

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΜΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: Καθ. ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΦΕΡΗ ΜΑΞΟΥΤΟΒΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΤΑ ΔΙΕΘΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΚΑΙ Η
ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

ΑΘΗΝΑ 2014

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

TNC	Transnational Corporations
MNC	Multinational Corporations
ΠΕ	Πολυεθνικές Επιχειρήσεις
FDI	Foreign Direct Investments
IMF	International Monetary Fund
IEC	International Economic Sanctions
TS	The Target State
ΛΔΚ	Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας
NIOC	National Iranian Oil Company

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
 I. ΟΙ ΓΕΝΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ	
1.1. Η Αλληλεξάρτηση, Πρόοδος και Ασφάλεια.....	11
1.2. Η Αντίληψη των Πολυεθνικών Επιχειρήσεων κατά την Θεωρία Διεθνών Σχέσεων.....	13
 II. ΟΙ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ	
2.1. Έννοια Και Δομή Των Πολυεθνικών Επιχειρήσεων.....	19
2.2. Οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις, Άμεσες Ξένες Επενδύσεις και η Ηγεμονία των Ηνωμένων Πολιτειών.....	25
2.3. Άνοδος Της Οικονομικής Ισχύος Στην Ανατολική Ασία: <i>Ο Δράκος και οι Τίγρεις</i>	30
2.4. Η Αντανάκλαση της Πολυεθνικής Οικονομικής Δραστηριότητας στα Κράτη και τις Τοπικές Οικονομίες.....	34
 III. ΞΕΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ, Η ΕΘΝΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	
3.1. Το Εσωτερικό Υπόβαθρο και οι Εξωτερικές Εισροές.....	41
3.2. Case-study research: Η Οικονομική Ηγεμονία της Μεγάλης Βρετανίας του 18 ^{ου} και 19 ^{ου} αιώνα και η Άνοδος των Ηνωμένων Πολιτειών.....	47
3.3. Οι Περιορισμοί της Εθνικής Κυριαρχίας και οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις.....	50
 IV. ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ	
4.1. Το Εθνικό Οικονομικό Συμφέρον και Ατομικός Πλουτισμός. Η «Φυσική Αρμονία»;	54

4.2 Διεθνές Κεφαλαίο και η Παγκόσμια Δημοκρατική Κοινωνία.....	57
4.3 Πολυεθνική δραστηριότητα και τα Στρατηγικά Συμφέροντα.....	60

V. Η ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.

5.1 Η Νομισματική Ισχύς ως Αποτελεσματικό Εργαλείο Υψηλής Πολιτικής.....	65
5.2 Case Study: Διπλωματία Του Δολαρίου.....	66
5.3 Η Πρόκληση της Οικονομικής Ισχύος της Κίνας.....	70

VI. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΙΣΧΥΣ

6.1 Εθνική Οικονομία και η Διάσταση της Εξωτερικής Πολιτικής.....	74
6.2 «Money Is A Good Soldier, Sir” - Εξέλιξη του Χαρακτήρα της Οικονομίας.....	77

VII. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ

7.1 Δομή, Προέλευση και Δράση.....	80
7.2 Ενωμένη Ισχύς: Πολύπλευρη Διάσταση Προβολής Των Οικονομικών Μέτρων και οι Διεθνείς Θεσμοί.....	83
7.3 Η Ταξινόμηση και οι Κανονισμοί των Διεθνών Κυρώσεων.....	85
7.4 Πέρι Αποτελεσματικότητας: Λόγοι Αποτυχίας και Επιτυχίας στην Διαχείριση του Οικονομικού Αποκλεισμού.....	88

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	96
--------------------------	-----------

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

“It is economic power that determines political power, and governments become the political functionaries of economic power.”³

Oliver Tambo

Ο ρόλος του διεθνούς κεφαλαίου και της διεθνούς οικονομικής ισχύος έχει πλέον βασική σημασία για την ομαλή λειτουργία του διεθνούς συστήματος, την ανάπτυξη και την ειρήνη στον κόσμο τον 21^ο αιώνα. Παρά τα κοινωνικά θεμέλια που διαθέτει η εθνική οικονομία, στις σημερινές συνθήκες η στρατηγική σημασία της οικονομικής ισχύος στα πλαίσια της παγκόσμιας αγοράς βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη, αποκτώντας τον χαρακτήρα ενός διεθνούς εργαλείου ζωτικής σημασίας (π.χ. οι άμεσες ξένες επενδύσεις και πολυεθνικές επιχειρήσεις) και ταυτόχρονα, παίρνοντας τη μορφή ενός όπλου υψηλής ακρίβειας. Εδώ εννοούμε τις εξαναγκαστικές και στρατηγικές δυνατότητες της οικονομικής ισχύος, που επιβάλλει την ειρήνη αποφεύγοντας την αιματοχυσία και τα συμβατικά πολεμικά μέσα, επιβάλλοντας τις διεθνείς κυρώσεις ή τον οικονομικό αποκλεισμό.

Αφορμή της παρούσας εργασίας στάθηκε κυρίως οι σύγχρονες πολιτικές και στρατηγικές εξελίξεις στον κόσμο, η κρίσιμη οικονομικό-πολιτική ανασφάλεια και ανισότητα σε ευρύτερες περιοχές, η συνεχής εμπλοκή των μεγάλων δυνάμεων στις διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις, με τα ακόλουθα αρνητικά στοιχεία τους, και ως εκ τούτου ανάγκη σύνθεσης μιας εναλλακτικής λύσης, η οποία θα αντιστοιχεί τις φλέγουσες κρίσεις με πολύ πιο αποτελεσματικά και προοδευτικά μέσα – στα πλαίσια του διεθνές δικαίου – παγκόσμιας σταθεροποίησης και ανάπτυξης. Η οικονομική ισχύς, το διεθνές κεφάλαιο και η παγκόσμια οικονομία αποτελούν τους καίριους παράγοντες για οποιοδήποτε κράτος, αρχίζοντας από το Hong-Kong και καταλήγοντας στην Αργεντινή.

Επομένως, σκοπός της μελέτης είναι να αναλύσει την έννοια της οικονομικής ισχύος και των διεθνών οικονομικών συμφερόντων υπό το πρίσμα

---

³ Oliver Tambo. http://www.brainyquote.com/quotes/keywords/economic_power.html?vm=1

της στρατηγικής πολιτικής, καθώς και να δείξει την παραγωγική ενέργεια και το θετικό δυναμικό της οικονομίας στις συνθήκες του 21^{ου} αιώνα.

Ασφαλώς, η οικονομική ισχύς αποτελεί ένα ζωντανό οργανισμό που εξελίσσεται, παραμένοντας πάντα ένα πεδίο προς επιστημονική μελέτη. Στα πλαίσια της θεωρίας Διεθνών Σχέσεων, στην εργασία τούτη χρησιμοποιούμε τις ιδέες του λειτουργισμού και φιλελευθερισμού. Εξάλλου, δεν πρέπει να αγνοούμε την θεωρία διεθνούς πολιτικής οικονομίας (με την ευκαμψία της και την ευρεία ανάλυση διεθνών σχέσεων - οικονομίας) καθώς και την ρεαλιστική αντίληψη αναφορικά με τον εγωισμό και τη διεθνή «αναρχία», τα οποία προσδιορίζουν πολλά από τα παγκόσμια γεγονότα σήμερα. Η περιπτωσιολογική μελέτη παρουσιάζεται σε κάθε ενότητα, με σκοπό την πρακτική ανάλυση των χαρακτηριστικών περιπτώσεων.

Γενικά, η μελέτη της οικονομίας προϋποθέτει μια δεδομένη πολιτική τάξη και δεν μπορούμε να την αναλύσουμε απομονωμένη από την πολιτική. Ως προς το χρήμα, οι αποφάσεις που αφορούν τη διαχείριση του επηρεάζουν ουσιωδώς θέματα μεγάλης πολιτικής ευαισθησίας. Στην παρούσα συγκυρία, γίνεται προφανές ότι το χρήμα διαθέτει μια σημαντικότερη δυναμική για την πρόκληση πολιτικών εξελίξεων, προς όφελος αυτού που αξιώνει μια τέτοια μεταβολή ανάλυσης, και παρουσιάζεται ως το θεμέλιο και συστατικό των διακρατικών πολιτικών διεκδικήσεων⁴.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, το έργο στοχεύει στην επισκόπηση της άμεσης αλληλεπίδρασης των οικονομικών και πολιτικών δυνάμεων, βάσει της στρατηγικής ανάλυσης, φωτίζει το πώς οι οικονομικές ανάγκες του κράτους διαμορφώνουν την περαιτέρω πολιτική και στρατηγική πορεία του, στα πλαίσια της παγκόσμιας κοινότητας (με ποιό τρόπο τα στρατηγικά υλικά των συγκεκριμένων περιοχών π.χ. οι πλούσιες πηγές πετρελαίου της Μέσης Ανατολής προκάλεσαν αύξηση της τιμής των καυσίμων που με τη σειρά της ευθύνεται για τον Πόλεμο του Περσικού Κόλπου). Επιπλέον, αναδεικνύει πώς επηρεάζονται οι διακρατικές σχέσεις, βάσει του οικονομικού συμφέροντος, της παγκοσμιοποίησης, των αυταρχικών καθεστώτων και του στρατηγικού ισοζυγίου ισχύος.

Πέρα από το νέο status-quo της οικονομικής ισχύος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η μελέτη αμφισβητεί την ανθεκτικότητα του καινούργιου ενιαίου κράτους της Ευρώπης – ταυτόχρονα με την πολιτική της κοινωνικής ευημερίας και την έμφαση που δίνει η ΕΕ στην ανάπτυξη της οικονομικής ισχύος – στις απειλές του «αναρχικού» κόσμου. Αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία, δεδομένης της τακτικής του «υβριδικού πολέμου» («hybrid war») που εκμεταλλεύεται το Κρέμλινο σήμερα, προβαίνοντας σε πόλεμο και αποσταθεροποιητικές κινήσεις - σε άμεση εγγύτητα με τα σύνορα της ΕΕ.

Από την οπτική γωνία των Ηνωμένων Πολιτειών, της αμερικανικής εθνικής στρατηγικής και της παγκόσμιας πολιτικής και οικονομικής παρουσίας, σε περιοχές στρατηγικής και γεωπολιτικής σημασίας – αποδεικνύουμε πώς προωθείται η πολιτικό-στρατηγική πορεία των ΗΠΑ, σύμφωνα με τη θεωρία της οικονομικής ισχύος και της παγκόσμιας επιρροής του κεφαλαίου.

Για να γίνει καλύτερα κατανοητό τι θα ακολουθήσει στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε την *διάρθρωση της εργασίας*. Τα κεφάλαια χωρίζονται μεταξύ τους βάσει λογικής συνέπειας και εξέλιξης της σκέψης με τακτική αναφορά στην περιπτωσιολογική μελέτη. Με τη *μεθοδολογία* αυτή, αρχίζουμε από τις γενικές γραμμές της οικονομικής ισχύος και περιγραφή των βασικών δρώντων της (τις πολυεθνικές επιχειρήσεις), δείχνουμε την επιρροή τους πάνω στο κράτος, αντιπαραθέτοντας επακόλουθα τα οικονομικά και εθνικά συμφέροντα. Ως επόμενο βήμα, μέσω διασύνδεσης της νομισματικής και πολιτικής ισχύος της χώρας, εξετάζουμε τις ικανότητες της οικονομίας εν συγκρίσει με τα στρατηγικά μέσα, καταλήγοντας στην κριτική αξιολόγηση και προοπτικές του βασικού οικονομικού όπλου – τις οικονομικές κυρώσεις.

Συμπληρώνοντας τα παραπάνω με πιο λεπτομερή περιγραφή των κεφαλαίων που θα ακολουθούν: στη πρώτη ενότητα, προσδιορίζουμε την έννοια και επίδραση της οικονομικής ισχύος στις παγκόσμιες πολιτικό-στρατηγικές αλλαγές τον 20^ο και 21^ο αιώνα.

Στο δεύτερο μέρος, ακολουθεί η ανάλυση της ιστορικής αναδρομής, η διάκριση και η εξέλιξη των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των άμεσων ξένων επενδύσεων, όπου δίνουμε τους σχετικούς ορισμούς και επισημαίνουμε τα

ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των TNC, ως αδιάσπαστους δρώντες του σύγχρονου συστήματος διεθνών σχέσεων.

Στην επόμενη ενότητα αναφέρεται η αντανάκλαση του ξένου κεφαλαίου στην εθνική κυριαρχία και την εσωτερική πολιτική δομή των κρατών, ανακαλύπτοντας το πως η διεθνής οικονομική ισχύς προωθεί τον εκδημοκρατισμό των κρατών, ιδίως στις υπανάπτυκτες περιοχές, και τη φιλελευθεροποίηση των συντηρητικών ή πρώην αυταρχικών καθεστώτων. Βάσει της περιπτωσιολογικής μελέτης των εσωτερικών πολιτικών συνθηκών της Μεγάλης Βρετανίας και των Ηνωμένων Πολιτειών - τις οικονομικές υπερδυνάμεις του παρελθόντος και του παρόντος αντίστοιχα - θα ορίσουμε τις ευνοϊκές περιστάσεις που είναι απαραίτητες για την οικονομική άνοδο και την εισροή του διεθνούς κεφαλαίου. Το κεφάλαιο εστιάζει επίσης στο ρόλο των πολυεθνικών για τις αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες και στα μέτρα για την προσέλκυση των FDI.

Το κεφάλαιο IV, εξετάζει την αντιπαράθεση και συμφιλίωση του εθνικού και του ατομικού οικονομικού συμφέροντος, ως διαγωνισμός του *laissez-faire* και *raison d'état*. Από αυτή την οπτική γωνία, θα μελετήσουμε το επιχείρημα του Stephen Krasner αναφορικά με την «φυσική αρμονία» των εθνικών και ιδιωτικών οικονομικών συμφερόντων. Επίσης, φωτίζουμε το πώς η πολυεθνική δραστηριότητα και το φιλελεύθερο οικονομικό σύστημα επηρεάζουν τη σύγχρονη κοινωνία.

Στο πέμπτο μέρος της εργασίας κατατίθενται η σημασία, η εξέλιξη και ο ρόλος της νομισματικής ισχύος του κράτους ειδικά για την πολιτική ηγεμονία, ευρέως ή στην περιφέρεια. Στο παράδειγμα της παγκόσμιας κυριαρχίας του αμερικανικού δολαρίου, θα επικεντρωθούμε στο θέμα αλληλεξάρτησης της νομισματικής και στρατηγικής πολιτικής, ενώ επιχειρώντας να βρούμε τη θέση της νομισματικής ισχύος στο μηχανισμό πολιτικής αλλαγής, αναρωτιόμαστε ποια θέση καταλαμβάνει σε αυτόν. Περαιτέρω, μαζί με την ανάλυση πορείας και των προοπτικών του αμερικανικού δολαρίου, εξετάζουμε επίσης τη νομισματική ισχύ της Κίνας και του κινέζικου γουάν, ως έναν σημαντικό ανταγωνιστή της νομισματικής ηγεμονίας των Ηνωμένων Πολιτειών. Π.χ. κατά πόσο είναι εύκολη

η περίπτωση νίκης του απέναντι σε ένα τέτοιο αντίπαλο, τι χρειάζεται και πόσο πιθανή θεωρείται η επικράτηση του πρώτου ή του δευτέρου ηγέτη;

Στη συνέχεια της μελέτης ασχολούμαστε με την αλληλεπίδραση, τη σημασία και τις λειτουργίες της οικονομικής και στρατηγικής ισχύος του κράτους, δίνοντας έμφαση στην πολύπλευρη διάσταση της οικονομίας, τις παραγωγικές και αμυντικές της ικανότητες, καθώς και το νέο στρατηγικό-πολιτικό ρόλο που αποκτά η εθνική ή η περιφερειακή οικονομία σε συνθήκες πολιτικής αστάθειας και συνεχιζόμενων πολέμων. Για το λόγο αυτό, μελετάμε τις δυνατότητες και επιπτώσεις που διαθέτει ένας οικονομικός πόλεμος, εν συγκρίσει με τα στρατηγικά όπλα του συμβατικού πολέμου, φωτίζοντας επιπροσθέτως την σπουδαιότητα της οικονομικής ασφάλειας και ανασφάλειας για την ειρήνη και σταθερότητα ευρέως.

Η τελευταία ενότητα, διαπιστώνοντας τα προηγούμενα επιχειρήματα, αφιερώνεται στα βασικά εργαλεία της οικονομικής ισχύος: τις διεθνείς κυρώσεις, με το ερώτημα κατά πόσο αυτές μπορούν να *αποτρέψουν* την έκρηξη ενός πολέμου ή να τερματίσουν τις υπάρχουσες εχθροπραξίες στον κόσμο. Μέσω ιστορικών στοιχείων και περιπτωσιολογικής μελέτης, αναμένεται λοιπόν να δούμε τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα επιβολής των οικονομικών κυρώσεων, την αποτελεσματικότητα και τις προοπτικές τους στην πορεία, ιδιαίτερα εν όψει της πολιτικό-στρατηγικής κρίσεως στην Ανατολική Ευρώπη σήμερα. Το ζήτημα έχει πραγματική αξία, καθώς επικεντρώνεται στην ανάλυση και αντιπαράθεση της οικονομικής ισχύος της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά της στρατηγικής υπεροχής της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Στη συνέχεια της μελέτης, διερευνούμε κατά πόσο αποτελεσματικά και εφαρμόσιμα είναι τα οικονομικά όπλα του ύψιστου διαμετρήματος, όπως οι οικονομικές κυρώσεις ως βασικό όπλο της Δύσεως εναντίον της πολιτικής милитарισμού και στρατηγικής ισχύος της Ρωσίας.

Κλείνοντας θα προσπαθήσουμε να εξάγουμε ένα συμπέρασμα σχετικά με τον ρόλο της οικονομικής ισχύος και του διεθνούς κεφαλαίου στο σύγχρονο κόσμο, ειδικά το ρόλο τους στην προώθηση της γενικής ευημερίας και βιώσιμης ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή και το πώς το διεθνές κεφάλαιο μπορεί να επιταχύνει τον εκδημοκρατισμό στις αναπτυσσόμενες χώρες. Συμπεραίνουμε,

επίσης, τις στρατηγικές δυνατότητες της οικονομικής ισχύος στην αποτροπή και τον τερματισμό διεθνών και τοπικών συγκρούσεων, καθώς και τις ικανότητες της στη διατήρηση της ειρήνης και της σταθερότητας.

Τα χρονικά όρια της διατριβής εκτείνονται μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως σήμερα, με ανάλυση του ιστορικού παρελθόντος και του δυνητικού μέλλοντος της κοινωνίας οικονομικής ευημερίας και της ενέργειας του διεθνούς κεφαλαίου. Τα γεωγραφικά όρια συμπεριλαμβάνουν τις περιφέρειες των αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων κρατών, με ακόλουθη έμφαση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, συν τα υποψήφια για ένταξη κράτη της ανατολικής Ευρώπης, τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Μέση Ανατολή και τη Νότιο-Ανατολική Ασία.

Οι *λέξεις-κλειδιά*: οικονομική ισχύς, το διεθνές κεφάλαιο, οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα, εθνική κυριαρχία, πολυεθνικές επιχειρήσεις (i.e. TNC and MNC), οι ξένες άμεσες επενδύσεις (Foreign Direct Investments), κυρώσεις, παγκοσμιοποίηση, οικονομική αλληλεξάρτηση, το σύστημα διεθνών σχέσεων, στρατηγικά συμφέροντα.

Το δυνατό, πιθανών, σημείο της μελέτης και συνάμα ο λόγος γιατί *είναι σημαντικό* να την γνωρίσει κανείς είναι ότι ψάχνει για μία εναλλακτική μέθοδο επίλυσης των σημερινών κρίσεων εξίσου στις πολιτικές και οικονομικές σχέσεις, προωθώντας τις προοδευτικές ιδέες μιας πιθανώς εξελιγμένης κοινωνίας. Μέσω ανάλυσης της εργασίας, είναι δυνατό να καταλάβει κανείς, γιατί αποκαλύπτοντας το δυνητικό και εκμεταλλευόμενοι πολλά από τα πλεονεκτήματα της οικονομικής ισχύος, η κοινωνία του μέλλοντος μπορεί να φτάσει σε ένα διαφορετικό επίπεδο, με λιγότερα όπλα και περισσότερη βελτίωση για την ανθρωπότητα.

I. ΟΙ ΓΕΝΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

---

*«And I sincerely believe, with you, that **banking** establishments are more dangerous **than** standing armies...»*

Thomas Jefferson⁵

1.2 Η Αλληλεξάρτηση, Πρόοδος και Ασφάλεια

Στο σύγχρονο κόσμο της παγκοσμιοποίησης, της συνεχόμενης συρρίκνωσης των κοινών αγορών, της πολιτικής και στρατηγικής ολοκλήρωσης μεταξύ ανεξάρτητων κρατών - το διεθνές κεφάλαιο αποτελεί ένα καίριο πολιτικό εργαλείο και διεθνή ενέργεια, που μεταδίδει εθνική ισχύ και κύρος εντός του συστήματος των διεθνών σχέσεων. Υπερασπίζοντας τα εθνικά συμφέροντα του κράτους εντός της οικονομικής υφελίου, η οικονομική και η χρηματοπιστωτική δύναμη αποτελεί θεμέλιο για αύξηση της πολιτικής ισχύος και ευκαιρία για ανάπτυξη ακόλουθης οικονομικο-στρατηγικής υπεροχής στην περιφέρεια. Ασφαλώς, η οικονομική ισχύς αποκτά όλο πιο βαρύνουσα σημασία στην προώθηση εθνικών συμφερόντων, ιδιαίτερα σε σύγκρουση με τα ξένα οικονομικά συμφέροντα.

Πέραν αυτών, η εν λόγω οικονομική δύναμη διαθέτει τεράστιο δυναμικό για βελτίωση της γενικής ευημερίας, για την προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προώθηση της τεχνολογικής και κοινωνικής ανάπτυξης και για την διατήρηση της ειρήνης. Σχολιάζοντας την Έκθεση Επιτροπής Υψηλού Επιπέδου του Γ.Γ ΟΗΕ: «*Η ανάπτυξη κάνει τον καθένα μας ασφαλέστερο*»⁶. Σε αντίθεση με την στρατηγική ισχύ, η οικονομική ισχύς διαθέτει τις κρίσιμες στην εποχή μας δυνατότητες για πρόληψη και πάταξη των πολέμων, εξασφάλιση ειρήνης, καθώς και εξουδετέρωση των επικίνδυνων πολιτικών καθεστώτων μέσω επιβολής του οικονομικού αποκλεισμού ή μέσω των οικονομικών

---

⁵ “The Money Masters: How Banks Create 90% of the World's Money” <http://www.themoneymasters.com/the-money-masters/famous-quotations-on-banking/> (ημερομηνία πρόσβασης 04.07.2014)

⁶ “Ένας ασφαλέστερος κόσμος: Η κοινή μας ευθύνη”, Έκθεση της Επιτροπής Υψηλού Επιπέδου του Γ.Γ. ΟΗΕ, για τις Απειλές, Προκλήσεις Και Αλλαγές, 2004. Σ. 3

κυρώσεων – οι οποίες συνοδεύονται με υψηλή αποτελεσματικότητα, σχετικά ελάχιστο κόστος και το σημαντικότερο – αποτρέπουν την αιματοχυσία.

Η παγκοσμιοποίηση σήμερα, αποτελεί ζήτημα συνεχόμενης διαμάχης, όπου συμμετέχουν οι ομάδες συμφερόντων, οι κρατικές ηγεσίες και οι ακαδημαϊκοί αναλυτές, οι οποίοι υποστηρίζουν ή αμφισβητούν τον προοδευτικό ρόλο της πλανητικής ενοποίησης. Από τη μία πλευρά, οι επιπτώσεις της θεωρούνται ότι είναι προς όφελος της ανθρωπότητας, που αποδεικνύει την πρωτοφανή ευημερία και σε ορισμένες περιπτώσεις, την ειρήνη. Από την άλλη πλευρά, κυρίως κατά την άποψη της μαρξιστικής θεωρίας, η παγκοσμιοποίηση εκφράζεται ως αφορμή για εκτεταμένη εκμετάλλευση των λιγότερα αναπτυγμένων χωρών από την πλευρά της καπιταλιστικής κοινότητας, όπου η παγκόσμια αλληλεξάρτηση (αποδυνάμωση της εθνικής κυριαρχίας) έχει την μορφή «ντόμινο» ή ενός σπιτιού από τραπουλόχαρτα, όταν η οικονομική κρίση σε μία περιοχή χτυπάει τις οικονομίες χωρών μιας απομακρισμένης περιοχής⁷.

Οι νέοι παράγοντες παγκοσμιοποίησης, διακρίνονται από συγχρονισμό και διασύνδεση, πρωτοφανή για την ανθρώπινη εμπειρία – όπως η εξερεύνηση του διαστήματος, η διάδοση των πυρηνικών όπλων, η ριζικά απειλητική επιδείνωση της κατάστασης του περιβάλλοντος και η παγκόσμια *διεύρυνση* των πολυεθνικών επιχειρήσεων με τη δραστηριότητα τους και την απεριόριστη επιρροή. Ο επιχειρηματικός σχεδιασμός των σύγχρονων πολυεθνικών εταιρειών, είναι πολύ πιθανό να συντελείται σε πλανητικό επίπεδο, ενώ η ίδια η ιδιοκτησία έχει καταστεί ασαφής, καθώς η κατοχή μετοχών, τα κοινά επιχειρηματικά εγχειρήματα και οι συμμαχίες επιχειρήσεων συνδέουν τις εταιρείες πέραν των εθνικών συνόρων⁸.

De facto, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι διεθνείς πολιτικοί θεσμοί και η δράση τους παίρνουν συγκεκριμένη μορφή π.χ. της πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης σε συνθήκες ανισότητας και εξάρτησης, της παραγωγής όπλων (αν και για λόγους εθνικής ή συλλογικής άμυνας, αποδεικνύει επιθυμία των κρατών για αύξηση των πολεμικών ικανοτήτων τους, γεγονός που μπορεί να οξύνει τις

⁷ Pearson Frederic S, Payaslian Simon (ed), International Political Economy. Conflict & Cooperation in the Global System, USA: The McGraw-Hill College 1999, pp. 5-7

⁸ Φαιστός, Παναγιώτης. Τσιριγώτης, Διονύσης “*Διεθνής Πολιτική Οικονομία*”, 2009 http://www.unipi.gr/akad_tmhm/diethn/news_files/2009-12-23_diethn_pol_oikon.pdf

προβληματικές σχέσεις, προκαλώντας ανταγωνισμό εξοπλισμού και συγκρούσεις ως αποτέλεσμα, - ξέσπασμα περισσότερων πολέμων, καταστροφές και ανθρώπινες απώλειες), μαζί με την πραγματικότητα των αυξανόμενων αντισυμβατικών οικονομιών, που με άμεσο ή έμμεσο τρόπο επηρεάζουν τις ζωές εκατομμυρίων σε όλο τον κόσμο⁹.

Εκφράζοντας το εθνικό συμφέρον τους μέσω της διεθνούς ενέργειας, τον 20^ο αιώνα οι πολυεθνικές εταιρείες απέκτησαν τεράστια αύξηση στο μέγεθος και την έκταση τους π.χ. το οικονομικό μέγεθος των πολυεθνικών εταιρειών τις καθιστά να καταλαμβάνουν **53** από τις 100 θέσεις στις μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου. Δηλαδή, οι οικονομίες των πολυεθνικών σε πλούτο και εισόδημα υπερβαίνουν τα αντίστοιχα ΑΕΠ 120-130 κρατών (2003)¹⁰.

Επίσης, από το 1980 η συνολική αξία των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων του κόσμου, αυξήθηκε κατά 250% ταχύτερα από το συνολικό ΑΕΠ όλων των αναπτυγμένων οικονομιών. Επίπλέον, οι συναλλαγές σε νομίσματα, ομόλογα και τις μετοχές είχαν αυξηθεί κατά 500%¹¹. Τα στοιχεία αυτά αναδεικνύουν σημαντική ενίσχυση του ρόλου και δυνατοτήτων που διαθέτει το ξένο κεφάλαιο και οι TNC, σε σχέση με τις αντίστοιχες δυνατότητες των εθνικών κρατών, και προτείνει λογικώς, την αφορμή για μια αναθεωρημένη σκέψη περί ΠΕ και την οικονομική ισχύ τους, από την άποψη διεθνής επιστήμης.

1.2 Η Αντίληψη των Πολυεθνικών Επιχειρήσεων κατά την Θεωρία Διεθνών Σχέσεων

Η παγκόσμια αλυσίδα των πολυεθνικών επιχειρήσεων παρουσιάζει μια άλλη στροφή στην θεωρία των Διεθνών Σχέσεων και της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου οι πολυεθνικές είχαν θεωρηθεί ως επέκταση εξουσίας της χώρας καταγωγής τους - ξεκινώντας με 1991 οι TNC αναλύονται σύμφωνα με δικιά τους εξουσία (ιδιαίτερα,

⁹ Pearson Frederic S, Payaslian Simon (ed), International Political Economy. Conflict & Cooperation in the Global System, pp. 5-7

¹⁰ Gabel Medard, Bruner Henry (ed), Global Inc. An Atlas of the Multinational Corporation, New York: The New York Press 2003, p. VI

¹¹ Smith David A., Solinger Dorothy J, States and Sovereignty in the Global Economy, London & New York: Routledge of Taylor & Francis Group 1999, p. 54

υπονοώντας την οικονομική και τεχνολογική ισχύ, που διαθέτουν οι πολυεθνικές σήμερα) εν συγκρίσει με τη διαπραγματευτική δύναμη των χωρών υποδοχής τους. Η Susan Strange¹² π.χ. ενθάρρυνε τους μελετητές της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας, να θεωρούν τις σύγχρονες πολυεθνικές επιχειρήσεις ίσα με τα κράτη, καθώς και την δραστηριότητα, συναλλαγές και τις σχέσεις τους¹³.

Επακόλουθα, εν όψει αυξανόμενης σημασίας των TNC και FDI σήμερα, η ερμηνεία των πολυεθνικών επιχειρήσεων από την πλευρά της διεθνούς θεωρίας και διεθνών σχέσεων συμπεριλαμβάνει δύο επιχειρήματα:

1. Η πολυεθνική επιχείρηση έχει **απελευθερωθεί** από την οικονομία προέλευσης της και έχει καταστεί μια ανεξάρτητη δύναμη.
2. Η πολυεθνική επιχείρηση **παραμένει** ένα δημιουργήμα της οικονομίας προέλευσης¹⁴.

Αναλύοντας τα δε επιχειρήματα αναρωτιόμαστε για την ουσία και προέλευση των TNC, δηλαδή εάν σήμερα οι επιχειρήσεις αποτελούν τους τελείως ανεξάρτητους παίκτες της αγοράς, ή αντιθέτως είναι ένας αδιάσπαστος μέλος της μητρικής οικονομίας; Επίσης, κατά πόσο η επιθυμία των πολυεθνικών για την επέκταση και αυξανόμενα μεγέθη εξυπηρετεί το συμφέρον της οικονομίας προέλευσης ή τα επιχειρησιακά συμφέροντα; Ποιό από όλα έχει κυριαρχούσα σημασία και καταστεί προτεριότητα;

Οι ΠΕ, το διεθνές κεφαλαίο, επενδύσεις, τα χρηματιστήρια και οι διεθνείς επιδοτήσεις – παρουσιάζουν ασφαλώς, μια δυναμική *ενέργεια*, με εξαιρετικά εύκαμπτα περιθώρια, υψηλές δυνατότητες και καθολικούς προορισμούς.

Η *ρεαλιστική* ερμηνεία υποστηρίζει ότι η άνοδος και η επιτυχία της πολυεθνικής επιχείρησης ή των ΑΞΕ συναρτάται από ένα *ευνοϊκό διεθνές περιβάλλον*. Π.χ. η Pax Britannica παρείχε τις ευνοϊκές διεθνείς συνθήκες για την υπερπόντια επέκταση των βρετανικών εταιρειών και επενδυτών στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Η θέση των ρεαλιστών υποθέτει αξιωματικά ότι οι πολυεθνικές

12 Susan Strange, Αγγλίδα μελετητής των διεθνών σχέσεων, “υπεύθυνη” για τη δημιουργία της διεθνούς πολιτικής οικονομίας.

13 Veseth, Michael “[What is International Political Economy?](http://www2.ups.edu/ipe/whatis.pdf)” University of Puget Sound.

14 Ήφαιστος, Παναγιώτης, Τσιριγώτης, Διονύσης “[Διεθνής Πολιτική Οικονομία](http://www.unipi.gr/akad_tmhm/diethn/news_files/2009-12-23_diethn_pol_oikon.pdf)”, 2009

είναι κατά βάση εθνικές εταιρείες που ανταγωνίζονται η μία την άλλη σε ολόκληρο τον κόσμο¹⁵.

Η σκέψη αυτή, θεωρώντας τις πολυεθνικές ως συνέχεια της κρατικής πολιτικής πορείας, η οποία ασκείται προς όφελος των εθνικών συμφερόντων, θέτει τις ΠΕ στην παράλληλη γραμμή με αμοιβαίο διαγωνισμό των κρατών σε ένα «άναρχο» σύστημα διεθνών σχέσεων, όπου εκάστοτε κράτος υπερασπίζει το ατομικό συμφέρον του. Με παρόμοιο τρόπο η συγχώνευσεις και οι ξένες άμεσες επενδύσεις που διεξάγουν οι πολυεθνικές, διευθύνονται από οπτική γωνία και εξυπηρετεί το συμφέρον του κράτους και την εθνική οικονομία, σύμφωνα με την ρεαλιστική θεωρία. Υπό το πρίσμα της, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι απλώς εθνικές εταιρείες που επιδίδονται σε επιχειρηματικές δραστηριότητες στο εξωτερικό και ότι με ελάχιστες εξαιρέσεις, εξακολουθούν να είναι βαθιά εδραιωμένες στις εθνικές τους κοινωνίες¹⁶.

Αντιθέτως, οι *φιλελεύθεροι*, ειδικά ο Kenichi Ohmae δηλώνουν ότι οι διεθνικές εταιρείες της δεκαετίας του 90' έχουν γίνει αληθινά παγκόσμιες, δεν έχουν εθνικότητα και δεν εξαρτώνται από τη χώρα καταγωγή τους πλέον. Το εν λόγω επιχείρημα, αντικατοπτρίζει τις ιδέες ανοικτής αγοράς και φιλελεύθερης οικονομίας *laissez-faire*, με επίκεντρο στις πολυεθνικές επιχειρήσεις οι οποίες συντελούν τον ρόλο αυτόνομων μονάδων στις διακρατικές οικονομικές σχέσεις. Τοιούτοτρόπως, οι φιλελεύθεροι υποστηρίζουν ότι η παγκοσμιοποίηση της παραγωγής και ο κεντρικός ρόλος των πολυεθνικών εταιρειών στην παγκόσμια οικονομία αντιπροσωπεύουν το θρίαμβο των δυνάμεων της αγοράς και της οικονομικής λογικής εις βάρος του «απαρχαιωμένου» ή αναχρονιστικού έθνους-κράτους¹⁷.

Θα αναφέρουμε επίσης την *μαρξιστική* θεωρία, οι οπάδες της οποίας βλέπουν την φιλελεύθερη αγορά, διάδοση του διεθνές κεφαλαίου και τις πολυεθνικές επιχειρήσεις γενικά, ως *απειλή* για τον λαό. Κατά τα επιχειρήματα των μαρξιστών θεωρητικών, η εισροή των ξένων επενδύσεων ή π.χ. δραστηριότητα μιας πολυεθνικής, προωθεί τα συμφέροντα των «πλούσιων»

---

15 Το ίδιο.

16 Ήφαιστος, Παναγιώτης. Τσιριγώτης, Διονύσης “*Διεθνής Πολιτική Οικονομία*”, 2009

17 Ibidem.

χωρών, εκμεταλλεύοντας τις «ομάδες εργαζομένων», εις βάρος των υπανάπτυκτων κρατών¹⁸.

Εν κατακλείδι, αναλύοντας το ερώτημα κατά πόσο είναι οι πολυεθνικές εταιρείες αυτόνομα μέλη ή είναι συνέχεια της εθνικής οικονομίας, θεωρούμε ότι και τα δύο επιχειρήματα διαθέτουν την λογική τους. Αφενός, τα πραγματικά μεγέθη και ισχύ που διαθέτουν οι σύγχρονες TNC, τους θέτει με ευκολία ίσα με τα κυρίαρχα κράτη. Αφετέρου, κατέχοντας τόση δύναμη και όγκο, οι επιχειρήσεις εξακολουθούν να δραστηριοποιούνται σε ένα σύστημα διεθνών σχέσεων όπου το εθνικό κράτος και τα εθνικά συμφέροντα έχουν κεντρική σημασία. Ένας άλλος παράγοντας, ο ίδιος όγκος και η δύναμη μιας πολυεθνικής, αντανakλά κατά κανόνα τον όγκο και δύναμη της μητρικής οικονομίας, άρα υπάρχει σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ μεν και δε, η οποία στη σειρά της υπενθυμίζει τη κυριαρχία εθνικών συμφερόντων και του κράτους.

Ως συνέπεια, οι διεθνείς επενδύσεις και TNC συνιστούν ένα καίριο μέσο στην υπεράσπιση πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων, π.χ. ενσωμάτωση των αναπτυσσόμενων περιοχών στην παγκόσμια αγορά, βελτιώση των διακρατικών σχέσεων, ανάπτυξη, εκδημοκρατισμός, φιλελεύθεροποίηση των τρίτων χωρών και άλλα.

Συμπληρώνοντας τα παραπάνω πρέπει να λεχθεί, ότι η οικονομική δύναμη και η πολιτική επίδραση που ασκείται από τα παγκόσμια χρηματιστήρια, τις εισροές του διεθνούς κεφαλαίου και τη δραστηριότητα των πολυεθνικών εταιρειών, με καταφανές τρόπο αντανakλούν τα κράτη, τους πολιτισμούς και τη φύση της υπάρχουσας κοινωνίας.

Αναφέροντας την ρεαλιστική αντίληψη, τα οικονομικά συμφέροντα και ανάγκες ενός κράτους (*ασφαλώς, λόγω πρωταρχικής σημασίας τους για τη διατήρηση ομαλής λειτουργίας της κοινωνίας, την εθνική κυριαρχία*) και γενικότερα, η ζωτική σημασία της οικονομίας για την επιβίωση του κράτους σε ένα "άναρχο" κόσμο - εξηγεί τον αντίκτυπο που έχουν τα οικονομικά συμφέροντα στην στρατηγική πολιτική, το πολιτικό καθεστώς και τους κορυφαίους αξιωματούχους, οι οποίοι εκμεταλλεύουν την οικονομική ισχύ για

---

18 Ibidem.

λόγους εθνικής ανάπτυξης, εξωτερικής πολιτικής και ενδυνάμωση των αμυντικών δυνατοτήτων.

Στην εποχή μας, τα καινούργια μέλη των διεθνών σχέσεων – όπως οι μη-κυβερνητικές οργανώσεις, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι παγκόσμιες τράπεζες – είναι πλέον οι γίγαντες της σύγχρονης κοινωνικής και πολιτικής ζωής, και όπως τα εθνικά κράτη, διαθέτουν σύνορα, κυριαρχία, πληθυσμό, ιστορία, γεωγραφία, εσωτερική και εξωτερική πολιτική.

Για το λόγο αυτό, το γεγονός ότι σήμερα οι μη κρατικές οργανώσεις δραστηριοποιούνται στο επίπεδο των ανεξάρτητων κρατών όπου αντιπροσωπεύουν το έθνος τους, θεωρείται δεδομένο συστήματος Διεθνών σχέσεων. Πέραν αυτών, γνωρίζοντας ότι ο όγκος και ο προϋπολογισμός της οικονομίας των μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων, τράπεζων και διεθνών οργανισμών - υπερβαίνει απερίφραστα τα παρόμοια μεγέθη μεγάλου αριθμού εθνικών κρατών - αναρωτιόμαστε κατά πόσο είναι αποτελεσματικές οι κρατικές πολιτικές στις συνθήκες αυξανόμενης αλληλεξάρτησης του XXI αιώνα; Προφανώς, για την επιβίωση και περαιτέρω ανάπτυξη, είναι απαραίτητο τα σύγχρονα έθνη-κράτη να διαθέτουν την εσωτερική και εξωτερική ανθεκτικότητα, και επαρκή πολιτικο-οικονομική πορεία.

Ακολουθώντας την πορεία διεθνολογίας, παρατήρουμε πως η παγκοσμιοποίηση έχει ήδη σπάσει τους φραγμούς που διαχώριζαν τα έθνη-κράτη, ενώνοντας τους ξένους πολιτισμούς και τις αγορές εργασίας. Παρομοίως η θεωρία της διεθνούς πολιτικής οικονομίας συνδυάζει στοιχεία μεταξύ διαφόρων επιστημονικών τμημάτων, ιδιαίτερα ανάμεσα στη θεωρία των Διεθνών Σχέσεων, την Πολιτική Οικονομία, τη Διεθνή Στρατηγική, τη θεωρία των Πολιτικών Θεσμών και άλλες κατευθύνσεις.

Επακόλουθα της εν λόγω ενσωμάτωσης και συρρίκνωσης μεταξύ διάφορων ειδών της θεωρίας, η επιστήμη Διεθνών Σχέσεων αποκτά πιά στέρεο υπόβαθρο ως επιστήμη, ενώ ολοένα και περισσότερα στοιχεία καταδεικνύουν τον πρωτεύοντα ρόλο της ισχύος (για την μελέτη μας – η οικονομική πλευρά της) στη διαμόρφωση των πολιτικών μεταβολών (Π. Κονδύλης, *Ισχύς και*

*Απόφαση*¹⁹). Στις διακρατικές σχέσεις, μπορούμε να προσδιορίσουμε την ισχύ – ως ικανότητα ελέγχου ή επίδρασης στο αποτέλεσμα γεγονότων. Ξεχωρίζουμε δύο διαστάσεις: την εσωτερική ισχύ (χαρακτηρίζεται ως «αυτονομία»), ανταποκρίνεται στο ορισμό ως δυνατότητα ή ελευθερία για δράση και αποφάσεις, η οποία αποκλείει ή έχει την ανθεκτικότητα προς εξωτερική πίεση που ασκείται από τους ξένους παράγοντες²⁰.

Η εξωτερική διάσταση ισχύος («εξουσία»), ορίζεται ως δυνατότητα ελέγχου της συμπεριφοράς των άλλων και χρήση μέσων της αναγκαστικής συμμορφώσης. Π.χ. ένα κράτος υφίσταται ισχυρό στην έκταση που μπορεί να επηρεάσει ή να εξαναγκάσει άλλους, προστατεύοντας το κοινό ή το συγκεκριμένο συμφέρον του. Μια τέτοια επίδραση δεν χρειάζεται συνεχόμενη και ενεργητική επίδειξη, ενώ αρκεί να αναγνωρισθεί από άλλους και να είναι αποτελεσματικό.

Ο είδος της ισχύος που θα μας απασχολήσει στην μελέτη αυτή, είναι η οικονομική ισχύς, η έννοια που συμπεριέχει το διεθνές κεφάλαιο, την ενέργεια των πολυεθνικών επιχειρήσεων, τις ξένες άμεσες επενδύσεις, την εθνική και ενωμένη οικονομική πολιτική μαζί. Η ενέργεια, η οποία προέρχεται από όλους τους παραπάνω παράγοντες προβαίνει στην άμεση επίδραση με την πολιτική μεταβολή, ασκώντας ουσιώδη επιρροή στο παγκόσμιο στρατηγικό και οικονομικό γίγνεσθαι. Βάσει παρόντος, στην επόμενη ενότητα επικεντρωνόμαστε στις πολυεθνικές επιχειρήσεις, τους υπερ-ισχυρούς παίκτες του διεθνούς συστήματος του 20-21^{ου} αιώνα.

---

19 Γκιώνης, Χρίστος *«Νομισματική Ισχύς και Διεθνής Πολιτική Αλλαγή: Μια Παραμελημένη Διάσταση της Υψηλής Στρατηγικής»*, Πάντειο Πανεπιστήμιο: 2002. Σ. 33

20 Γκιώνης, Χρίστος *«Νομισματική Ισχύς και Διεθνής Πολιτική Αλλαγή: Μια Παραμελημένη Διάσταση της Υψηλής Στρατηγικής»*. σ. 34

«...*any business corporation in which ownership, management, production & marketing extend over several national jurisdictions.*”

2.1 Έννοια και Δομή των Πολυεθνικών Επιχειρήσεων

Εντούτοις η οικονομική δύναμη σχετίζεται με μια συγκεκριμένη εθνική σημαία, αναγνωρίζουμε ότι οι βασικοί δρώντες της, που συμμετέχουν στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, όπως οι TNC's Toyota, Nestle, BP, General Motors, Vodafone, Wallmart, Novartis και Bayer – αποτελούν καθημερινά μέλη της πραγματικότητας μας, όπου η οικονομική δύναμη θεωρείται ένα σπουδαίο εργαλείο ενίσχυσης ή εξασφάλισης των οικονομικών και πολιτικών πλεονεκτημάτων²².

Τα νέα μέσα επιρροής, όπως οι κυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί θεσμοί, οι TNC, οι διεθνείς τράπεζες – απευθύνουν τις φιλικές, επιθετικές ή αμυντικές προδιαθέσεις ενός κράτους στη διεθνή σκηνή. Ταυτόχρονα ο κεντρικός ρόλος του κράτους λειτουργεί ως άξονας της εθνικής οικονομικής πορείας και από την αποτελεσματικότητα της επίπονης διαχείρισης της εθνικής οικονομίας, η οποία θεμελιώνεται στις κρατούσες αξίες του έθνους, εξαρτάται η πρόοδος και ευημερία της χώρας στην παγκόσμια αγορά. Επακόλουθο είναι η διεθνής οικονομική πολιτική να υπερασπίζει και να επαυξάνει την πολιτική δύναμη του κράτους, εξυπηρετώντας την εθνική άμυνα και τους στόχους της εν καιρώ ανάγκης²³.

Αναλύοντας το πλανητικό ισοζύγιο οικονομικών δυνάμεων, οι ηγεμονικές οικονομίες έχουν το βασικό υπόβαθρο για βελτίωση της χρηματοοικονομικής και εμπορικής ισχύος του έθνους-ηγέτη. Βάσει δυνητικού και διεθνούς θέσης της, η ηγεμονική οικονομία ασκεί βαθιά επιρροή στις υπόλοιπες χώρες, εξαιτίας των τεράστιων μέγεθων, της τεχνολογικής και επιστημονικής προόδου και διεθνούς διεύρυνσης των θεσμών και επιχειρήσεων της, πλανητικά. Οι εσωτερικές

²¹ Pearson Frederic S, Payaslian Simon (ed), International Political Economy. Conflict & Cooperation in the Global System, USA: The McGraw-Hill College 1999, p.138

²² Simai Mihály, Global Power Structure technology and world economy in the late 20th century, London: Pinter Publishers 1990, p.77

²³ Ibid. p.96

αλλαγές που συμβαίνουν στην ηγεμονική οικονομία – όπως η αύξηση/ύφεση στην ανάπτυξη της, η διακύμανση στο επιτόκιο, η δομή εργατικής απασχόλησης ή ο όγκος κατανάλωσης, διαδίδεται στα μέλη της διεθνούς αγοράς, επηρεάζοντας την εσωτερική οικονομική δομή και πορεία άλλων κρατών²⁴.

Είναι γεγονός ότι μία από τις πρώτες οικονομικές δυνάμεις σήμερα παραμένουν οι Ηνωμένες Πολιτείες, από το 1914 η πηγή μεγαλύτερου αριθμού ξένων επενδύσεων και η χώρα προέλευσης των κεντρικών παγκόσμιων εταιρειών όπως η *Esso, General Electric, Exxon Mobil, Texaco, General Motors* etc²⁵. Ο επόμενος γίγαντας είναι η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας – η οικονομία Νο2, η οποία λόγω των πλούσιων εθνικών πορών και του απέραντου πληθυσμού βίωσε μια ραγδαία ανάπτυξη, ξεπερνώντας το 2012 την Ιαπωνία ως η δεύτερη πλέον ηγεμονική οικονομία.

Σήμερα το Πεκίνο διαθέτει το μεγαλύτερο ποσό των δολαρίων των ΗΠΑ, και αποτελεί τον καίριο επενδυτή - σημείο προορισμού των Foreign Direct Investments (FDI) σήμερα. Επίσης, είναι η χώρα προέλευσης των *Sinopec Group, China Petrochemical Corporation, China National Petroleum Corporation, State Grid Corporation of China* (οι παραπάνω TNC αναφέρονται ως οι μεγαλύτερες πολυεθνικές εταιρείες του κόσμου, στη λίστα Fortune: Global 500, 2013)²⁶.

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι γενικά προϊόν των αναπτυγμένων χωρών (αυτό δεν αποτελεί έκπληξη, καθώς το χρηματοοικονομικό πλεόνασμα που παράγει η ευημερία ενός κράτους συν τις υψηλές εμπορικές ικανότητες του λαού και η φιλελεύθερη πολιτική δομή – οδηγούν στην ανακατεύθυνση του πλούτου προς το εξωτερικό με στοιχείο πολλαπλασίωσης της εθνικής ισχύος ή για ορισμένους πολιτικούς λόγους) το οποίο επικρίνεται όχι μόνο από την γεωγραφική εγκατάσταση των ξένων επενδύσεων, αλλά επίσης βάσει τοπίου συγκέντρωσης της προέλευσης των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Ένας σχετικά μικρός αριθμός εταιρειών που αντιπροσωπεύουν έως και 15 χώρες ελέγχουν την

²⁴ Simai Mihály, Global Power Structure technology and world economy in the late 20th century, p. 79

²⁵ Gabel Medard, Bruner Henry (ed), Global Inc. An Atlas of the Multinational Corporation, New York: The New York Press 2003, p.26

²⁶ Fortune: Global 500, <http://fortune.com/global500/royal-dutch-shell-plc-1/> (ημερομηνία πρόσβασης 16.06.2014)

πλειοψηφία των συναλλαγών του πλανήτη, συγκεντρώνοντας την δραστηριότητα τους στους βασικότερους και πιο εξελιγμένους (potentially strong) κλάδους της παγκόσμιας βιομηχανίας²⁷.

Στη δεδομένη περίπτωση παρατήρουμε τη συγκέντρωση οικονομικής ισχύος στα χέρια των ισχυρότερων χωρών, οι οποίες έχοντας τα μονοπώλια, ασκούν πολιτική και στρατηγική επιρροή στην περιφέρεια τους. Το παραπάνω γεγονός αναδεικνύει την ανισότητα στο επίπεδο ανάπτυξης των διάφορων κρατών, η οποία μπορεί να μειωθεί με τη σταδιακή ανάπτυξη των νέο-καπιταλιστικών κρατών της Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής.

Οι Transnational Corporations, εκμεταλλευόμενες την πρόσβαση τους στους κεφαλαιακούς πόρους, τον σχεδόν μονοπωλιακό ή ολιγοπολιακό έλεγχο των πρώτων υλών, την υψηλή τεχνολογία και των επιστημονικών δυνατοτήτων διεθνώς, αποκτούν τους απαραίτητους πόρους υπό ευνοϊκές συνθήκες και βάσει του εκτεταμένου εμπορικού συστήματος (GATT, IMF, UNCTAD, OPEC). Η εξήγηση, πως οι πολυεθνικές-πρωτοπόροι πραγματοποίησαν μια σπουδαία πρόοδο στα πλαίσια της γενικής αγοράς μετά το 1950 - και χωρίς σημαντικές επιπτώσεις μετά από τις οικονομικές κρίσεις του 1980 -1990²⁸ και ανάμεσα σε αυτές οι ΠΕ που εξελίχθηκαν γρήγορα οι Standard Oil, Singer, General Electric, BASF, Bayer, Ericson, Nestle, Ford, Shell, BP, Dunlop etc. ²⁹

Επακόλουθο ήταν, το χρονικό διάστημα του '70 και '80, να ενισχυθεί η περαιτέρω εξέλιξη και πλανητική διεύρυνση των πολυεθνικών επιχειρήσεων, λόγω ταχείας μετάβασης προς ένα παγκοσμιοποιημένο διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα, όταν η θεσμική βάση του παλαιού χρηματοπιστωτικού κόσμου απέκτησε και *πληροφοριακή (τηλεπικοινωνιακή)* μορφή. Το τελευταίο γεγονός σημάδεψε τη ριζική βελτίωση στη διακίνηση, την επικοινωνία και τον απομακρυσμένο έλεγχο των πληροφοριακών συστημάτων το 1980, στοιχεία που ενίσχυσαν τις δυνατότητες των TNC και συνάμα, το γεγονός ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έχασαν την πρωτοκαθεδρία στη ροή διεθνών επενδύσεων σε θυγατρικές, ενώ η Ιαπωνία σημείωσε αξιοσημείωτη πρόοδο τόσο

27 Παπανδρέου Βάσω, *Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και Αναπτυσσόμενες Χώρες: Η Περίπτωση Της Ελλάδας*, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg 1986, σσ. 29-30

28 Το ίδιο, σσ.29-33

29 Μπαρρέ, Αναστασία «Οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις κάτω από το πρίσμα των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων», Πάντειο Πανεπιστήμιο: Μαΐος, 2008. Σ. 11

στην γενική οικονομική μεγέθυνση, όσο και στις FDI³⁰. Αναφέροντας τη σκέψη ενός επιστήμονα, η εποχή του 1980 και 1990 είναι το «τέλος της γεωγραφίας», μία παράξενη πρόταση, που ωστόσο κατάλληλα χαρακτηρίζει τις μοντέρνες συνθήκες³¹.

Το θεμέλιο για τη ραγδαία ανάπτυξη των πολυεθνικών εταιρειών ετέθη με τη σταδιακή ανέλιξη των Ηνωμένων Πολιτειών ως παγκόσμιου ηγεμόνα - διαδικασία που διήρκεσε από το τέλος του 19ου αιώνα έως και τις πρώτες δεκαετίες μεταπολεμικής περιόδου, όταν οι ΗΠΑ και η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιούργησαν το ενιαίο σύστημα ασφάλειας και την κοινή αγορά, βασισμένη στην προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων³².

Ενώ, η θεωρητική προσέγγιση (προφανώς βάσει μαρξιστικής σκέψης) υποστηρίζει ότι ο βασικός λόγος για τον οποίο οι TNC δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό είναι διότι επιδιώκουν να εκμεταλλευτούν κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο όλα τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από την επέκταση και παγκοσμιοποίηση της παραγωγής³³.

Ετσι από το 1945 οι ξένες ιδιωτικές επενδύσεις αυξήθηκαν με ρυθμό πολύ ταχύτερο από το ρυθμό αύξησης του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος των αναπτυγμένων χωρών ή τουλάχιστον σε ίδιους ρυθμούς μαζί του³⁴. Ουσιαστικά ξεχωρίζουν οι 2 τύποι των πολυεθνικών επιχειρήσεων:

Transnational corporations (TNC) - παγκόσμιες εταιρείες που κυβερνώνται διεθνώς, δηλαδή η ιδιοκτησία τους εκτείνεται σε μερικά κράτη. Μεγαλύτερο βαθμό ευκαμψίας.

Multinational companies (MNC) - όταν οι παγκόσμιες εταιρείες βασιζόνται και ελέγχονται από ένα συγκεκριμένο κράτος. Μικρότερο βαθμό ευκαμψίας.

Στο ίδιο χρονικό διάστημα και χώρο με τις TNC και MNC, συνεργάζονται οι Μη-Κυβερνητικοί Οργανισμοί (NGO), την σημασία οποίων για τις TNC, θα αποδείξουμε. Οι ιδιωτικές, αυτοδιοικούμενες, εθελοντικές οργανώσεις, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα οι οποίες επιδιώκουν ένα συγκεκριμένο καθήκον ή

30 Μπαρρέ, Αναστασία. Σ. 12

31 Pearson Frederic S, Payaslian Simon (ed), op. cit. p.138

32 Gilpin Robert, U.S. Power and the Multinational Corporation, New York: Basic Books Inc. 1975, pp.4-6

33 Μπαρρέ, Αναστασία. Σ. 19

34 Παπανδρέου Βάσω, ό. π. σελ.33

τα ορισμένα κοινωνικά συμφέροντα, όπως ο BRAC ("Bangladesh Rural Advancement Committee", \$480 εκ., ο καίριος στόχος της οργάνωσης: μείωση της φτώχειας), "Bill Melinda Gates Foundation" (\$37 δις., ο καίριος στόχος: παγκόσμια υγεία, εξάλειψη φτώχειας, βελτίωση εκπαίδευσης)³⁵, η πασίγνωστη Greenpeace (\$368 εκ., προστασία του περιβάλλοντος³⁶) και ο Red Cross.

Οι NGO εξίσου υλοποιούν τα διεθνή σχέδια, παρέχουν υπηρεσίες, υπερασπίζονται είτε προωθούν συγκεκριμένες αιτίες (lobby) και προσπαθούν να επηρεάσουν το οικονομικό περιβάλλον και πολιτική. Ωστόσο υπάρχει καιρίαι διαφορά ανάμεσα στους αρχικούς σκοπούς της NGO και TNC - η πρώτη καθοδηγείται από μια κανονιστική ή επιλεγμένη ατζέντα ενός κοινωνικού είδους, η δεύτερη βρίσκεται στην ασταμάτητη αναζήτηση για το κέρδος και επέκταση - οι NGO και TNC δεν βρίσκονται στον αποκλεισμό μια από την άλλη. Τις ομοιότητες, ο Μη-Κυβερνητικός Οργανισμός επικρίνει, υποστηρίζει ή παρέχει συμβουλές στις πολυεθνικές εταιρείες³⁷.

Η επέκταση της δραστηριότητας των πολυεθνικών στα καινούργια κράτη συνεισφέρει *περισσότερα* στην απορρόφηση των κρατών στην παγκόσμια αγορά, ενώ βάσει του επιχειρησιακού συμφέροντος - οι στρατηγικές των TNC έχουν ένα ξεκάθαρο διεθνή προσανατολισμό - δηλαδή «προς τα έξω»³⁸.

Οι *Multinational corporations (MNC)* είναι διεθνείς σύμφωνα με τη δραστηριότητα τους, όμως η κυριότητα σε αυτή την περίπτωση - ανήκει αποκλειστικά σε ένα κράτος και το εθνικό συμφέρον του, αντίστοιχα ο προσανατολισμός μιας τέτοιας εταιρείας (MNC) είναι «προς τα μέσα».

Ούτως ή άλλως, οι MNC δεν θεωρούνται μια απλή «συνέχεια» των εθνικών εταιρειών, καθώς οι αποφάσεις και η δραστηριότητα τους σε υψηλό επίπεδο αντανakλούν το διεθνές οικονομικό σύστημα. Διότι οι MNC λειτουργούν ταυτόχρονα σε περισσότερες από μία χώρα, το συμφέρον τους μπορεί να έρθει σε σύγκρουση με τα εθνικά συμφέροντα του κράτους προέλευσης, καθώς και με

35 "The List: The World's Most Powerful Development NGOs" (30.06.2008)
http://www.foreignpolicy.com/articles/2008/06/30/the_list_the_worlds_most_powerful_development_ngo

36 «Greenpeace at Glance» <http://www.biggreenradicals.com/group/greenpeace/>

37 National Intelligence Council «Nonstate Actors: Impact on International Relations and Implications for the United States» (Seminar DR-2007-16D, August 23, 2007)
http://fas.org/irp/nic/nonstate_actors_2007.pdf

38 Simai Mihály, op. cit. pp. 93-95

τις απαιτήσεις της χώρας όπου φιλοξενείται η εταιρεία – συρράξεις που συμβαίνουν σε πολύ *πιο τακτική βάση*, διαφορετικά από την TNC - λόγω του *ατομικού* επιχειρηματικού συμφέροντος που σε *μεγαλύτερο βαθμό κατέχουν* οι Multinationals (πράγματι, επειδή οι MNC εκπροσωπούν μόνο ένα συγκεκριμένο έθνος και όχι δύο και παραπάνω π.χ. μία εταιρεία αποκλειστικά Αμερικανικής προέλευσης θα προωθεί τα συμφέροντα που κυριαρχούν στην Αμερική, ενώ η εταιρεία που εκπροσωπεί την Αμερική, τη Γερμανία και την Γαλλία θα έχει τελείως διαφορετική συμπεριφορά, καθώς τα συμφέροντα, η κοσμοθεωρία και οι σχέσεις τους με τον υπόλοιπο κόσμο διακρίνονται και στις τρεις ιστορίες)³⁹.

Από πολλές όψεις, οι Transnational corporations αποτελούν ανεξάρτητους παίκτες, συνδεδεμένους με οργανικούς τρόπους στην διεθνή οικονομική μακροσφαίρα. Σε περίπτωση ανάγκης, η πολυεθνική εταιρεία - ως οργανισμός που παρουσιάζει 2, 4 ή 5 κράτη - έχει τη δυνατότητα να αναζητήσει την ασφάλεια, την εγγύση, καθώς και να εφαρμόσει ξεκάθαρα μέτρα, όπως είναι οι οικονομικές κυρώσεις από την κυβέρνηση - μόλις απειλούνται τα συμφέροντα της. Παραδείγματος χάρη, προωθώντας τα οικονομικά της συμφέροντα, είναι πιθανό η πολυεθνική επιχείρηση να φτάσει σε σύγκρουση με τις αρχές μερικών κρατών συγχρόνως, στην εκάστοτε περίπτωση όταν η τελευταία πλευρά επιβάλλει την θέληση της με επιβλαβή για τη διεθνή επιχείρηση τρόπο⁴⁰.

Υπό αυτή την οπτική γωνία, δρώντας ως εργαλεία της οικονομικής ισχύος, οι πολυεθνικές εταιρείες είναι ικανές να επηρεάζουν, να ενδυναμώνουν, αλλά και να περιορίζουν την κυβερνητική ισχύ των κρατών. Για αυτό το λόγο, η πολυεθνική τους δραστηριότητα, η οποία διεξάγεται εντός του συστήματος των διεθνών σχέσεων προκαλεί διάφορες αναπόφευκτες συνέπειες. Ως οι διαχειριστές και η πηγή του διεθνές κεφάλαιου, οι πολυεθνικές εταιρείες ανεμπόδιστα προσπερνούν τα εθνικά σύνορα, έρχονται σε άμεση επαφή με την εξωτερική ή εσωτερική πολιτική του κράτους υποδοχής, συμπεριλαμβάνοντας και την πιθανότητα συμμετοχής τους στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις στις περιοχές συγκρούσεων. Διαπιστώθηκε πως, βρισκόμενες «πάνω» από τα τοπικά συμφέροντα και ως μια «διεθνή ενέργεια» η οποία προέρχεται συχνά από τα δημοκρατικά κράτη, οι πολυεθνικές εταιρείες κατά κανόνα διατηρούν την

39 Ibid. pp. 93-95

40 Simai Mihály, op. cit. pp.93-95

ουδέτερη στάση ως προς τοπικές συρράξεις. Ωστόσο, στην πράξη ορισμένες φιλοδοξίες που προσιδιάζουν στα εθνικά υπουργεία εξωτερικών, συχνά επηρεάζουν την συμπεριφορά και τις αποφάσεις των TNC.

Μερικές απαίσιες εμπειρίες δείχνουν ότι οι πολυεθνικές εταιρείες υπήρξαν συμμετέχοντες, ακόμη και εμπνευστές των αποσταθεροποιητικών κινήσεων εναντίον προοδευτικών καθεστώτων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ταυτοχρόνως, οι TNC αποδείχθηκαν υπέρ της προώθησης των προοδευτικών κομμάτων και των δημοκρατικών καθεστώτων, υποστηρίζοντας πολιτικές της détente και τη συμφιλίωση μεταξύ αντίθετων κρατών και παίρνοντας μια αποφασιστική στάση εναντίον του οικονομικού περιορισμού και της διάκρισης⁴¹.

Οι ακόλουθες συνθήκες που στήριξαν τις πολυεθνικές εταιρείες ήταν οικονομικές και τεχνικές – στα πλαίσια της τεράστιας επέκτασης και επιστημονικής πρόοδου που έγινε στα μέσα και συστήματα μεταφορών και επικοινωνίας το 1970-1980 – η επική αναβάθμιση που εξουδετέρωσε τις αποστάσεις μεταξύ ηπείρων, συνένωσε τα εθνικά σύνορα, ενώ σμίκρυνε το χρόνο και σημάδεψε την εποχή που κατάλληλα χαρακτηριζόταν ως «*το τέλος της γεωγραφίας*»⁴².

2.2 Οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις, Άμεσες Ξένες Επενδύσεις και η Ηγεμονία των Ηνωμένων Πολιτειών

Ουσιαστικά, ο λόγος για τον οποίο οι αμερικανικές πολυεθνικές εταιρείες πέτυχαν την πλανητική διεύρυνση τους κρύβεται στην ίδια την *εξελισσόμενη φύση* της πολιτικής και της οικονομίας των Ηνωμένων Πολιτειών, που συνεπάγεται τις σύγχρονες τεχνολογίες επικοινωνίας και μεταφοράς που είχαν εφαρμοστεί στην χώρα.

Παράλληλα, με την αύξηση του πολιτικού βάρους της Washington, η γεωγραφική επέκταση της οικονομικής ισχύος αντανάκλασε την πολιτική ενδυνάμωση της Αμερικής. Τοιουτοτρόπως, μετά την αρχική οικονομική διεξόδυση και επενδύσεις στις παρακείμενες περιοχές της Αμερικής (1800-1914) – Μεξικό, Καναδά και στην Καραϊβική – οι αμερικανικές εταιρείες συνέχισαν την

41 Ibid. pp. 93-95

42 Pearson Frederic S, Payaslian Simon (ed), op. cit. p.138

επέκταση τους στην Λατινική Αμερική, την Ασία και τη Μέση Ανατολή, μετατοπίζοντας εκεί τις αποδυναμωμένες ευρωπαϊκές και ιαπωνέζικες αυτοκρατορίες⁴³.

Συμπληρώνοντας τα προηγούμενα, σύμφωνα με τον Fernand Braudel (1984), η ραγδαία επέκταση του εμπορίου, ο αυξανόμενος ανταγωνισμός και η διεύρυνση της πολυεθνικής δραστηριότητας χαρακτηρίζουν την εποχή όταν ένα κράτος-ηγέτης θερίζει τους καρπούς της πολιτικής ηγεμονίας του, ενώ συνάμα γίνεται ο εκτοπισμός του παλαιού συστήματος κυριαρχίας και ηγεσίας από τον νέο ηγεμόνα και την νεοσύστατη δομή των διεθνών και οικονομικών σχέσεων.

Παρόμοια συστηματική ανανέωση είχε γίνει στο παράδειγμα υποχώρησης και μετατόπισης της Γενουατικής καπιταλιστικής διασποράς του 16^{ου} αιώνα, του Ολλανδικού συστήματος εμπορίου και αποικιών τον 18^ο και στην περίπτωση αντικατάστασης της παγκόσμιας εμπορικής αυτοκρατορίας της Μεγάλη Βρετανίας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα⁴⁴. Σε κάθε στάδιο εγκατάστασης του καινούργιου συστήματος της διεθνούς οικονομίας και πολιτικής, η εμφάνιση του νέου οργανωτικού κέντρου παρουσίαζε τις εξελίξεις (scales), τις πρωτοφανείς δυνατότητες και την οργάνωση, πολύ υψηλότερη και αναβαθμισμένη από την προηγούμενη φάση⁴⁵.

Στα πλαίσια αυτά, οι πόλεις-κράτη όπως η Βενετία και η εμπορική διασπορά της Γένοβας, μετατοπίστηκαν από την Ολλανδία – ως ενσωμάτωση της πρώτης μορφής του έθνους-κράτους – την οποία ύστερα αντικατέστησε η Μεγάλη Βρετανία, η οποία ενεργώντας ως επίσημη αυτοκρατορία, βασιζόταν στο παγκόσμιο εμπορικό δίκτυο της. Στο επόμενο στάδιο, φτάνει η σειρά των Ηνωμένων Πολιτειών, του κράτους των ηπειρωτικών διαστάσεων, με πλήρη εξοπλισμό από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, την ναυτική τους ισχύ και ένα απέραντο σύστημα ναυτικών βάσεων. Αντίστοιχα με την εξέλιξη της ανθρωπότητας, κάθε αντικατάσταση του υφιστάμενου συστήματος συνοδευόταν από εμφάνιση των νεότερων θεσμών, που διέθεταν ανώτερες ικανότητες για διακυβέρνηση και βιώσιμη ανάπτυξη, και των καινούργιων επιχειρήσεων που

43 Gilpin Robert, op. cit. pp.8-9

44 Smith David A., Solinger Dorothy J, States and Sovereignty in the Global Economy, London & New York: Routledge of Taylor & Francis Group 1999, pp.54-55

45 Ibid. pp. 59-60

προωθούσαν ευρέως το διεθνές εμπόριο και τις διακρατικές σχέσει⁴⁶. Το ερώτημα που εμφανίζεται είναι αν το εν λόγω σενάριο μπορεί να αγγίξει και τις Ηνωμένες Πολιτείες; Ανάλογα.

Εν ολίγοις, η ριζική εξέλιξη των επιχειρήσεων και της οικονομικής ισχύος ενός κράτους *αντικατοπτρίζει* τις πολιτικές, κοινωνικές και τεχνολογικές ενέργειες του, καθώς επηρεάζεται επίσης από τις παραγωγικές και επιχειρηματικές δυνατότητες, το πολιτικό καθεστώς και τη γεωγραφική θέση του έθνους. Μέσω της ανοιχτής οικονομικής και πολιτικής γραμμής (καθεστώτος) σε ένα παγκοσμιοποιημένο σύστημα, ένα κράτος αποκτά την ευκαιρία για πρόσβαση στις νέες αγορές, την προσελκύση του ξένου κεφαλαίου, διευρύνει την εθνική οικονομία γεωγραφικά και εξασφαλίζει την παροχή των ζωτικών προϊόντων κ.ά. Ως αποτέλεσμα, το διεθνές κεφάλαιο, όντας συνάμα μια διεθνή ενέργεια, κατορθώνει να *κινείται* και να *κινεί* ολόκληρα τα κράτη, διαπερνάει τα σύνορα, διαμορφώνει τις διακρατικές σχέσεις, ενεργοποιώντας την παγκόσμια αγορά.

Υπο αυτή την έννοια, ο καίριος σκοπός για προβολή των άμεσων επενδύσεων στην εξωτερική οικονομία είναι οι εξής:

- ❖ Η πρόσβαση στην παγκόσμια αγορά, συνδεδεμένη με το περιφερειακό και απομακρυσμένο οικονομικό σύστημα
- ❖ Εξασφάλιση παροχής των πορών / κεφαλαίου
- ❖ Ευεργετικές οικονομικές / παραγωγικές συνθήκες (μέσω φθηνού εργατικού δυναμικού, π.χ. Κίνα, Τουρκία) είτε την χαμηλή φορολογία (περιοχές off-shore: Hong Kong, Taiwan, Mexico)⁴⁷.

Ένας από τους κεντρικούς τρόπους μεταφοράς κεφαλαίου και της απόκτησης περιουσιακών στοιχείων έξω από τη χώρα καταγωγής, συνιστούν οι *άμεσες ξένες επενδύσεις*. Η προβολή κεφαλαίου συμβαίνει μέσω επέκτασης της μητρικής επιχείρησης στο εξωτερικό π.χ. η ίδρυση των ξένων κλάδων (branches) ή της θυγατρικής εταιρείας (subsidiary, affiliate), περιλαμβάνοντας την πιθανότητα εξαγοράς της ξένης φίρμας. Η κινητήρια δύναμη για τις άμεσες επενδύσεις (FDI – Foreign Direct Investments) και ο λόγος για την αναφερόμενη επέκταση σε μορφή των ξένων υπο-καταστημάτων είναι κατά

46 Ibid. pp. 59-60

47 Gilpin, Robert, op. cit. pp.8-9

κανόνα η διεύρυνση και η απόκτηση του διαχειριστικού ελέγχου της παραγωγικής μονάδας στο εξωτερικό. Τοιουτοτρόπως, οι FDI σκοπεύουν σε μόνιμη πηγή εισοδημάτων ή παροχής των πορών, που προέρχονται από την ξένη οικονομία (host country), στόχος που δημιουργεί κοινό όφελος και σταθερές οικονομικές και πολιτικές σχέσεις διαρκούς χαρακτήρα μεταξύ των δύο πλευρών⁴⁸.

Στο δεύτερο ημίσι του 20^{ου} αιώνα η «τριάδα» των Ηνωμένων Πολιτειών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ιαπωνίας κυριαρχούσε στη διεξαγωγή παγκόσμιων άμεσων επενδύσεων, όπου η διεθνοποίηση των υπηρεσιών και της παραγωγής ήταν εξαιρετικά συγκεντρωμένη μεταξύ αυτών και τις συγκεκριμένες περιοχές⁴⁹. Π.χ. οι αμερικανικές ξένες επενδύσεις έχουν αρχίσει να μετατοπίζουν από την ανατολική Ασία στο Μεξικό. Οι Ιαπωνικές εταιρείες προτιμούν τους υπεργολάβους της Ανατολικής Ασίας. Ενώ η Γερμανία επενδύει τεράστια ποσά στην Ανατ. Ευρώπη, (π.χ. Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία).

Οι πολυεθνικές εταιρείες κυρίως της «τριάδας» πέρασαν μια ραγδαία ανάπτυξη· βάσει στοιχείων του ΟΗΕ, δραστηροποιούνταν 7.000 πολυεθνικές το 1973, με τις 333 μεγαλύτερες από αυτές να κατέχουν περιουσιακά στοιχεία από \$500 εκατομμύρια έως \$1 δις (σχεδόν 300% ανάπτυξη από το 1906), ελέγχοντας το 70-80% του παγκόσμιου εμπόριου⁵⁰.

Αναμφισβήτητα οι FDI, ως η βασική δύναμη στη διεθνή οικονομική ολοκλήρωση, μαρτυρούν τον αυξανόμενο ρόλο του διεθνούς κεφαλαίου και δεσμεύουν τα έθνη στα πλαίσια της πολύπλοκης δομής των οικονομικών-κοινωνικών ανταλλαγών, συνέχιζοντας την ανάπτυξη ανεξάρτητα από τις χρηματοοικονομικές κρίσεις. Με τάση προς γενική διεθνοποίηση της παραγωγής και του εμπορίου, και συνάμα αναδεικνύοντας την εσωτερίκευση των δραστηριοτήτων τους κατα μήκος των εθνικών συνόρων (καθώς οι συναλλαγές δεν γίνονται κύρια μεταξύ ανεξάρτητων παραγωγικών μονάδων, αλλά μεταξύ – branches, παραγωγικών ομάδων της ίδιας επιχείρησης σε διάφορες περιοχές), οι

---

48 Ibid. pp. 8-9

49 Ήφαιστος, Παναγιώτης, Τσιριγώτης, Διονύσης “*Διεθνής Πολιτική Οικονομία*”, 2009.

50 Gabel Medard, Bruner Henry (ed), Global Inc. An Atlas of the Multinational Corporation, New York: The New York Press 2003, pp.30-31

πολυεθνικές επιβάλλουν ένα διεθνή καταμερισμό εργασίας, που λειτουργεί ως ένας ουσιώδης τρόπος διασύνδεσης των αγορών⁵¹.

Όσον αφορά την παγκόσμια επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων, είναι αρκετά ενδιαφέρον το γεγονός ότι ορισμένοι μελετητές αμφισβητούν την έννοια *παγκόσμιας* διεξόδου των TNC. Δηλαδή στο ερώτημα κατά πόσο είναι παγκόσμιες οι πολυεθνικές εταιρείες, θεωρούν ότι στην ουσία δεν είναι. Αντιθέτως, σύμφωνα με την πραγματικότητα είναι “τριαδικές”, με το νόημα ότι επεμβαίνουν στους τρεις κυρίαρχους πόλους: Βόρειο Αμερική – Δυτική Ευρώπη – Νοτιοανατολική Ασία, πολλαπλασιάζοντας και εντατικοποιώντας τις συναλλαγές στους εν λόγω κόλπους⁵².

Εξάλλου, η διοργάνωση του σύγχρονου κόσμου, όπου κυριαρχεί το «Ευρωδολάριο», θυμίζει τη δομή εμπορικής διασποράς της Γένοβας του 16^{ου} αιώνα – όταν οι εταιρείες βρίσκονται σε ένα (γεωγραφικό) σημείο, αλλά δεν *περιορίζονται* από το σημείο αυτό. Πέραν αυτών, η λεγόμενη αγορά του Ευρωδολαρίου δεν συμπεριλαμβάνει τα πομπώδη κτήρια διοίκησης ή τα πολυάριθμα αρχηγεία, ωστόσο τα ζωτικά κανάλια επικοινωνίας του σύγχρονου συστήματος αποτελούν το ίντερνετ και το τηλεφωνικό σήμα, ενώ ο χώρος όπου διαξάγονται οι ανταλλαγές των πληροφοριών δεν εμπίπτει στην συγκεκριμένη κρατική δικαιοδοσία⁵³.

Σήμερα, όλο μεγαλύτερο αριθμό των ξένων επενδύσεων και των πολυεθνικών (περιλαμβάνοντας τις κρατικές επιχειρήσεις) βασίζονται στις αναδυόμενες περιοχές, όπως η Κίνα, Ινδία, Βραζιλία, Τουρκία και έχουν ήδη αποκτήσει ουσιώδη επιρροή. Η παρούσα δυναμική τάση με τις μερκαντιλιστικές αρχές της, που θυμίζουν την πρωτοποριακή Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών του 1600, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη μετατόπιση του επιχειρησιακού ελέγχου των χωρών ΟΟΣΑ⁵⁴.

Ετσι, οι TNC των αναδυόμενων χωρών με αυξανόμενους ρυθμούς πραγματοποιούν την συγχώνευση ή τις εξαγορές των δυτικών εταιρειών, καθώς

51 Παπανδρέου Βάσω, *ό. π.* σσ. 54-55

52 Μελάς, Κώστας, Πολλάλης, Γιάννης “Παγκοσμιοποίηση και οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις”. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2005. σ. 338

53 Smith David A., Solinger Dorothy J, *op. cit.* p.64

54 National Intelligence Council «Nonstate Actors: Impact on International Relations and Implications for the United States» (Seminar DR-2007-16D, August 23, 2007)

και των δυτικών περιουσιακών στοιχείων, αποκτώντας συνάμα πρόσβαση στις ειδικές τεχνολογίες που είχαν καινοτομηθεί στα ανεπτυγμένα κράτη. Επίσης είναι γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του φυσικού αερίου και πετρελαίου στον κόσμο, ελέγχεται πλέον από τις αναδυόμενες πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι οποίες συνεργάζονται ή βρίσκονται υπό έλεγχο των κυβερνήσεων τους⁵⁵.

Για το λόγο αυτό, στο επόμενο υποκεφάλαιο θα αναλύσουμε την συμμετοχή και άνοδο στην παγκόσμια αγορά των τρίτων χωρών (μετά το 1980), ενώ θα δείξουμε ότι η «τριάδα», εξακολουθώντας να ελέγχει το 75% όλων των FDI, υποχωρεί προς όφελος νέων κρατών, όπως η Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, Νότια Αφρική και οι Ασιατικοί «δράκοι» – Κίνα, Singapore, Hong Kong, Νότια Κορέα, Taiwan, ASEAN.

2.3 Άνοδος της Οικονομικής Ισχύος στην Ανατολική Ασία: ο Δράκος και οι Τίγρεις

Εδώ θα δώσουμε έμφαση στην ραγδαία επέκταση της οικονομικής ισχύος της Ανατολικής Ασίας, που μέτρησε 30 χρόνια συνεχούς ανάπτυξης (+8% του ΑΕΠ ετησίως), φαινόμενο που δύσκολα συναντά κανείς από το 1870. Σχολιάζοντας τη Union Bank of Switzerland: “τίποτα δεν συγκρίνεται με την οικονομική εξέλιξη της Ανατολικής Ασίας των τριών τελευταίων δεκαετιών”. Πράγματι τόσο κολοσσιαία οικονομική ανάπτυξη στα τομέα της πολυεθνικής και διεθνούς τραπεζικής δραστηριότητας, που είχε συνοδέψει την Ιαπωνία, τις τέσσερις Τίγρεις – Ν. Κορέα, Taiwan, Singapore & Hong Kong και τον κύριο ασιάτικο Δράκο την Κίνα, δεν πέρασε απαρατήρητη ιδιαίτερα εν όψει της γενικής στασιμότητας και χρηματοοικονομικής πτώσης που χαρακτήριζε τον υπόλοιπο κόσμο⁵⁶.

Τις τελευταίες δεκαετίες στην Νότιο-Ανατολική και Ανατολική Ασία συντελούνται οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις, ένα σημαντικό μέρος των οποίων είναι η προώθηση των άμεσων ξένων επενδύσεων. Στα χρόνια αυτά, η Κίνα, τα κράτη ASEAN και άλλες χώρες Νοτιο-Ανατολικής Ασίας, κατόρθωσαν να

⁵⁵ National Intelligence Council «Nonstate Actors: Impact on International Relations and Implications for the United States»

⁵⁶ Smith David A., Solinger Dorothy J, op. cit. pp.66-67

μετατραπούν σε έναν από τους σημαντικότερους προορισμούς για την εγκατάσταση των TNC.

Μολαταύτα, πρέπει να αποδείξουμε ότι η παρούσα εξέλιξη δεν θα ήταν δυνατή χωρίς τη συμμετοχή και τη στρατηγική παρουσία των Ηνωμένων Πολιτειών. Πρόκειται για διμερείς στρατηγικές συμφωνίες αμυντικού χαρακτήρα μεταξύ Ιαπωνίας, Ν. Κορέας, Taiwan, τις Φιλιππίνες και το State Department, και τη βαθιά επιρροή του Washington στην αναφερόμενη περιοχή. Μέσω παρόμοιας μορφής σχέσεων μονόπλευρης ηγεμονίας, οι Ηνωμένες Πολιτείες, αφενός επέβαλλαν την παγκόσμια πολιτική και στρατηγική κυριαρχία τους, εξασφαλίζοντας το ισοζύγιο ισχύος στην ευρύτερη περιοχή. Τα μικρότερα κράτη-σύμμαχη της Ανατολικής Ασίας, εκμεταλλευόμενα τη στρατηγική εγγύηση της Αμερικής, στόχευαν στα μεγίστα οφέλη του φιλελεύθερου εμπορίου και στην αύξηση των οικονομικών πλεονεκτημάτων⁵⁷.

Υπο αυτή την γωνία, οι εταιρικές σχέσεις με τις ΗΠΑ, το σταθερό πολιτικό και οικονομικό κλίμα της Σιγκαπούρης δημιούργησε ένα κατάλληλο περιβάλλον για εγκατάσταση εντυπωσιακού αριθμού των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των αρχηγείων τους και τις εισροές ξένου κεφαλαίου, FDI. Λόγω οικονομικής και επιχειρηματικής διαφάνειας της, η Σιγκαπούρη κατέχει το καλύτερο επενδυτικό κλίμα μεταξύ των 175 χωρών, για 16 χρόνια συνεχόμενα. Χωρίς επιβολής των περιορισμών στον επαναπατρισμό κερδών που αποκτούν οι επιχειρήσεις και με τις ευνοϊκότερες συνθήκες για εισροή του ξένου κεφαλαίου, βάσει ανεπτυγμένων διπλωματικών σχέσεων, Σιγκαπούρη απέκτησε την υψηλή θέση στο παγκόσμιο οικονομικό γίνεσθαι και ουσιώδη πολιτική σημασία για τα αναπτυγμένα κράτη της Δύσης και Ανατολής⁵⁸.

Αναλύοντας τις σχέσεις των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ιαπωνίας, αναδεικνύεται ότι με την άνοδο που βίωσε η χώρα του ανατέλλοντος ηλίου στο επίπεδο παγκόσμιου χρηματοοικονομικού και βιομηχανικού γίγαντα υπό την ασπίδα της αμερικανικής υπεροχής, η μονόπλευρη εξάρτηση μεταξύ δυο χωρών εξελίσσεται στην μορφή αλληλεξάρτησης: της Ιαπωνίας, αφενός, από τη στρατηγική προστασία και ασφάλεια που παρείχαν οι Ηνωμένες Πολιτείες, της

---

57 Το ίδιο. pp.67-71

58 Singapore: Facts And Rankings <http://www.edb.gov.sg/content/edb/en/why-singapore/about-singapore/facts-and-rankings/rankings.html> (date accessed September 20, 2014)

Αμερικής, αφετέρου, από την αυξανόμενη στήριξη στις χρηματοοικονομικές και βιομηχανικές δυνατότητες της Ιαπωνίας.

Παράλληλα, η επιστροφή της Κίνας στην περιφερειακή και παγκόσμια οικονομική αγορά αποκατέστησε την χώρα - το δημογραφικό μέγεθος, οι άφθονες επιχειρηματικές και οργανωτικές δυνατότητες που δημιούργησαν συνθήκες για ραγδαία ανάπτυξη τέτοιου είδους, και σύντομα θα διαπιστωθεί ως η μεγαλύτερη οικονομία στην Ασία, ξεπερνώντας ακόμη και τις Ηνωμένες Πολιτείες στη δεδομένη περιοχή⁵⁹.

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, μεταξύ 2000 και 2005 ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης της ΛΔΚ κυμάνθηκε μεταξύ 7.5 και 9.5% (Π. Ρουμελιώτης «Παγκόσμια Οικονομική Διακυβέρνηση»). Την ίδια περίοδο κατάφερε να επενδύσει σημαντικά ποσοστά του ΑΕΠ της, περίπου 40%, ενώ η εντυπωσιακή κινέζικη ανάπτυξη το 2007 έφτασε 11.4%. Την ίδια χρόνια, η επενδυτική δραστηριότητα της Κίνας αποτελούσαν το 42.2% του ΑΕΠ της, τοποθετώντας Πεκίνο στη τέταρτη θέση παγκοσμίως⁶⁰.

Συμπληρώνοντας τα παραπάνω, η υπάρχουσα γεω-ιστορική κληρονομία της Ανατολικής Ασίας που πλαισιώθηκε στην αναπαραγωγή / παραγωγή χαμηλού κόστους και στο ευνοϊκό πολιτικό περιβάλλον παρείχε στις ασιάτικες κρατικές και εμπορικές επιχειρήσεις ένα σπουδαίο πλεονέκτημα για ενεργή συμμετοχή στην παγκόσμια αγορά, το οποίο από μία οπτική γωνία, καθιστά το οικονομικό μοντέλο της Ανατολικής Ασίας πολύ πιο αποτελεσματικό και βιώσιμο στις συνθήκες ενός ασταθή κόσμου από το μοντέλο των Ηνωμένων Πολιτειών. Συνάμα, η βιομηχανική επιτυχία των αναδυόμενων αγορών της Ανατολικής Ασίας καταδεικνύει τη σπουδαιότητα των ξένων επενδύσεων και των εισαγωγών τεχνολογίας⁶¹.

Ωστόσο, η πολύπλοκη δομή του ισοζυγίου ισχύος στη δεδομένη περιοχή, η οποία είχε εφοδιάσει τις Ηνωμένες Πολιτείες (Οικονομία Νο1) με σημαντική στρατηγική υπεροχή, την Ιαπωνία (Οικονομία Νο3) και The Overseas Chinese (την ισχυρή διασπορά κινέζων επιχειρηματιών, που βρίσκονται εκτός ευρύτερων

⁵⁹ Smith David A., Solinger Dorothy J, op. cit. pp.68-70

⁶⁰ Παρασκευοπούλου, Καλλιρόη «Οι Πολυεθνικές Εταιρείες στην Κίνα: η Επιρροή των Πολυεθνικών στην Ανάπτυξη της Κίνας και η Επιρροή της Κίνας στην Ανάπτυξη των ΠΕ» Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2008. Σ. 19-21

⁶¹ Ήφαιστος, Παναγιώτης. Τσιριγώτης, Διονύσης «Διεθνής Πολιτική Οικονομία», 2009.

συνόρων της Κίνας) με ουσιώδεις χρηματοοικονομικές ικανότητες, ενώ έθεσε τη ΛΔΚ (Οικονομία Νο2) στον έλεγχο του εργατικού δυναμικού και σε τρομερή οικονομική άνοδο τις τελευταίες δεκαετίες· αυτό, όμως, δεν αποδεικνύει ξεκάθαρα ποιος θα είναι ο μέλλον ηγεμόνας περιφερειακής και πλανητικής διάστασης⁶².

Μετέπειτα, στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, της ασταμάτητης αντιπαράθεσης μεταξύ κρατών και της ιδέας της ειρηνικής συνύπαρξης και της συνεργασίας, ως θεμέλιο για ένα επαρκές σύστημα διεθνών σχέσεων - θεωρούμε την πολύπλευρη διαπραγμάτευση και συντονισμένη πορεία ως το μοναδικό δρόμο που μπορεί να οδηγήσει στην εδραίωση της Ανατολικής Ασίας ως ενός ηγεμονικού κέντρου κατά μήκος της παγκόσμιας πολιτικής οικονομίας. Η εν λόγω διαπραγμάτευση μπορεί φυσικά να περιλαμβάνει τις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς η αντάποκριση της πολιτικής και στρατηγικής τους υπεροχής θα παραμένει κρίσιμη για οποιαδήποτε οικονομική εξέλιξη στην εν λόγω περιοχή⁶³.

Ενας άλλος σπουδαίος παράγοντας για την άνοδο της οικονομικής ισχύος στην Ανατολική Ασία είναι η παγκόσμια οικονομία και ο ρόλος της διεθνούς κοινότητας. Αφενός, η *διασύνδεση* αυτή εξηγείται ως προϊόν της δραστηριότητας των πολυεθνικών επιχειρήσεων και οργανισμών, παράγοντες που συνδέουν ολόκληρη την οικονομική αγορά και προωθούν την ευρεία ολοκλήρωση μεταξύ των μελών της, φέρνοντας επίσης τη στενή πολιτικο-οικονομική επαφή της Ανατολικής Ασίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση ή τις ΗΠΑ. Αφετέρου, η συνεχόμενη εξάρτηση των ασιάτικων κρατών από το ξένο κεφάλαιο, τις εισαγωγές των πρώτων υλών, της υψηλής τεχνολογίας ή των προϊόντων κοινωνικού ή πολιτιστικού περιεχόμενου, αποδεικνύουν την *πολυπλοκότητα* στην πιθανή ανέλιξη της Ανατολικής Ασίας στο επίπεδο παγκόσμιου οικονομικού ή στρατηγικού επίκεντρου⁶⁴.

---

62 Smith David A., Solinger Dorothy J, op. cit. pp. 70-71

63 Ibid. pp. 70-71

64 Ibid. pp.70-71

2.4 Η Αντανάκλαση της Πολυεθνικής Οικονομικής Δραστηριότητας στα Κράτη Και τις Τοπικές Οικονομίες

Συνεπακόλουθα, το 1980, την εποχή που αναφέραμε ως το “τέλος της γεωγραφίας” η διεθνής χρηματοοικονομική αγορά υπολόγισε ότι ο αριθμός των πολυεθνικών επιχειρήσεων θα *τριπλασιάζεται* άνα δέκα χρόνια, φτάνοντας τις 30.000 το 1990⁶⁵. Το 2003 υπήρχαν γύρω στις 63.000 πολυεθνικές εταιρείες, που διοικούσαν 820.000 θυγατρικές εταιρείες στο εξωτερικό, με τις 50 μεγαλύτερες από αυτές να έχουν από 50% έως 90% των FDI της χώρας προέλευσης τους. Ενώ, το 2006 σύμφωνα με την αναφορά UNCTAD, ο αριθμός των πολυεθνικών έχει αυξηθεί κατά 20% φτάνοντας 77 000, με πάνω από 770 000 θυγατρικές τους⁶⁶.

Η συντριπτική πλειοψηφία των 100 μεγαλύτερων πολυεθνικών εδρεύουν στα κράτη της «τριάδας» των Ηνωμένων Πολιτειών, Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ιαπωνίας, και ειδικεύονται στον ηλεκτρονικό εξοπλισμό, τα μηχανοκίνητα οχήματα & στον ενεργειακό τομέα (πετρέλαιο, φυσικό αέριο κλπ)⁶⁷.

Οι κυριότεροι τομείς παγκόσμιας οικονομίας όπου συγκεντρώνεται η πλειοψηφία των FDI αναφέρονται στο παρακάτω σχήμα:

Η ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ. Σε αυτό το τομέα ασχολούνται 13 από τις 50 μεγαλύτερες πολυεθνικές, 6 από τις οποίες παράγουν πάνω από 75% των μηχανοκινήτων παγκοσμίως: οι γνωστές πολυεθνικές επιχειρήσεις General Motors, Ford, Toyota, Daimler Chrysler, Volkswagen & Honda.

ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΚΑΙ ΠΕΤΡΟΧΗΜΙΚΑ. Οι μεγαλύτεροι καταναλωτές πετρελαίου είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και η Κίνα, 18.5 εκ. και 10.5 εκ. βαρέλια την ημέρα αντίστοιχα. ExxonMobil, British Petroleum (BP), Sinopec (PRC).

ΧΗΜΙΚΑ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ. Ο συνολικός τζίρος της χημικής βιομηχανίας είναι πάνω από \$2δισ. Novartis (Basel, Switzerland), Du Pont (USA), Bayer (Germany), Henkel (Germany).

Οικοδομή και τα Οικοδομικά Υλικά

Εμπόριο / Οι Ομιλοι Ετερογενών Δραστηριοτήτων

65 Smith David A., Solinger Dorothy J, op. cit. p.65

66 UNCTAD, World Investment Report 2001, U.N. p. 123

67 Παπανδρέου Βάσω, ό. π. σσ.54-55

Η εξέλιξη του διεθνές κεφαλαίου γινόταν σε τρία στάδια: α) Εξαρχής - οι «έμμεσες» επενδύσεις χαρτοφυλακίου, σε δάνεια και όμοιες μορφές, κυρίως επενδύσεις σε υποδομή τον 19^ο αιώνα στην Ευρώπη β) Υστερα, τον 20^ο αιώνα οι άμεσες πλέον επενδύσεις (αμερικανικής προέλευσης) διεισδύουν στη βιομηχανία των αναπτυγμένων ή αναπτυσσόμενων χωρών και γ) Οι επενδύσεις και εξόρυξη των φυσικών πορών και του πετρελαίου σήμερα.

Ουσία των αμερικανικών επενδύσεων αποτελεί η μεταφορά διαχειριστικού ελέγχου ενός τμήματος της εξωτερικής οικονομίας στην αρμοδιότητα των αμερικανικών πολυεθνικών εταιρειών, με επακόλουθη απόκτηση της επιρροής πάνω στις στρατηγικές περιοχές, καθώς και εξασφάλιση των σταθερών σχέσεων και των νέων αγορών για τα προϊόντα αμερικανικής παραγωγής κλπ⁶⁹.

Τοιουτοτρόπως, το 1960-70 παρατηρούμε την απόλυτη κυριαρχία των αμερικανικών πολυεθνικών στη διεθνή αγορά (52% των world FDI) με σταδιακή ανάπτυξη τους έως τις οικονομικές κρίσεις του 1990 και 2004. Σταδιακά οι ΗΠΑ απέκτησαν τον ρόλο του ξένου επενδυτή, περιορίζοντας κατόπιν το ρόλο του εξαγωγέα εθνικών προϊόντων, ξεπερνώντας πλέον το εμπόριο ως βασικό συστατικό των διεθνών ανταλλαγών στο παρελθόν⁷⁰.

Προκειμένου να αναδείξουμε την πολιτική και οικονομική σημασία των πολυεθνικών επιχειρήσεων για το αμερικανικό εθνικό συμφέρον, θα αναφέρουμε την απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου των ΗΠΑ αναφορικά με την πρωτοφανή ενίσχυση των δικαιωμάτων τους το 1886. Πράγματι, παρουσιάζει ενδιαφέρον ότι, στο τέλος του 19^{ου} αιώνα το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών απέδωσε στις πολυεθνικές επιχειρήσεις δικαιώματα παρόμοια με αυτά των αμερικανών πολιτών, δηλώνοντας το εξής: «*a private corporation is a natural person under the U.S. Constitution, and consequently*

68 Gabel Medard, Bruner Henry (ed), op. cit. pp.34-80

69 Gilpin Robert, op. cit. pp.10-11

70 Ibid. pp. 12-14

has the same rights and protection extended to persons by the Bill of Rights, including the right to free speech»⁷¹.

Η παρούσα διατύπωση συνεπαγόταν ότι οι επιχειρήσεις απέκτησαν άμεσες δυνατότητες, όπως να επηρεάσουν την κυβέρνηση και την κοινή γνώμη, εκμεταλλευόμενες τον πλούτο τους, καθώς και να "δωρίσουν" εκατομμύρια δολάρια σε πολιτικούς υποψήφιους. Μετέπειτα, ως «πολίτες» οι πολυεθνικές δικαιούνται να ασκούν "lobbying", προωθώντας τις ευνοϊκές για αυτές νομοθεσίες. Επίσης, με ένα φυσικό τρόπο δικαιούνται να χρησιμοποιήσουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, να ιδρύσουν πολιτιστικά κέντρα, πανεπιστήμια και φιλανθρωπικές οργανώσεις, καταλήγοντας στην κοινωνική υποστήριξη και την θετική εικόνα που επικρατεί στην χώρα⁷².

Καθημερινά, πάνω από **\$ 1,5** τρις κυκλοφορούν στο παγκόσμιο συναλλαγματικό κεφάλαιο και το μεγαλύτερο ποσοστό αυτού ανήκει σε πολυεθνικές επενδυτικές τράπεζες ή εταιρείες. Η επιφάνεια και η εσωτερική δομή τους έχει διαμορφωθεί ριζικά τις τελευταίες δεκαετίες – ακολουθώντας την οικονομική ανάπτυξη των κρατών τους⁷³. Το διεθνές κεφαλαίο, που τροφοδοτεί και κινεί την αγορά, εκτελεί το ρόλο του *αίματος* στον παγκόσμιο οργανισμό. Η ροή, μέγεθος και επιτάχυνση ή ανάρτηση του είναι ικανές να προκαλούν σοβαρές επιπτώσεις στο παγκοσμιοποιημένο διεθνές περιβάλλον, αντανακλώντας τον προϋπολογισμό της μικρότερης οικογένειας είτε ολόκληρου του έθνους.

Επομένως, αυξάνεται η επιρροή των πολυεθνικών επιχειρήσεων στις παγκόσμιες υποθέσεις και στην πορεία των χωρών υποδοχής τους, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Όσον αφορά την επίδραση των TNC στην αναπτυξιακή πορεία των αναπτυσσόμενων χωρών, εμφανίζονται οι ποσοτικές και ποιοτικές διαφορές μεταξύ των αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων κρατών και ο κίνδυνος, ότι η ενσωμάτωση των δευτέρων στην παγκόσμια αγορά μέσω πολυεθνικών επιχειρήσεων μπορεί να μη οδηγήσει στο (άμεσο) μετασχηματισμό των χωρών αυτών.

⁷¹ Shah Anup, "The Rise of Corporations" (December 5, 2002)

<http://www.globalissues.org/article/234/the-rise-of-corporations> (ημερομηνία πρόσβασης 18.08.2014)

⁷² Shah Anup, "The Rise of Corporations" .

⁷³ Gabel Medard, Bruner Henry (ed), op. cit. p.128

Ο λόγος είναι ότι ο στόχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων εξαρχής, δεν είναι ο μετασχηματισμός της οικονομίας της χώρας εγκατάστασης, αλλά να επωφεληθούν από τους πόρους και δυνατότητες μίας χώρας για το δικό τους συμφέρον, βάσει τεχνογνωσίας και με το μικρότερο για αυτές κόστος προσαρμογής⁷⁴. Στην ουσία γίνεται ανταλλαγή και από τις δύο πλευρές, όπου και η διεθνής επιχείρηση και το κράτος υποδοχής στοχεύουν στα μεγιστά οφέλη, βάσει των κεφαλαίων που είχαν επενδύσει.

Κατά την φιλελεύθερη σχολή, οι πολυεθνικές εταιρείες δεν έχουν θετική ή αρνητική επίπτωση στην αναπτυξιακή πορεία όποιουδήποτε κράτους. Οι FDI μπορούν να βοηθήσουν ή να εμποδίζουν αλλά οι μεγάλοι καθοριστικοί παράγοντες της οικονομικής ανάπτυξης βρίσκονται μέσα στις ίδιες αναπτυσσόμενες χώρες, ενώ συνολικά η επίδραση των TNC είναι ωφέλιμη⁷⁵.

Επίσης, αν και το απόλυτο μέγεθος των FDI στις αναπτυσσόμενες περιοχές είναι μικρότερο, σε σύγκριση με το ποσοστό τους στις αναπτυγμένες χώρες – είναι ότι η σημασία και οι επιπτώσεις του διεθνούς κεφαλαίου είναι αναλογικά πολύ μεγαλύτερες, λόγω της υπανάπτυξης του βιομηχανικού τομέα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ασφαλώς, όσο λιγότερο αναπτυγμένη είναι μία χώρα τόσο μεγαλύτερη επιρροή κατέχει το ξένο κεφάλαιο και η εξάρτηση από τις επενδύσεις. Αντίστροφα, όσο πιο εξελιγμένη οικονομία διαθέτει ένα κράτος, τόσο πιο μικρή είναι η επιρροή του ξένου κεφαλαίου.

Από την άλλη πλευρά, γίνεται εμφανής η πολυπλοκότητα της αναπτυξιακής διαδικασίας, η εξάρτηση των αναπτυσσόμενων χωρών από το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα, καθώς και η τεράστια δύναμη που κατέχουν οι πολυεθνικές, κάτι που αποτελεί σοβαρή πρόκληση για την εθνική πολιτική και την ανεξαρτησία των λιγότερα αναπτυγμένων κρατών. Εδώ πρέπει να τονιστεί η σύγκρουση συμφερόντων των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των χωρών υποδοχής τους, σχετικά με τους στόχους ανάπτυξης της βιομηχανίας, όπως και το ερώτημα της κρατικής κυριαρχίας και τον τρόπο ενσωμάτωσης της χώρας στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας⁷⁶.

74 Παπανδρέου Βάσω, ό. π. σσ.50-53

75 Gilpin, Robert.

Gutenberg, 2000. p. 304

76 Παπανδρέου Βάσω, ό. π., σσ.61-62

Στην περίπτωση του βρετανικού μποϊκοτάζ εναντίον του Ιρανικού καθεστώτος του Mohamed Mossadeq το 1951-53, η πολυεθνική εταιρεία (MNC) «Anglo-Iranian Company» (σήμερα British Petroleum) συνιστούσε ένα καίριο παράγοντα, καθώς εφάρμοζε το άμεσο εθνικό συμφέρον της Μεγάλης Βρετανίας. Η τελευταία, εκμεταλλευόμενη την αποκλειστικά επίκερδη συμφωνία, που αφορούσε την εξόρυξη πρώτων υλών και πάνω από όλα του ιρανικού πετρελαίου, υπήρξε πρώτος και μοναδικός φορέας της ενεργειακής βιομηχανίας του Ιράν, κατέχοντας σχεδόν το **80%** του συνολικού κέρδους από την εξόρυξη του ιρανικού πετρελαίου π.χ. από 1913 έως 1951, η British Petroleum είχε εισοδήματα περίπου \$**3** δις, και από αυτά μόνο \$**624** εκ. απέκτησε η Ιρανική κυβέρνηση, ενώ τα υπόλοιπα \$2.4 δις μεταφέρθηκαν στο εξωτερικό προς όφελος των ξένων μετόχων, ανάμεσα στους οποίους η βρετανική κυβέρνηση κατείχε το μεγαλύτερο μερίδιο⁷⁷.

Ως συνέπεια, η ανισότητα αυτή οδήγησε στην σύρραξη μεταξύ Ιρανικών εθνικών και βρετανικών οικονομικών συμφερόντων, επιβολή διεθνούς αποκλεισμού από τη Μεγάλη Βρετανία και κατόπιν, ανατροπή του καθεστώτος M. Mossadeq, που στόχευε στην εθνικοποίηση του ενεργειακού τομέα του Ιράν και ακόλουθη μείωση της επιρροής των ξένων πολυεθνικών επιχειρήσεων στην Ιρανική οικονομία. Παραθέτοντας αμερικανό υπάλληλο του State Department: « Ο Mossadeq είχε την οδυνηρή επίγνωση όσον αφορά την πρακτική ανικανότητα των Αρχών στο Ιράν, να πετύχουν κατάλληλη συμφωνία που να αφορά τους φυσικούς πόρους με μια ξένη επιχείρηση, ειδικά όταν αυτή ανήκει σε ισχυρό κράτος όπως η Μεγάλη Βρετανία»⁷⁸.

Πράγματι, δρώντας από την οπτική γωνία του *raison d'état*, η κυβέρνηση του Mossadeq είχε πετύχει στην απόφαση εθνικοποίησης των εθνικών φυσικών υλών, ωστόσο δεν κατόρθωσε να μεταστρέψει τις επιπτώσεις της εθνικοποίησης προς όφελος της χώρας. Μετά από πολύχρονη διαδικασία σταδιακών αλλαγών αναφορικά με την ιδιοκτησία και το δικαίωμα εξόρυξης των ιρανικών μεταλλευμάτων, το 1974 η NIOC (National Iranian Oil Company, 1948) είχε

⁷⁷ Daoudi M. S., Dajani M. S., *Economic Sanctions: Ideals & Experience*, London: Routledge & Kegan Paul 1983, pp.95-96

⁷⁸ Encyclopedia Iranica, “*Oil Agreements In Iran*” (July 20, 2004)

<http://www.iranicaonline.org/articles/oil-agreements-in-iran> (ημερομηνία πρόσβασης 19.08.2014)

υλοποιήσει τον πρωταρχικό της σκοπό για πλήρη εθνικό έλεγχο στον ενεργειακό τομέα της χώρας⁷⁹.

Βάσει του παραπάνω, συμπεραίνουμε ότι στην ανάπτυξη των φυσικών πορών τους, τα κράτη πετρέλαιο-παραγωγοί βρέθηκαν στην κατάσταση άμεσης εξάρτησης με μία από τις 7 μεγαλύτερες πολυεθνικές εταιρείες: οι Αμερικανικές – Esso, Mobil (ΕxxonMobil σήμερα), Standard of California, Gulf, Texaco, Βρετανική – BP και άγγλο-ολλανδική Shell. Μη διαθέτοντας τις απαραίτητες ικανότητες, τεχνολογίες είτε δυνατότητες για marketing του προϊόντος, οι χώρες πλούσιες με τις πρώτες ύλες, αναγκάστηκαν να συνεργαστούν με τις παραπάνω επιχειρήσεις με στόχο να βελτιώσουν τις συγκεκριμένες εγκαταστάσεις και την υποδομή⁸⁰. Ως συνέπεια, όπως η BP στο Ιραν, οι 7 “αδερφές” εταιρείες απέκτησαν τον πλήρη έλεγχο στον τομέα εξόρυξης και τιμολόγησης πετρελαίου για ένα σημαντικό διάστημα.

Παράλληλα το ουσιαστικό ζήτημα στη σχέση ανάμεσα στις πολυεθνικές και τις λιγότερα αναπτυγμένες χώρες είναι οι *όροι* των επενδύσεων. Το ερώτημα κατανομής των ωφελειών από τις επενδύσεις χωρίζει κατ'ανάγκη της ΠΕ και τις κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών. Μολαταύτα, όποια και αν είναι η νομική βάση των συμφερόντων τους, ελάχιστο ποσό των χωρών υποδοχής ξένου κεφαλαίου είχαν απαγορεύσει τις ξένες επενδύσεις στη μεταποίηση, ούτε είχαν ζητήσει από βιομηχανικές επιχειρήσεις να τα μαζέψουν και να γυρίσουν στην πατρίδα τους⁸¹.

Οι προσπάθειες ανατροπής της παρούσας κατάστασης, προκαλεί κατά κανόνα την αντίσταση από την πλευρά των ΠΕ, καθώς και των μητρικών οικονομιών τους, για τις οποίες οι επιχειρήσεις εξασφαλίζουν πηγή κρίσιμων ενεργειακών πορών, προς όφελος του εθνικού συμφέροντος⁸².

Η παρούσα περίπτωση σύγκρουσης των δύο συμφερόντων – π.χ. της πολυεθνικής επιχείρησης, ξένου επενδυτή και της χώρας αποδοχής κεφαλαίου – συνεπάγεται μια σημαντική *μεταφορά* του κέντρου ισχύος από το διοικητικό

79 Gilpin Robert, *U.S. Power and the Multinational Corporation*. P. 76-77

80 Lairson, Thomas D. Skidmore, David. *International Political Economy: The Struggle for Power & Wealth*, 2 ed. Orlando: Harcourt Brace College Publishers, 1997. pp. 255-256

81 Gilpin, Robert.

Gutenberg, 2000. p. 304

82 Lairson, Thomas D. Skidmore, David. *International Political Economy: The Struggle for Power & Wealth*, 2 ed. p. 256

κέντρο προς την περιφέρεια, όπως αναλύει ο R. Gilpin. Δηλαδή, στον ανταγωνισμό των εθνικών κρατών, όπου η πολιτικό-στρατηγική ισχύς τους πλαισιώνεται από τις βιομηχανικές ικανότητες, ενώ οι ξένες επενδύσεις συνεισφέρουν στην διεθνή ανακατανομή ισχύος εις βάρος του κέντρου⁸³.

Αντίστοιχα, ο επενδυτής μπαίνει σε σχέση αυξανόμενης εξάρτησης από το κράτος αποδέκτη – λόγω των πολύπλοκων σχέσεων, εγκαταστάσεων, παραγωγικών μονάδων (θυγατρικές εταιρείες) που διαθέτει, εξαιτίας των πορών κ.ά. Ωστόσο, η παρούσα εξασθένιση του κέντρου, επίκερδης για την περιφέρεια, μπορεί να γίνει πηγή πολιτικής ευπάθειας με περαιτέρω όξυνση των διεθνών εντάσεων.

Σε αυτή την κατάσταση, ο Gilpin δίνει έμφαση στην αναζωογόνηση της εσωτερικής οικονομίας, του εξωτερικού εμπορίου, καθώς και στον εξορθολογισμό στην χρήση των FDI, ως απαραίτητα μέτρα για εξουδετέρωση της υπερεξάρτησης από τις ξένες πηγές / πόρους (όπως έγινε στην περίπτωση Βρετανίας τον 19^ο αιώνα, συνοδευόμενη με τις υπερεπενδύσεις στο εξωτερικό εις βάρος της εθνικής αγοράς)⁸⁴.

---

83 Gilpin Robert, *U.S. Power and the Multinational Corporation*. pp. 76-77

84 Ibid. Pp. 79-78

III. ΞΕΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ, Η ΕΘΝΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

“Free trade as the policy of the strong”

*R. Gilpin*⁸⁵

3.1 Το Εσωτερικό Υπόβαθρο και οι Εξωτερικές Εισροές

Συνεχίζοντας, η οικονομική εξέλιξη ενός κράτους, και ιδιαίτερα η νεοκτηθείσα υπεροχή του στην περιφέρεια, μπορεί να προκαλέσει την ανακατανομή ισχύος και ευημερίας, μεταβάλλοντας έτσι το παρόν ισοζύγιο ισχύος και μετατρέποντας έπειτα τα πολιτικά συστήματα κρατών, δημιουργώντας μία νέα δομή των πολιτικών σχέσεων. Αντίστοιχα, βάσει δεδομένων, τις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις συνιστά κυρίως η αμοιβαία αλληλεπίδραση μεταξύ οικονομίας και πολιτικής.

Συχνά, λόγω υπανάπτυξης ορισμένων χωρών ή της περιφέρειας γενικά, οι πολυεθνικές εταιρείες παρουσιάζοντας την ενέργεια και κεφάλαιο ενός αναπτυγμένου κράτους, επιτελούν *πρωτοποριακό* ρόλο, φέρνοντας μαζί τους επενδύσεις, απασχόληση, νέα πρότυπα και τεχνολογίες. Π.χ από τις TNC προέρχονται περίπου οι μισές παγκόσμιες δαπάνες σε έρευνα και ανάπτυξη και πάνω από τα 2/3 των παγκόσμιων επιχειρηματικών επενδύσεων⁸⁶.

Συγχρόνως, ο τρόπος που το πολυεθνικό κεφάλαιο διεισδύει ανά την υφήλιο, προωθεί τον εκδημοκρατισμό των κρατών και το ανοιχτό οικονομικό σύστημα, δίνει ώθηση στη δημιουργία και ανανέωση της απαραίτητης υποδομής στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Επιπλέον, η αρχική αναζήτηση των χρηματοοικονομικών πλεονεκτημάτων (της χαμηλής φορολογίας, καινούργιας αγοράς, του ευνοϊκού κανονιστικού περιβάλλοντος κλπ), και όχι μόνο, καταδεικνύει ότι οι δε χρηματικές εισροές καθιστούν ένα σπουδαίο γεγονός και το αδιάσπαστο συστατικό της παγκοσμιοποίησης⁸⁷.

Βάσει των παραπάνω, η κίνηση κεφαλαίου εντός ή εκτός εθνικών συνόρων έχει ζωτική ανταπόκριση στην πολιτικο-οικονομική και κοινωνική

⁸⁵ Gilpin Robert, *U.S. Power and the Multinational Corporation*. pp. 84

⁸⁶ Μπαρρέ, Αναστασία, ο.π. Σ. 11

⁸⁷ Gabel Medard, Bruner Henry (ed), op. cit. p.128

ατμόσφαιρα, φέρνοντας υψηλότερη αποσχόληση, φορολογικά έσοδα και περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη. Στην αντίθετη περίπτωση, η απώλεια αυτών μπορεί να προκαλέσει σοβαρές βλαβές για την αδύναμη οικονομία μιας αναπτυσσόμενης χώρας στην περιφέρεια.

Πράγματι, στην περίπτωση επιδράσεων των πολυεθνικών εταιρειών στην οικονομία της Κίνας, Ν.Κορέα, Ινδία, Taiwan, Singaroor etc. μπορούμε να αποδείξουμε ότι λειτούργησαν καταλυτικά στην ανάπτυξη τους.

Ανάμεσα στις συνέπειες είναι, ότι με την ανάγκη προσέλκυσης ξένου κεφάλαιου τα κράτη εισέρχονται συνείδητα σε εσωτερικές αλλαγές π.χ. ο εκσυγχρονισμός την εθνικής νομοθεσίας – μέσω πάταξης της διαφθοράς, καταπολέμησης παλαιών μηχανισμών και της γραφειοκρατίας, αφαίρεση των υπολειμμάτων του πρώην πολιτικού συστήματος. Π.χ. οι πρώην κομμουνιστικές χώρες αποσκοπούν σήμερα στην εκμηδένιση του παλαιού σοσιαλιστικού καθεστώτος και στη γρήγορη ενσωμάτωση τους στα Δυτικά δίκτυα ασφαλείας, στην παγκόσμια αγορά και το καπιταλιστικό σύστημα της οικονομίας.

Ο δεδομένος στόχος των αναπτυσσόμενων κρατών, οδηγεί σε ένα παιχνίδι με ανάμεικτα κίνητρα, όπου υπάρχει η εγγενής τάση (tension) ανάμεσα της επιθυμίας των πολυεθνικών να επεκτείνουν την δραστηριότητα και την επιρροή τους στο παγκόσμιο επίπεδο και της πρόθεσης του κράτους αποδέκτη να ενσωματώσει την πολυεθνική επιχείρηση μέσα στην εθνική οικονομία της⁸⁸.

Αυτό, εν όψει της αρνητικής επιρροής που μπορούν να διεξάγουν οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην οικονομική ανεξαρτησία και παραδόσεις του έθνους, μέσω συγκρουόμενων συμφερόντων, καταπάτησης ορισμένου κανονισμού κλπ - τα γεγονότα, που κατά κανόνα συμβαίνουν σε διάρκεια ενσωμάτωσης / διεθνοποίησης ενός λιγότερο αναπτυγμένου κράτους στην παγκόσμια αγορά και ιδιαίτερα το διεθνές εμπορικό σύστημα, αποτελεί ένα σημαντικό ερώτημα και αντικείμενο απαραίτητης ρύθμισης.

Μέσω δημιουργίας ενός επενδυτικού καθεστώτος, το οποίο θα βασιστεί στα επιχειρήματα του Διεθνές Δίκαιου, της διεθνούς οικονομικής νομοθεσίας και διακρατικών εμπορικών συμφωνιών, θα πρέπει να χειριστούν ευαίσθητα θέματα όπως είναι η φορολογία των ξένων επενδύσεων, ο καθορισμός των τιμών

⁸⁸ Krasner, Stephen D. *Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism*. Los Angeles: University of California Press. 1985, p. 179

μεταφοράς (οι τιμές που χρεώνει η μία θυγατρική στην άλλη) και η κυβερνητική χρήση των χρηματοοικονομικών και άλλων αμφισβητήσιμων κινήτρων για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων⁸⁹.

Μετά την επιτυχή προσέλκυση του ξένου κεφαλαίου, το πόσοστο που παίζουν οι FDI για το εθνικό ΑΕΠ είναι πάνω από **20%** - γεγονός που σημαίνει ότι το **1/5** της εθνικής οικονομίας βρίσκεται στον έλεγχο των ξένων επιχειρήσεων. Αυτό το ποσοστό είναι κρίσιμο για την εθνική οικονομία οποιουδήποτε κράτους, και αναδεικνύει όχι μόνο την επιρροή των ξένων επενδυτών, αλλά και την πιθανή τρωτότητα και εξάρτηση της εθνικής κυβέρνησης από το διεθνές κεφάλαιο και τη διεθνή οικονομική αγορά.

Αφορά την αλληλεπίδραση των TNC και τις χώρες υποδοχής τους, η πρακτική απέδειξε ότι υπάρχουν στοιχεία – η φιλελεύθερη μορφή της κοινωνίας, η προοδευτική διεθνής πορεία, η συγχρονή διαφανής νομοθεσία, η κυριαρχία συντάγματος και το ανεξάρτητο δικαστικό σύστημα – που συνιστούν τις απαραίτητες και τις πιο ευνοϊκές περιστάσεις για προσέλκυση του ξένου κεφαλαίου και την περαιτέρω οικονομική άνοδο, ενώ η υπάρχουσα οικονομική κατάσταση του κράτους, έχει δευτερεύουσα σημασία.

Συχνά, ως προϋποθεση για την οικονομική συνεργασία μεταξύ κρατών του πρώτου και του τρίτου κόσμου – το οποίο περιλαμβάνει την εισροή των άμεσων ξένων επενδύσεων, την χρηματοδότηση, τη δημιουργία των ευνοϊκών εμπορικών συνθήκων είτε κοινής αγοράς – κατεπειγόντως απαιτούνται οι δημοκρατικές αλλαγές, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η διαφάνεια των εθνικών συναλλαγών στην χώρα υποδοχής του ξένου κεφαλαίου.

Τοιούτοτρόπως, τα εθνικά κράτη συμβάλλουν ποικιλοτρόπως και παντοιοτρόπως στη δημιουργία και ανάπτυξη των αναγκαίων υποδομών, έτσι ώστε το πολυεθνικό κεφάλαιο να επιτύχει τον ρόλο που έχει ανατεθεί⁹⁰. Ολοκληρώνοντας τις εν λόγω μεταρρυθμίσεις οι αναπτυσσόμενες χώρες μπορούν να επωφεληθούν από το ελεύθερο εμπόριο σε μεγαλύτερο βαθμό,

89 Ήφαιστος, Παναγιώτης, Τσιριγώτης, Διονύσης “*Διεθνής Πολιτική Οικονομία*”, 2009 http://www.unipi.gr/akad_tmhm/diethn/news_files/2009-12-23_diethn_pol_oikon.pdf

90 Μελάς, Κώστας, Πολλάλης, Γιάννης “*Παγκοσμιοποίηση και οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις*”. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2005. σ. 328

καθώς το μερίδιο των εθνικών εισοδημάτων που προκύπτουν, είναι πολύ ευρύτερο για μικρές χώρες που αναζητούν της μεγάλες ξένες αγορές⁹¹.

Αναφορικά με τη διασύνδεση μεταξύ του laissez-faire και της πολιτικής, ο Stephen Krasner υποστηρίζει ότι η δομή του διεθνές εμπορίου είναι ζήτημα της *ισχύος και των συμφερόντων που διαθέτουν τα κράτη*. Ο γνωστός πολιτειολόγος προσδιορίζει τους 4 πύλωνες που συγκροτούν το «επίπεδο ανοίγματος» (“openness degree”) της εθνικής οικονομίας:

α) Το σύνολο των εθνικών εισοδημάτων β) Οικονομική ανάπτυξη γ) Πολιτική ισχύς δ) Κοινωνική σταθερότητα. Δηλαδή, ο «βαθμός ανοίγματος» εξαρτάται από το σχετικό μέγεθος και το επίπεδο της ανάπτυξης του κράτους⁹².

Παράλληλα, σύμφωνα με τον Keohane τα διεθνή καθεστώτα είναι απαραίτητο χαρακτηριστικό της παγκόσμιας οικονομίας και χρειάζονται για να διευκολύνουν την αποτελεσματική λειτουργία της διεθνούς οικονομίας, διατήρηση και σταθεροποίηση της⁹³.

Αναλύοντας τα οικονομικώς εξελιγμένα κράτη που ανήκουν στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, αναδεικνύουμε τα καίρια χαρακτηριστικά που προσιδιάζουν στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ, όπως:

*Ανταγωνιστικό και υπεύθυνο πολιτικό **καθεστώς**, που ανταποκρίνεται στις κοινωνικές ανάγκες, μέσω λειτουργίας του πολιτικού συστήματος, των πολιτικών κομμάτων και διαφανούς διαδικασίας εκλογών*
*Υπαρξη επαρκούς επιπέδου κοινωνικής **ευημερίας**, ενός καίριου παράγοντα που παράγει το εθνικό πλούτο, και επομένως τις επενδυτικές δυνατότητες.*
*Το σύστημα κοινωνικής **πρόνοιας** του πληθυσμού και η σταθερή μισθοδοσία των εργατών του δημοτικού και ιδιωτικού τομέα*
*Η **λειτουργία** των σύγχρονων κεφαλαιαγορών, παρουσία των αρμόδιων χρηματοοικονομικών θεσμών που ρυθμίζουν την οικονομική διαφάνεια και συνεισφέρουν στην αποτελεσματικότητα του εμπορικού συστήματος⁹⁴.*

91 Pearson Frederic S., Payaslian Simon (ed), International Political Economy. Conflict & Cooperation in the Global System, USA: The McGraw-Hill College 1999, pp.174 - 175

92 Ibid. pp. 174 - 175

93 Ήφαιστος, Παναγιώτης, Τσιριγώτης, Διονύσης “*Διεθνής Πολιτική Οικονομία*”, 2009 http://www.unipi.gr/akad_tmhm/diethn/news_files/2009-12-23_diethn_pol_oikon.pdf

94 Gourevitch A. Peter, Schinn James, Political Power & Corporate Control, Princeton: Princeton University Press 2007, pp.79-81

Από τα παραπάνω χαρακτηριστικά, η πολιτική *διαφάνεια*, καθώς και η ενδο-επιχειρησιακή διαφάνεια, είναι το αδιάσπαστο συστατικό για την ασφάλεια και αυτοπεποίθηση του επενδυτή. Ελλείψει αυτής, εύκολα απειλούνται τα δικαιώματα ιδιοκτησίας και οι κρατικοί νόμοι εφαρμόζονται με μεροληπτικούς τρόπους. Συνήθως, τα δεδομένα κριτήρια είναι χαρακτηριστικά για τις υπανάπτυκτες χώρες, με ανώριμη δημοκρατία, όπου η διαφθορά, οι φθαρμένοι κανόνες και η γραφειοκρατία επηρεάζουν τον «βαθμό ανοίγματός» τους, όπως αναφέρει ο Κράσνερ, καθυστερώντας έτσι την άνοδο τους προς τη διεθνή αγορά.

Εξετάζοντας, ως εκ τούτου, την *Αυταρχική και τη Δημοκρατική αρχή*, η ηγεσία σε ένα απολυταρχικό κράτος εξασφαλίζει πάντα τις ευκαιρίες για πιθανή *επέμβαση* ή άσκηση ελέγχου στην εθνική αγορά, καθώς και επί της δραστηριότητας των ξένων πολυεθνικών επιχειρήσεων, για διάφορους αντικειμενικούς ή υποκειμενικούς λόγους (η δεδομένη τάση της αυταρχικής κυβέρνησης προς κρυφό ή εμφανή έλεγχο μπορεί να παρουσιαστεί π.χ. ως μία απρόσδοκτη απόφαση εθνικοποίησης της ξένης ιδιοκτησίας, αυστηρές ρυθμίσεις που αφορούν τις ξένες επενδύσεις και τα δικαιώματα των **TNC**, είτε αύξηση της φορολογίας των ξένων επιχειρήσεων).

Ως αποτέλεσμα, οι φιλελεύθερες δημοκρατίες, με τη συγχρονή διαφανή νομοθεσία, το ανεξάρτητο δικαστικό σύστημα και την προβλέψιμη κρατική πολιτική συνιστούν τα ευνοϊκότερα πλαίσια για εισροή του ξένου κεφάλαιου, ξένων επενδύσεων και εγκατάσταση των πολυεθνικών εταιρειών στην χώρα, μέσω της οποίας γίνεται η ενσωμάτωση ενός κράτους στο διεθνές εμπορικό σύστημα.

Όσον αφορά τη δομή του διεθνές εμπορίου, που ουσιαστικά επηρεάζεται από τα ηγεμονικά κράτη, ο Stephen Krasner θεωρεί ότι ένας ηγεμόνας έχει ως πρωταρχικό συμφέρον τη στήριξη του ανοιχτού οικονομικού συστήματος. Ασφαλώς, η φιλελεύθερη δομή παρέχει μεγαλύτερες ευκαιρίες για την οικονομική αναβάθμιση του ηγεμόνα, καθώς αυξάνει τα συνολικά εθνικά εισοδήματα και το ΑΕΠ. Η δομή *laissez-faire* ενισχύει, επίσης, τις πολιτικές δυνατότητες του ηγεμόνα, καθώς οι διεθνείς εμπορικές σχέσεις αποτελούν την

ουσιώδη πηγή του κεφαλαίου και εθνικού πλούτου για τα μικρά και αναπτυσσόμενα κράτη.

Βάσει ιστορικού παρελθόντος, βλέπουμε τις δυνατότητες του ηγεμόνα να χρησιμοποιήσει μονόπλευρα ή πολύπλευρα πολιτικά μέσα, όπως η προβολή της εξωτερικής βοήθειας ή τη στρατηγική του ισχύ, να επαναπροσδιορίσει /διορθώσει την εμπορική πορεία των μικρότερων κρατών, που αποκλίνουν είτε εξαπατούν το φιλελεύθερο εμπορικό σύστημα⁹⁵.

Ωστόσο, σε αντίθεση με τα μικρότερα κράτη, η οικονομική και τεχνολογική πρόοδος του ηγεμόνα διευκολύνει την ευρύτερη διανομή και ευκινησία των πορών εντός της εθνικής βιομηχανίας και της υπαίθριας περιφέρειας, απορροφώντας την εκάστοτε οικονομική ταραχή και προστατεύοντας την ομαλότητα της εθνικής οικονομίας. Προφανώς, το διεθνές εμπορικό σύστημα φτάνει στο υψηλότερο βαθμό ανοίγματος την περίοδο που ο ηγεμόνας βρίσκεται στην ακμή του και έχει κίνητρα και δυνατότητες να δημιουργήσει το κλασικό παράδειγμα *laissez-faire* - διεθνούς δομής βάσει χαμηλής φορολογίας, αυξανόμενους εμπορικούς ρυθμούς και της αναλογίας, με εξουδετέρωση της περιφερειοποίησης ή του τοπικισμού.

Στα πλαίσια της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και της φιλελεύθερης πολιτικής σκέψης, η υψηλή ευκαμψία και απορροφητικότητα (αντοχής, χρεολυσίας) προς ωστικά κύματα της διεθνούς αγοράς, που χαρακτηρίζει την Αμερικανική οικονομία, ο μεγάλος αριθμός των ισχυρότερων πολυεθνικών επιχειρήσεων του κόσμου που ανήκουν στην αμερικανική σημαία, καθώς και βάσει των στρατηγικών δυνατοτήτων τους - οι Ηνωμένες Πολιτείες κατόρθωσαν να διατηρήσουν το ηγεμονικό τους καθεστώς, κατά μήκος της χρηματοοικονομικής, διπλωματικής και στρατηγικής ισχύος τους⁹⁶.

Στο επόμενο υπο-κεφάλαιο, μέσω περιπτωσιολογικής μελέτης θα εξερευνήσουμε τους παράγοντες της πολιτικό-οικονομικής κυριαρχίας και την ανόδο της Μεγάλης Βρετανίας και των Ηνωμένων Πολιτειών.

95 Pearson Frederic S., Payaslian Simon (ed), op. cit. pp.174 - 175

96 Pearson Frederic S., Payaslian Simon (ed), op. cit. pp.174 - 175

3.2 Case-study research: Η Οικονομική Ηγεμονία της Μεγάλης Βρετανίας του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα και η Άνοδος των Ηνωμένων Πολιτειών

Ο θρίαμβος της οικονομικής ισχύος της Μεγάλης Βρετανίας τον 18^ο και 19^ο αιώνα εξηγείται συχνά ως αποτέλεσμα της επιστημονικής επανάστασης στην εθνική οικονομική σκέψη, με τη νική και εφαρμογή της καινούργιας φιλελεύθερης θεωρίας - πολιτικής στην βρετανική πολιτικό-οικονομική κοινότητα, καθώς και την ακόλουθη διάδοση της σκέψης στα άλλα μέλη του διεθνούς συστήματος.

Τον 18^ο αιώνα, η Μεγάλη Βρετανία κατάφερε να οργανώσει τη *στρατηγική* υπεροχή της - η ναυτική ισχύς και ο ευκίνητος Βασιλικός Στόλος (χάρην θαλάσσιου έλεγχου και της ναυτικής δύναμης, Βρετανικό εμπόριο και οι επενδύσεις διέθεταν εύκολη πρόσβαση στις παγκόσμιες αγορές και πηγές πρώτων υλών, ένα αξιοσήμειωτο γεγονός στην περιγραφή της αγγλικής, καθώς και την αμερικανικής στρατηγικής και οικονομικής ηγεμονίας), τα *τεχνολογικά* πλεονεκτήματα του Λονδίνου - λόγω της βιομηχανικής επανάστασης, της παγκόσμιας ηγεσίας στους τομείς βιομηχανίας και χρηματοοικονομικής.

Άλλα πλεονεκτήματα ήταν η πρωτοπορία του αγγλικού νομικού συστήματος και φιλελεύθερου εμπορίου, μαζί με το εκτεταμένο εμπορικό σύστημα που διαχειριζόταν, με σκοπό να αναπτύξει την παγκόσμια Βρετανική αυτοκρατορία. Πράγματι, η Pax Britannica δημιούργησε τα θεμέλια μίας ανοιχτής αλληλοσυνδεδεμένης οικονομίας, βάσει του φιλελεύθερου εμπορίου, της μη-διάκρισης και συνεργασίας, σε πλήρη αντίθεση με τον στενό έλεγχο και τη διατήρηση αποικιών που ασκούσαν τα υπόλοιπα αποικιακά κράτη⁹⁷.

Βάσει των παραπάνω, από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα η νέα υπερδύναμη, οι Ηνωμένες Πολιτείες, εξασφάλιζαν την ασφάλεια και τις κατάλληλες πολιτικές προϋποθέσεις για πλανητική διεύρυνση της οικονομίας τους, καθώς και των αμερικανικών **TNC**, στα πλαίσια του γνωστού δόγματος της Pax Americana. Για λόγους οικονομικό-πολιτικής διεύρυνσης, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις λειτουργούν ως εργαλεία της αμερικανικής παγκόσμιας ηγεμονίας, υπερασπίζοντας τα εθνικά συμφεροντά και τις φιλελεύθερες αρχές σε όλες τις

⁹⁷ Gilpin Robert, op. cit. pp. 79-81

δημοκρατικές χώρες. Συνεχίζοντας την οικονομική επέκταση, με την ίδρυση της *Overseas Private Investment Corporation* (1969), η αμερικανική οικονομική ηγεμονία βασίζεται κυρίως στην πολυεθνική δραστηριότητα και τα TNC, και λιγότερο στην κεντρική διοίκηση, - όπως ήταν κάποτε για τη Βρετανική αυτοκρατορία το City of London⁹⁸.

Αναλύοντας τις δύο περιπτώσεις και στις γενικές γραμμές, παρατηρούμε ότι, πολλές βασικές διαφορές στην επιχειρηματική στρατηγική και συμπεριφορά των TNC, απεικονίζουν εθνικές θεσμικές δομές, οικονομικές πολιτικές και κοινωνικές προτεραιότητες. Τοιούτοτρόπως, οι ΗΠΑ, καθώς και η Μεγάλη Βρετανία, είχαν υιοθετήσει τη γνωστή στάση *laissez-faire* έναντι των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Ενώ, ένα άλλο παράδειγμα - η Γερμανία με την έννοια της «κοινωνικής αγοράς» και τον συνεταιρισμό εργαζομένων/διοίκησης έδινε παραδοσιακά μεγαλύτερη έμφαση στις κοινωνικές ευθύνες ή στις ευθύνες της εταιρείας έναντι της κοινότητας⁹⁹.

Επομένως, ο χαρακτήρας του πολιτικού καθεστώτος στις εσωτερικές και στις εξωτερικές συναλλαγές, είναι ο κεντρικός παράγοντας που διευθύνει την εθνική οικονομία, καθιστώντας το υπόβαθρο της. Σαφώς, οι οικονομικές σχέσεις αποκτούν ολοένα αυξανόμενο πολιτικό χαρακτήρα, παρουσιάζοντας την έντονη διασύνδεση της πολιτικής και οικονομίας. Έτσι, πίσω από τη στηρίξη των ΗΠΑ στην επενδυτική τους δραστηριότητα σε τρίτες χώρες, κρυβόταν η ισχυρή δέσμευση στην ιδέα της φιλελεύθερης οικονομίας εντός και εκτός της χώρας.

De facto, η διείδυση του αμερικανικού κεφαλαίου στο εξωτερικό συνιστά ένα πολιτικά σπουδαίο γεγονός, καθώς και ο ρόλος που έπαιζαν οι TNC στην ίδρυση του φιλελεύθερου πολιτικό-οικονομικού περιβάλλοντος. Η καίρια *αιτιολόγηση* και η λογική της Αμερικανικής οικονομικής διεύρυνσης και της εισχώρησης τους στις ξένες αγορές υπήρξε η πρωτοποριακή κοσμοθεωρία των Ηνωμένων Πολιτειών, ότι μέσω προώθησης του εκσυγχρονισμού και της οικονομικής ανάπτυξης των τρίτων χωρών, της μεταφοράς της Αμερικανικής τεχνογνωσίας και της ελεύθερης επιχειρηματικότητας τους, γίνεται η συνδρομή στη δομή του δημοκρατικού και πλουραλιστικού κόσμου, σύμφωνα με την

⁹⁸ Ibid. pp. 138-140

⁹⁹ Ήφαιστος, Παναγιώτης, Τσιριγώτης, Διονύσης “*Διεθνής Πολιτική Οικονομία*”, 2009 http://www.unipi.gr/akad_tmhm/diethn/news_files/2009-12-23_diethn_pol_oikon.pdf

φιλελεύθερη σκέψη που διαμορφώθηκε από τις σκέψεις των προπατόρων στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Ωστόσο, απαιτείται μεγάλος αριθμός αλλαγών και εξελίξεων στη δομή του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, το οποίο θα συνεισφέρει σε ένα ειρηνικό, αλληλοσυνδεόμενο κόσμο, όπου, ιδανικά, η οικονομική συνεργασία και η γενική βελτίωση θα αντικαταστήσει τους πολιτικούς ανταγωνισμούς¹⁰⁰.

Ως επόμενο βήμα, τα φιλελεύθερα δυτικά κράτη, εκμεταλλευόμενα τα οικονομικά και τεχνολογικά πλεονεκτήματα κατά μήκος του οικονομικού συμφέροντος τους, προωθούσαν την ιδέα ενός ανοιχτού (προσβάσιμου) κόσμου, μέσω της λεγόμενης "*open door policy*", αναζητώντας πρόσβαση των εξαγωγών και των επενδύσεων τους προς ξένες αγορές. Τοιουτοτρόπως, προέκυψε η αντίληψη πώς το συμφέρον των πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι αλληλοδεμένο με την ευημερία του κράτους, ενώ στα πλαίσια της γενικής προόδου και της παγκοσμιοποίησης, συνεισφέρουν στον εκδημοκρατισμό των χωρών του Τρίτου Κόσμου, αναφέροντας π.χ. τη διάδοση υψηλής τεχνολογίας και την υιοθέτηση της ιδέας της ελεύθερης επιχειρηματικότητας και του ελεύθερου εμπορίου¹⁰¹.

Χωρίς να είναι προγραμματισμένη αρχικά, η στενή διασύνδεση μεταξύ των πολυεθνικών επιχειρήσεων και της κρατικής πολιτικής πορείας συνέβη μέσω σταδιακής κατανόησης από τους κεντρικούς λήπτες αποφάσεων ότι, η υπερθαλάσσια αυτοκρατορία που ανέπτυξαν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, παρουσιάζει ένα τεράστιο δυνητικό για την προώθηση των εθνικών συμφερόντων των Ηνωμένων Πολιτειών στην υφήλιο.

Επακόλουθα, σε συνδυασμό με τη διεθνή θέση του *δολάριου* και το *στρατηγικό δυνητικό* – της πυρηνικής βόμβας – οι πολυεθνικές επιχειρήσεις έγιναν ένας από τους τρεις ακρογωνιαίους λίθους για την Αμερικανική ηγεσία. Εδώ, η πολιτική και η στρατηγική ισχύ αποτελούσαν το απαραίτητο υπόβαθρο για τη βελτίωση και πλανητική διεύρυνση της αμερικανικής οικονομικής δύναμης, παρουσιάζοντας την τρίτη κολώνα ισχύος. Μετέπειτα, η οικονομική επέκταση αποτέλεσε το στήριγμα για τη διεθνή πολιτική και στρατηγική

100 Gilpin Robert, op. cit. pp.148-149

101 Ibid. pp.60-61

ηγemonία της Αμερικής, η οποία βασιζόταν κατά σημαντικό αριθμό στην πολύπλευρη παγκόσμια δραστηριότητα των αμερικανικών TNC¹⁰².

3.3 Οι Περιορισμοί της Εθνικής Κυριαρχίας και οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις

Στα πλαίσια της αυξανόμενης διεθνούς ολοκλήρωσης, της υποχώρησης των εθνικών κρατών προς όφελος της πολιτικό-οικονομικής ενοποίησης και της αξίας του κοινού συμφέροντος, λαμβάνοντας υπόψη τους παράγοντες και την επιρροή της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, θα φωτίσουμε το ζήτημα της αλληλεπίδρασης εθνικής κυριαρχίας, του διεθνές κεφαλαίου και των πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Το καθολικό αξίωμα ότι τα ανεξάρτητα κράτη, αναγνωρίζοντας τη νομική αυτονομία και την εδαφική ακεραιότητα των άλλων κρατών, πρέπει να συνυπάρχουν στο ενιαίο πολιτικό σύστημα, καθιερώθηκε για πρώτη φορά στην περίοδο ευρωπαϊκής επικράτησης της Ολλανδίας με τις Συνθήκες της Βεσφαλίας¹⁰³.

Σήμερα, για πρώτη φορά στα τελευταία 500 χρόνια, διαπιστώνεται ότι η εθνική κυριαρχία βρίσκεται σε πορεία αποδυνάμωσης εντός και εκτός των εθνικών οριοθετήσεων, γεγονός το οποίο ο ΟΗΕ διακρίνει ως εξής - η διάβρωση της ισχύος των Κρατών παγκοσμίως εξασθενεί το βαθμό προστασίας του κάθε Κράτους ενάντια σε υπερεθνικές απειλές όπως η οικονομικές κρίσεις, απρόσδοκτη στρατιωτική βία και επιθετικές πολιτικές μεταξύ κυρίαρχων δρώντων, η τρομοκρατία, οι μεταδοτικές ασθένειες και η περιβαλλοντική υποβάθμιση. Ως εκ τούτου, για κάθε Κράτος, η διεθνής συνεργασία είναι απαραίτητη ώστε αυτό να καταστεί ασφαλές¹⁰⁴.

Συγχρόνως, ο Im. Wallerstein εξηγεί την πορεία αποδυνάμωσης εθνικής κυριαρχίας ως αποτέλεσμα μεταμόρφωσης της λεγόμενης «γεωκουλτούρας»,

¹⁰² Gilpin Robert, op. cit. pp.140-142

¹⁰³ Smith David A., Solinger Dorothy J, States and Sovereignty in the Global Economy, London & New York: Routledge of Taylor & Francis Group 1999, p.60

¹⁰⁴ “Ένας ασφαλέστερος κόσμος: Η κοινή μας ευθύνη”, Εκθεση της Επιτροπής Υψηλού Επιπέδου του Γ.Γ. ΟΗΕ, για τις Απειλές, Προκλήσεις Και Αλλαγές, 2004. Σ. 2-3

και όχι μόνο λόγω της παγκοσμιοποίησης¹⁰⁵. Η εν λόγω μεταμόρφωση της γεωκουλτούρας προκύπτει από τα κρίσιμα διλήμματα παγκόσμιου χαρακτήρα, που αντιμετωπίζει η σημερινή κοινωνία, όπως η ανάγκη εκδημοκρατισμού και οικονομικής σταθεροποίησης του ευρύτερου πολιτικού γίγνεσθαι, η καταστροφική εξέλιξη της οικολογίας, η γενική από-αγροτοποίηση των χωρών και οι άλλοι παράγοντες που προωθούν την συνεχή ενσωμάτωση και διακρατική ενοποίηση των ανεξάρτητων κρατών εις βάρος της εθνικής κυριαρχίας.

Ο Kobrin υποστηρίζει ότι οι TNC μπορούν να θεωρηθούν ως μια εταιρική απάντηση στο εθνικό-κρατικό σύστημα και ότι προσπάθειες που στοχεύουν να αποφευχθούν μερικές από δαπάνες και τους περιορισμούς αρχίζουν από το εθνικό-κρατικό σύστημα και αποτελούν ένα μέρος της αλληλεπίδρασης του κράτους και πολυεθνικών. Όπως σχολιάζει ο ίδιος - στο τέλος της ημέρας οι TNC είναι διεθνείς οντότητες που έχουν την ύπαρξη τους στην διακρατική δομή, οι ρίζες της οποίας βρίσκονται σταθερά στην εθνική αρμοδιότητα¹⁰⁶.

Έχοντας υπόψιν τις παραπάνω παρατηρήσεις, η εθνική κυριαρχία του κράτους - η εσωτερική και η εξωτερική της διάσταση κατά μήκος των διακρατικών σχέσεων - είναι ένα θεμελιώδες συστατικό για την καπιταλιστική οικονομία, ενώ η υποχώρηση της θα σημαδέψει ότι ο καπιταλισμός θα παραμείνει ένα αστήρικτο σύστημα, με τις πολυεθνικές επιχειρήσεις χωρίς κρατική στήριξη στην περίπτωση χρηματοοικονομικής δυσχέρειας. Συνεπώς, για τους επιχειρηματίες το κράτος εξακολουθεί να έχει κυριαρχούσα σημασία¹⁰⁷.

Ενας από τους λόγους για την πρωταρχικότητα των εθνικών κυβερνήσεων είναι ακριβώς ότι έχουν μονοπωλήσει την ισχύ να εκδίδουν τα νομίσματα, τις βασικές μονάδες του κεφαλαίου, ενώ όλες οι διεθνείς συνασπισμοί, συμφωνίες και συνεργασίες προκύπτουν με τη βούληση και τη συναίνεση των εθνικών κυβερνήσεων¹⁰⁸. Όλοι οι διεθνείς δρώντες αναγνωρίζουν αποκλειστικό προνόμιο και δικαίωμα των κυρίαρχων κρατών να ελέγχουν τις οικονομικές δραστηριότητες, εντός συνόρων τους. Επιπλέον, επικύρωση και η νομική

105 Smith David A., Solinger Dorothy J, op. cit. pp.32-33

106 Μπαρρέ, Αναστασία «Οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις κάτω από το πρίσμα των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων». Σ. 34

107 Smith David A., Solinger Dorothy J, op. cit. pp.31-33

108 Γκιώνης, Χρίστος «Νομισματική Ισχύς και Διεθνής Πολιτική Αλλαγή: Μια Παραμελημένη Διάσταση της Υψηλής Στρατηγικής», Πάντειο Πανεπιστήμιο: 2002. Σς. 42-43

κυριαρχία των κρατών, η οποία συνιστά μια από τις συστατικές αρχές της παρούσας διεθνούς δομής - ενέχει καίρια σημασία για οποιαδήποτε πολυεθνική επιχείρηση¹⁰⁹.

Κατά την θεωρία του Krasner αφορά αλληλεπίδραση των κρατικών και ιδιωτικών συμφερόντων, η δύναμη και η αποτελεσματικότητα των κανονισμών του κράτους (ειδικά, για το κράτος-αποδέκτη το οποίο φιλοξενεί ξένο κεφάλαιο και TNC) βρίσκεται στην διαπραγματευτική ικανότητα του. Αρχίζοντας με τη δυνατότητα επιλογής να παρέχει ή μη, το δικαίωμα εισδοχής μιας ξένης επιχείρησης μέσα στη χώρα, δρώντας στο σύγχρονο διεθνές σύστημα, κάθε κράτος διαθέτει μια ποικιλία πολιτικών εργαλείων, το οποίο μπορεί να εφαρμοστεί στους οικονομικούς δρώντες. Η δύναμη αυτή, απαιτεί πρόσβαση στο κεφάλαιο, τεχνολογίες και παγκόσμια αγορά, ενώ εξίσου είναι σημαντική η σχετική αυτονομία (ανεξαρτησία) ενός κράτους από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, καθώς η υπερβολική εξάρτηση μπορεί να οδηγήσει στις αρνητικές επιπτώσεις και μείωση της διαπραγματευτικής δύναμης¹¹⁰.

Προκειμένω, να προστατέψουν τον εθνικό παραγωγό και να προωθήσουν την εθνική οικονομία, τα κράτη διεξάγουν συγκεκριμένα πολιτικά μέτρα, τα οποία περιλαμβάνουν ρυθμίσεις και έλεγχο της διείσδυσης των ξένων επιχειρήσεων. Π.χ. ξεκινώντας από το 19^ο αιώνα, η Φινλανδία αντιμετώπισε την εισχώρηση των TNC, εφαρμόζοντας ένα ευρύ φάσμα των μέτρων, όπως η στενή παρακολούθηση, άρνηση στην εθνική μεταχείριση (υπονοείται η διάκριση δικαιωμάτων και εξυπηρέτησης των ξένων και εθνικών επιχειρήσεων) και η εξαίρεση των TNC από βασικούς τομείς της οικονομίας, συνάμα προωθώντας τις κρατικές επιχειρήσεις και επίμενε στην παρουσία των φινλανδών πολιτών, ως εκπρόσωπους του εθνικού συμφέροντος στα διοικητικά συμβούλια των TNC¹¹¹.

Στην εποχή μας, εξασφαλίζοντας την αποκλειστικότητα του κρατικού ελέγχου στα ζωτικά σημεία και κινητήρα ενός ανεξάρτητου κράτους - μέλους μιας παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας και αγοράς, κατ' ουσίαν όλες οι χώρες

---

109 Krasner, Stephen D. *Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism*. Los Angeles: University of California Press. 1985, pp. 176-177

110 Ibid.

111 Krasner, Stephen D. P. 180-181

απαγορεύουν τις ξένες επενδύσεις, και μαζί αποκλείοντας την ξένη διείσδυση, στους *στρατηγικούς* τομείς όπως άμυνα και τα μέσα επικοινωνίας¹¹².

Βάσει των παραπάνω, θα εξετάσουμε το ρόλο των πολυεθνικών εταιρειών στην εξωτερική πορεία των Δυτικών κρατών και των Ηνωμένων Πολιτειών, τον τρόπο που διαμορφώνουν αυτές την πλανητική στρατηγική και προκαλούν τις πολιτικές αλλαγές στις χώρες των υπονάπτυκτων, αναπτυσσόμενων και ανεπτυγμένων περιοχών.

---

112 Ibid.

IV. ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ

Laissez-faire & Raison de L'état

4.1 Το Εθνικό Οικονομικό Συμφέρον και Ατομικός Πλουτισμός. Η «Φυσική Αρμονία»;

Ασφαλώς οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, εκτελώντας ένα μεγάλο ποσοστό του σύνολου της εμπορικής και επενδυτικής δραστηριότητας στη διεθνή αγορά, αποτελούν την ενσάρκωση της οικονομικής ισχύος του κράτους που αντιπροσωπεύουν, όπως π.χ. είναι στην περίπτωση των ΗΠΑ. Το γεγονός αυτό, επομένως, προκαλεί την ταύτιση των εθνικών συμφερόντων των Ηνωμένων Πολιτειών με τα οικονομικά συμφέροντα, τη δραστηριότητα και την πολιτική στάση των αμερικανικών TNC, παγκοσμίως.

Από αυτή την άποψη, το βασικό μέλημα για τις Ηνωμένες Πολιτείες δεν είναι η υπερ-επέκταση της πολυεθνικής τους δραστηριότητας το οποίο λογικά συμβάλλει στην πολιτική δύναμη, αλλά ο επίτηδες περιορισμός της σε πολλά μέρη του κόσμου - ο παράγοντας που περιορίζει την επίδραση των ανεπτυγμένων κρατών να επηρεάσουν το παγκόσμιο οικονομικό γίγνεσθαι¹¹³.

Σύμφωνα με την ατζέντα των σεμιναρίων «NIC-Eurasia Group», κατά την οποία ο κόσμος χωρίζεται σε τρεις ζώνες των:

Υπ-ανάπτυκτων χωρών ("αδύνατα κράτη" τα οποία υποφέρουν από συνέχεια εθνο-θρησκευτικές και φυλετικές συρράξεις και χρησιμοποιούν τη βία, ως κεντρικό εργαλείο π.χ. Αφγανιστάν, Σομαλία και Λίβανο)

Αναπτυσσόμενων χωρών ("modernizing states" αποτελούν 80% του παγκόσμιου πληθυσμού και χαρακτηρίζονται από σταθερή κρατική κυριαρχία και χρήση βίας, όπου ο εθνικισμός αποτελεί καίριο κρατικό εργαλείο και υπάρχει υψηλή συγκέντρωση εξουσίας και γραφειοκρατίας π.χ. οι χώρες BRIC (Αυταρχικό μοντέλο, το οποίο αναφέραμε νωρίτερα)

Προχωρημένων χωρών ("post-industrial states", φιλελεύθερο μοντέλο κρατικής κυριαρχίας, με αυξανόμενο βαθμό αλληλεξάρτησης με τον υπόλοιπο κόσμο, υψηλό επίπεδο αμοιβαίας παρεμβολής, διαφάνειας και επιτήρησης στις διακρατικές σχέσεις. Επιπρόσθετα η διπλωματία και διαπραγματεύσεις απορρίπτουν τη χρήση βίας, ενώ τα σύνορα μεταξύ κρατών εξαφανίζονται. ΕΕ, ΗΠΑ¹¹⁴)

113 National Intelligence Council «Nonstate Actors: Impact on International Relations and Implications for the United States» (Seminar DR-2007-16D, August 23, 2007)
http://fas.org/irp/nic/nonstate_actors_2007.pdf

Από τις τρεις περιπτώσεις, η ζώνη των αναπτυσσόμενων χωρών αποδεικνύεται λιγότερα ευνοϊκή για εισχώρηση και ανάπτυξη των TNC και FDI ανεπτυγμένων κρατών, καθώς, όπως έχουμε δείξει τα μη-φιλελεύθερα κράτη θεωρούν ξένες επιχειρήσεις ως «απειλή» είτε παρέμβαση στην εθνική κυριαρχία και εξουσία τους¹¹⁵. Μολαταύτα, η δυναμική αλληλεξάρτηση μεταξύ TNC και ανεπτυγμένων χωρών, αποδεικνύει ότι με την παγκόσμια φιλελευθεροποίηση και άυξηση αριθμού ανεπτυγμένων κρατών, η σημασία των πολυεθνικών επιχειρήσεων για το εθνικό συμφέρον της χώρας θα αυξηθεί συνεπακόλουθα.

De facto, η προνομιακή κατάσταση των πολυεθνικών εταιρειών οδήγησε στην δημιουργία των ισχυρών lobbies, των λεγόμενων «ομάδων πίεσης», που εκμεταλλεόμενες το οικονομικό βάρος τους και την πρόσβαση στην πολιτική ηγεσία, βρίσκονται στην αναζήτηση των μεγιστών πλεονεκτημάτων για το πολυεθνικό business μέσω της κεντρικής διοίκησης του κράτους – του Λευκού Οίκου και της Γερουσίας.

Είναι καταφανής η ανεξαρτησία και η έμφαση που δίνεται στα επιχειρηματικά συμφέροντα των πολυεθνικών επιχειρήσεων – σε τακτική βάση γίνεται αφορμή για τις κόντρες μεταξύ πολιτικής διοίκησης και των οικονομικών ηγέτων. Μολαταύτα, βασιεί κοινού Αμερικανικού οράματος του φιλελεύθερου κόσμου και του ανοιχτού οικονομικού συστήματος (*laissez-faire*), το εταιρικό και το εθνικό συμφέρον (*raison d'état*) συμπίπτουν, δημιουργώντας την «φυσική αρμονία» συμφερόντων μεταξύ πολιτικής και οικονομικής ηγεσίας, σύμφωνα με τον γνωστό μελετητή της διεθνούς πολιτικής οικονομίας Robert Gilpin¹¹⁶.

Στα πλαίσια της «φυσικής αρμονίας» αυτής, η εξωτερική επέκταση των αμερικάνικων TNC στηρίζει το μέρος και παρουσιάζει τη συμμετοχή της Αμερικής στην παγκόσμια αγορά: *πρώτον*, εξασφαλίζοντας τις άμεσες επαφές και την επιρροή στις ξένες οικονομίες· *δεύτερον*, διαδίδει τις αμερικανικές οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές αξίες, συμπεριλαμβάνοντας τις ιδέες

114 National Intelligence Council «Nonstate Actors: Impact on International Relations and Implications for the United States» (Seminar DR-2007-16D, August 23, 2007)

115 Το ίδιο.

116 Gilpin Robert, *U.S. Power and the Multinational Corporation*, New York: Basic Books Inc. 1975, pp.142-143

ανοικτής αγοράς, προστασίας του περιβάλλοντος και ανθρωπίνων δικαιωμάτων· *τρίτον*, ελέγχει τη ροή των ζωτικών πόρων, ιδίως πετρελαίου.

Συνάμα, προκύπτουν και σοβαρά αποτελέσματα της διασύνδεσης του κρατικού και επιχειρησιακού συμφέροντος, όταν τα επιχειρηματικά lobbies, ύπο την αιγίδα των πολυεθνικών εταιρειών και των συμφερόντων τους, επιβάλλουν μια ουσιώδη ανταπόκριση στην εξωτερική πορεία του κράτους, οδηγώντας σε αυστηρά πολιτικά μέτρα προς χώρες που, για κάποιους λόγους, παραβιάζουν ή καταπατούν τα δικαιώματα των ξένων TNC ή την περιουσία τους (π.χ. η αμερικανική πολιτική προς την Κούβα του Φ.Κάστρο και προς τη Χιλή του Αλιέντε επηρεάστηκε βαθιά από την εχθρική στάση των επιχειρηματιών – ηγετών, που προέκυψε μετά την κατάσχεση και εθνικοποίηση των εγκαταστάσεων που άνηκαν στις αμερικανικές εταιρείες)¹¹⁷.

Με παρόμοιο τρόπο, λόγω του σκόπιμου περιορισμού της εξωτερικής δραστηριότητας των TNC στα πλαίσια ενός πολιτικού σχεδίου, εμφανίζονται οι συρράξεις μεταξύ κράτους και επιχείρησης π.χ. οι φιλελεύθερες στη φύση τους εταιρείες αντιστέκονται στις εντολές της κυβέρνησης, όπως η σκληρή αντιμονοπωλιακή νομοθεσία και απαγόρευση «εμπορίου με τα εχθρικά κράτη»· ιδιαίτερα στην περίπτωση κυρώσεων που επέβαλλαν οι ΗΠΑ εναντίον της ΕΣΣΔ, της Κίνας και της Κούβας πολλές επικερδείς ευκαιρίες για τις αμερικάνικες πολυεθνικές χάθηκαν προς όφελος των Ευρωπαίων και Ιαπωνέζων ανταγωνιστών τους.

Ωστόσο, αναφέροντας την έννοια του *raison d'état* και την κρατιστική προσέγγιση ("statist approach" of S. Krasner), η εξάρτηση των πολυεθνικών επιχειρήσεων από το κράτος ήταν εμφανής στις επανερχόμενες κρίσεις του 1980 στις ίδιες τις ΗΠΑ, έως και τις χρηματοοικονομικές κρίσεις στην Ανατολική Ασία. Σε κάθε περίπτωση, τα αποφασιστικά μέτρα που επέβαλλε η κυβέρνηση διέσωσαν τις ιδιωτικές επιχειρήσεις και το κεφάλαιο τους από την καταστροφική υπερ-επέκταση, διαπιστώνοντας έτσι τη θεμελιώδη σημασία του κεντρικού ελέγχου, ακόμα και στις συνθήκες της φιλελεύθερης οικονομίας¹¹⁸.

117 Gilpin Robert, op. cit. pp.142-143

118 Smith David A., Solinger Dorothy J, States and Sovereignty in the Global Economy, London & New York: Routledge of Taylor & Francis Group 1999, p.59

Επίσης, οι αμερικανικές πολυεθνικές στον τομέα του πετρελαιο που εδράζονταν στη Μέση Ανατολή, βρέθηκαν για μακρύ διάστημα σε αντιπολίτευση εναντίον της φιλό-ισραηλίτικης στάσης του State Department. Αντίστοιχα, η αντίσταση του εσωτερικού οικονομικού περιβάλλοντος και της οικονομικής ηγεσίας – στον πόλεμο του Βιετνάμ και Κορέας – εν όψει της προβλέψιμης οικονομικής κρίσης και της πτώσης του δολαρίου που θα ακολουθούσε, υπήρξε ο κύριος παράγοντας για τις καθυστερημένες διαπραγματεύσεις των Πρόεδρων L. Johnson και R. Νίξον¹¹⁹.

Στρέφοντας την προσοχή στις διαφωνίες μεταξύ επιχειρηματικής και πολιτικής πλευράς, με τις ενέργειες των οικονομικών μονάδων να εξασφαλίζουν τη μεγαλύτερη ανεξαρτησία τους, η κεντρική άποψη της Washington παραμένει σταθερή στη θεώρηση ότι η υπερ-θαλλάσια διεύρυνση των Αμερικανικών επιχειρήσεων εξυπηρετεί σε ικανό επίπεδο τα εθνικά συμφέροντα τους¹²⁰. Εν ολίγοις, οι οικονομικοί και πολιτικοί λήπτες αποφάσεων έχουν κοινά συμφέροντα, όπως και αντιπαραθέσεις - εδώ πρόκειται για το περίφημο ερώτημα που αφορά την κυριαρχία του *raison d'état* vs *laissez-faire* και του προσωπικού πλουτισμού.

4.2 Διεθνές Κεφαλαίο και η Παγκόσμια Δημοκρατική Κοινωνία

Δημοκρατία και οικονομία αποτελούν δύο πραγματικότητες ανταγωνιστικές και συνάμα συνεργαζόμενες.¹²¹ 'Η δημοκρατικές αξίες όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, προαγωγή πολιτισμού, πολυκομματισμός και ελευθεροτυπία, ισότητα και διαφάνεια εκλογών, παίζουν σημαντικό ρόλο στις οικονομικές σχέσεις και στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία του XXI αιώνα, καθιστώντας θεμέλιο πολιτικής οργάνωσης σε όλες χώρες της Ευρώπης και ΕΕ πρωταρχικά¹²².

119 Gilpin Robert, *op. cit.* pp.144-145

120 Ibid.

121 Χασάπης, Πέτρος “Δημοκρατία και Οικονομία, Δύο Πραγματικότητες Ανταγωνιστικές” (Μαΐος 22, 2013) <http://olympia.gr/2013/05/22/δημοκρατία-και-οικονομία-δύο-πραγματ/> (ημερομηνία πρόσβασης 30.10.14)

122 “Δημοκρατία” (2012) <http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Democracy.htm> (ημερομηνία πρόσβασης 30.10.14)

Ορισμένοι μελετητές, όπως ο μεγατάνας ο G. Soros ή ο Karl Polanyi, θεωρούν την ευρύτερη επέκταση του καπιταλισμού ως σοβαρή απειλή για το μέλλον της δημοκρατικής κοινωνίας. Ο Soros απορρίπτει την κυριαρχία του προσωπικού συμφέροντος, που προσιδιάζει στο *laissez-faire*, ως λανθασμένο σύστημα όπου *“υπάρχει πολύς ανταγωνισμός και ελάχιστη συνεργασία, το οποίο μπορεί να προκαλέσει την δραματική (οικονομική) ανισότητα και (πολιτική) αστάθεια”*. Αρνούμενος το κύριο επιχείρημα του *laissez-faire*, ότι η ανεμπόδιστη επιδίωξη του προσωπικού συμφέροντος εξυπηρετεί το κοινό όφελος, οι δύο μελετητές θεωρούν απαραίτητη την αναγνώριση του *κοινού συμφέροντος* ως προτεραιότητας στο σύγχρονο πολιτικό-οικονομικό σύστημα¹²³.

Είναι η αλήθεια ότι η οικονομική δομή που ζούμε σήμερα αποτελεί ένα σχήμα όπου το προσωπικό συμφέρον του ενός συνιστά συμφέρον της κοινωνίας $1 > 10$ - μολαταύτα το σχήμα όπου το κοινός όφελος θα γίνεται αποδεκτό ως όφελος καθενός $10 > 1$, θεωρείται ως κατάλληλη μορφή της κοινωνικής οικονομίας, σύμφωνα με τους Soros και Polanyi.

Μία άλλη σημαντική σκέψη για την εξισορρόπηση της υφιστάμενης κατάστασης είναι η ίδρυση της *οργανωμένης ισχύος*, μιας «ουδέτερης υπερδύναμης» ικανής να ξεπερνάει την εθνική κυριαρχία και τα προσωπικά συμφέροντα των κρατών· πορεία που, ωστόσο, βρίσκεται έξω από τη σημερινή πραγματικότητα¹²⁴.

Η Susan Strange, χαρακτηρίζοντας των σύγχρονο ανταγωνισμό μεταξύ κρατών, υπενθυμίζει ότι αντίθετα από την προηγούμενη προσπάθεια κρατών να ελέγχουν μεγαλύτερη έκταση εδάφων και πρώτων υλών στην πάλη τους για πλούτο και πολιτική ισχύ, το αντικείμενο διαγωνισμού πλέον έχει αλλάξει. Κατά την σκέψη του θεωρητικού πολιτικής οικονομίας, η περασμένη εποχή όταν οι χώρες διεκδίκησαν τα στρατηγικά υλικά, απαραίτητα για τους πολεμικούς σκοπούς (π.χ. πόροι βαριάς βιομηχανίας, χημικά, ενεργειακοί πόροι όπως το πετρέλαιο, τα μέσα μεταφοράς και άλλα), έχει αντικατασταθεί πλέον από τον αγώνα για τις γνώσεις και τις προοδευτικές τεχνολογίες – υπονόμηση, μυστικές

---

123 Smith David A., Solinger Dorothy J, op. cit. pp.56-58

124 Το ίδιο. pp.56-58

υπηρεσίες, ανώτερες τεχνολογίες που καταστούν αποτελεσματικότερη την κατασκοπεία, πολιτιστική διείσδυση και άλλα¹²⁵.

Δεν χρειάζεται να αναφερθούμε ότι στην μεταβιομηχανική κοινωνία του ΧΧΙ αιώνα, η οποία καταφανές βασίζεται στον τομέα πληροφοριών, γνώσεων, καθώς και της πώλησης των υπηρεσιών / εξυπηρέτησης και ενέχει τίτλο "Welfare State"¹²⁶, η ανώτερη τεχνογνωσία και οι εξελιγμένοι μέθοδοι οδηγούν στη παραγωγή του οικονομικού πλούτου, η οποία προϋποθέτει την στρατηγική κυριαρχία του κράτους, συνάμα φέρνοντας την εσωτερική/εξωτερική ανθεκτικότητα και υπεροχή¹²⁷. Επομένως, κατά την Strange οι πληροφορίες και οι ανώτερες τεχνολογίες παίζουν πλέον ένα καίριο ρόλο στην διαμόρφωση της παρούσας δομής διεθνών οικονομικών σχέσεων και μέσω αυτών τα κράτη και οι ΤNC αποκτούν τα σχετικά πλεονεκτήματα αφορά τους άλλους δρώντες.

Επακόλουθα αναλύοντας τις επιδράσεις του καπιταλισμού, του διεθνές κεφαλαίου και των πολυεθνικών επιχειρήσεων, η ειδικός της πολιτικής οικονομίας θεωρεί ότι οι πιο προοδευτικές και ισχυρές είναι οι "information-rich" κοινωνίες, πλούσιες σε γνώσεις και τεχνολογίες, υπονοώντας την τεχνολογική, επιστημονική και κοινωνική πρόοδο - καθώς αυτές προφανώς βρίσκονται σε συνεχή εξέλιξη και αναζήτηση των καλύτερων λύσεων, την υψηλότερη ποιότητα, ανταπόδοση και άλλα. Ενώ, οι κοινωνίες "πλούσιες σε κεφάλαιο και υλικό πλούτο", δηλαδή "capital-rich"¹²⁸ οι οποίες βασίζονται κατα παράδοσιν στην πολεμική δύναμη, συγκέντρωση της κρατικής ισχύος και κοινωνίας κατάλληλα ενσωματωμένη στα αυταρχικά καθεστώτα, ενώ στηρίζονται στους φυσικούς πόρους και χρησιμοποιούν τους απαρχαιωμένους μεθόδους στην διαχείριση εθνικής οικονομίας είτε της κοινότητας, πολιτικού συστήματος κλπ.

Παρομοίως, η βασική εγγύηση της δημοκρατίας είναι η ενημερωμένη κοινότητα, καθώς οι παράγοντες π.χ. Δημοκρατία, οι εκλογές και ανθρώπινα δικαιώματα χάνουν την αξία και δύναμη τους, εάν οι πολίτες δεν είναι ενημερωμένοι. Εξάλλου, ελλείψει πληροφοριών και συνειδητοποιημένης λογικής στην κοινωνία, εμφανίζονται οι πιο αυταρχικές και οπισθοδρομικές αντιλήψεις,

¹²⁵ Strange, Susan. *States and Markets*, 2d ed. London: Pinter Publishers, 1988. pp. 136-137

¹²⁶ "Types of Societies", <http://www.cliffsnotes.com/sciences/sociology/culture-and-societies/types-of-societies> (date accessed 27.10.14)

¹²⁷ Strange, Susan "States and Markets", 2d ed. p. 136

¹²⁸ Strange, Susan "States and Markets", 2d ed. pp. 137-138

που με φυσικό τρόπο εμποδίζουν στην εγκατάσταση των δημοκρατικών αρχών και ανάπτυξης¹²⁹.

Βάσει πραγματικότητας, στην εποχή μας η δημοκρατία περνά κρίση και ελάχιστες χώρες διαθέτουν γνήσιο δημοκρατικό πολίτευμα. Οι λειτουργίες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, συμπεριλαμβάνοντας την δραστηριότητα των πολυεθνικών επιχειρήσεων και το διεθνές κεφάλαιο, είναι η αναβάθμιση τεχνογνωσίας στην παγκόσμια κοινωνία, βελτίωση γενικής επίγνωσης και παιδείας ανάμεσα στους πολίτες, καθώς και η τεχνολογική πρόοδο – τα γεγονότα που συμβάλλουν στην ωρίμανση ενός αποτελεσματικότερου δημοκρατικού συστήματος.

4.3 Πολυεθνική δραστηριότητα και τα Στρατηγικά Συμφέροντα

Αναφορικά με τις TNC, μπορεί να λεχθεί απερίφραστα ότι όχι μόνο, δεν είναι αποεθνικοποιημένες αλλά εξυπηρετούν τα στρατηγικά συμφέροντα των κρατών, το οποία συμπεριλαμβάνουν εξασφάλιση ενεργειακής ροής, διεκδίκηση των σκοπών της εξωτερικής πολιτικής ενός έθνους, η πολιτιστική διεύρυνση και επιρροή στην συνείδηση ξένων λαών / κοινωνιών και λοιπά. Συνεπακόλουθα, οι ΠΕ ενισχύουν τις στρατηγικές δυνατότητες και πολιτική συνεργασία στις ευρύτερες περιοχές, συμβάλλουν στην ανάπτυξη των εθνικών οικονομιών των χωρών προέλευσης και ως αντίτιμο απολαμβάνουν την κυριαρχία νόμων και θεσμών ευνοϊκών για την δραστηριότητά τους, εκ πλευράς των εθνικών κρατών καθώς και των διακρατικών οργανώσεων.¹³⁰.

Βάσει στατιστικής αναλογίας, το ιδιαίτερο εθνικό συμφέρον κατέχουν οι πολυεθνικές εταιρείες υπεύθυνες για την εξόρυξη και παροχή των πρώτων υλών, όπως είναι οι *ExxonMobil*, *Conoco*, *Atlantic Richfield* για την χώρα προέλευσης τους – τις Ηνωμένες Πολιτείες. Αποστολή των παραπάνω TNC, είναι η προμήθεια των πολιτών και της βιομηχανίας με πετρέλαιο και τους ζωτικούς πόρους, ιδιαίτερα σημαντικούς στις συνθήκες έλλειψης των φυσικών πορών και

¹²⁹ “Δημοκρατία” (2012) <http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Democracy.htm>
(ημερομηνία πρόσβασης 30.10.14)

¹³⁰ Μελάς, Κώστας, Πολλάλης, Γιάννης. *Παγκοσμιοποίηση και οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2005. σ. 338

εν όψει του παρόντως ρωσο-ουκρανικού πολέμου, το γεγονός που ενέχει άμεση επίδραση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τις ευρωπαϊκές οικονομίες και την ενεργειακή στρατηγική της ΕΕ.

Εξετάζοντας εκ τούτου, το παράδειγμα στρατηγικών σχέσεων/συνεργασίας των πολυεθνικών επιχειρήσεων και της κρατικής κυβέρνησης της Αμερικής, παρατηρούμε ότι μέσω πολιτικής ενθάρρυνσης και στήριξης που παρέχεται στις εν λόγω εταιρείες, η κυβέρνηση των ΗΠΑ εξασφαλίζει τη σταθεροποίηση της εισαγωγής και των τιμών για τους φυσικούς πόρους, ως το πετρέλαιο. Με τη σειρά τους, βλέπουμε ότι οι σταθερές τιμές και η ακατάπαυστη παροχή των πρώτων υλών αποτελούν γεγονός κρίσιμο για την κανονική λειτουργία της εθνικής βιομηχανίας, για την κοινωνική σταθερότητα, και στηρίζει την ομαλή πορεία και σταθερή αξία του δολαρίου στον κόσμο, καθώς και για την επιβίωση της εκάστοτε εθνικής οικονομίας¹³¹.

Πέραν αυτών, η ικανότητες των TNC να διαχειρίζουν εκτεταμένα χρηματοοικονομικά και εμπορικά δύκτια εντός ηπείρων, και έλεγχος που κατέχουν οι πολυεθνικές απάνω στο διεθνές κεφάλαιο, επενδύσεις, τεχνολογίες και καινοτομική τεχνογνωσία, σημάδεψαν στρατηγική σημασία που ενέχουν οι TNC & MNC για την εξασφάλιση των εθνικών και περιφερειακών συμφερόντων¹³².

Διαπιστώνεται συνεπώς, ότι οι εκτεταμένες επενδύσεις και η εξόρυξη πηγών πετρελαίου της Μέσης Ανατολής ή των εναλλακτικών πηγών, που βρίσκονταν στη διαχείριση των TNC τη πρώτη μεταπολεμική περίοδο, είχαν προμηθεύσει τα Δυτικά κράτη με σχετικά φθηνή ενέργεια. Στην πορεία, η φθηνή ενέργεια για ένα μακρύ διάστημα τροφοδότησε τη ραγδαία βιομηχανική ανάκαμψη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ιαπωνίας, των δυο στενότερων συμμάχων των Ηνωμένων Πολιτειών, τονίζοντας τοιούτοτρόπως την παγκόσμια οικονομική αλληλεξάρτηση.

Είναι πιθανόν, ότι με το ίδιο τρόπο που η οικονομική εξέλιξη της ΕΕ βασιζόταν στην παροχή των πρώτων υλών που παρείχαν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, η *αλληλεξάρτηση* υπήρξε ο κεντρικός παράγοντας για την εξέλιξη

131 Gilpin Robert. *U.S. Power and the Multinational Corporation*. op. cit. pp.147-150

132 Lairson, Thomas D. Skidmore, David. *International Political Economy: The Struggle for Power & Wealth*, 2 ed. Orlando: Harcourt Brace College Publishers, 1997. p. 122

της ευημερίας και του πλούτου στα Δυτικά κράτη. Κάτα μήκος της στρατηγικής υπεροχής, η οικονομική ισχύς και ο έλεγχος που κατείχαν οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι πολυεθνικές τους στην ενέργεια και τη παροχή πρώτων υλών στα Ευρωπαϊκά κράτη και την Ιαπωνία, επαίξε εξίσου κεντρικό ρόλο, ενώνοντας τα ανεπτυγμένα κράτη.

Στα πλαίσια δεδομένης αλληλεξάρτησης, τα κίνητρα για την στρατηγική συνεργασία μεταξύ εθνικών κρατών και πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι πολλά, και το ένα από αυτά είναι η δημιουργία και διαχείριση ενός προοδευτικού πολιτικού συστήματος, βασισμένου στους κανόνες Διεθνές δίκαιου, το οποίο θα ενεργοποιήσει τις αγορές και αποτελεσματική λειτουργία της πλανητικής οικονομίας. Πρέπει να ληφθεί επίσης για ανάγκες συντονισμού των οικονομικών πολιτικών, σταθεροποίηση της ισοτιμίας συναλλάγματος, για τις διαπραγματεύσεις αφορά διεθνές εμπορικό και επενδυτικό περιβάλλον, μη αγνοώντας την σημασία επαρκής ενσωμάτωσης των αναπτυσσόμενων χωρών (π.χ. Τα πρώην κομμουνιστικά κράτη) στην παγκόσμια οικονομία¹³³. Εν κατακλείδι, στον κόσμο συνεργασίας / συναγωνισμού των εθνικών κρατών και πολυεθνικών επιχειρήσεων, η συντονισμένη διατήρηση ενός πλαισίου για υλοποίηση των παραπάνω σκοπών έχει καταλυτική σημασία.

Εντούτοις η εξόρυξη και η παροχή των πρώτων υλών κατέστησε ειδίκευση ενός ουσιώδους αριθμού των ΠΕ, τις τελευταίες δεκαετίες είναι εμφανής η στροφή των πολυεθνικών επιχειρήσεων προς κλάδο παροχής των υπηρεσιών, όπως είναι οι υπηρεσίες ηλεκτρισμού-αερίου-νερού, μεταφορών και επικοινωνίας, εμπορικές και χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες. Π.χ. το ποσοστό αποθεμάτων FDI παγκοσμίως που αφορούσε τον τομέα υπηρεσιών, είχε αυξηθεί κατά ιστορικό βαθμό από 25% το 1970, έως 70% το 2005, ενώ ήδη την ετία του 2002, 2/3 των επενδύσεων που διεξήγαγαν οι πολυεθνικές – απευθύνανε αποκλειστικά στις υπηρεσίες¹³⁴.

Η στροφή αυτή οφείλεται για πολλούς λόγους: αρχικά αντανάκλα την γενικότερη άνοδο του τομέα των υπηρεσιών στις εθνικές οικονομίες 72% του

---

¹³³ Lairson, Thomas D. Skidmore, David. *International Political Economy: The Struggle for Power & Wealth*, 2 ed. p. 124

¹³⁴ Μελάς, Κώστας. Πολλάλης, Γιάννης. *Παγκοσμιοποίηση και οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2005. σ. 322

ΑΕΠ στις ανεπτυγμένες χώρες, 52% στις αναπτυσσόμενες και 57% στις οικονομίες κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης. Καταφανές, οι εν λόγω μεταστροφές εξηγούνται στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, πρόσβασης σε ξένες αγορές και ιδιωτικοποίηση κρατικών εταιρειών στις αναδυόμενες περιοχές¹³⁵. Παραπέρα, οι Αμερικανοί πολιτικοί ηγέτες πιστεύουν ότι η επέκταση των επιχειρήσεων τους, στους τομείς μεταποίησης και των υπηρεσιών εξυπηρετεί το εθνικό και στρατηγικό συμφέρον σε ικανό επίπεδο¹³⁶.

Εξάλλου, ο κρίσιμος παράγοντας υπήρξε η αντανάκλαση της πολυεθνικής δραστηριότητας στο ισοζύγιο κρατικών πληρωμών, καθώς το κέρδος από τις επιχειρηματικές επενδύσεις συνιστούσε την ουσιώδη πηγή χρηματοδότησης για τις πολεμικές και διπλωματικές αποστολές στον εξωτερικό. Αντίστοιχα, τα οφέλη που προσέφερε η τεχνολογική και μονοπωλιακή θέση των αμερικανικών επιχειρήσεων στον κόσμο ντε φάκτο χρηματοδότησε την διεθνή ηγεμονία της Washington¹³⁷.

Η όλο μεγαλύτερη σπουδαιότητα των ΑΞΕ και της διεπιχειρησιακής συνεργασίας σημαίνει ότι η παγκόσμια οικονομία έχει φτάσει σε ένα σημείο "απογείωσης" ανάλογο με εκείνο που διαμόρφωσαν η μεγάλη επέκταση του διεθνούς εμπορίου και η επακόλουθη εμφάνιση του εξαιρετικά αλληλεξαρτημένου διεθνούς οικονομικού συστήματος. Η στρατηγική επέκταση των TNC και διεθνούς κεφαλαίου εντός μεγάλου αριθμού των εθνικοτήτων, συνέδεσε πιό στενά τα κράτη, φέρνοντας έτσι σημαντικά προτερήματα¹³⁸.

Επομένως, τα προτερήματα που επέφεραν οι άμεσες ξένες επενδύσεις και οι TNC είχαν ουσιώδη πολιτική σημασία για τις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς μαζί με τη διατήρηση και εξέλιξη της εθνικής αγοράς, της παραγωγής και την αναβάθμιση του οικονομικού επιπέδου, πρόκειται εξίσου για την παγκόσμια πολιτική και στρατηγική παρουσία της αμερικανικής σημαίας.

Συμπληρώνοντας τα παραπάνω, η δραστηριότητα των πολυεθνικών εταιρειών αφορά άμεσα τις κρατικές εξωτερικές συναλλαγές, και έχει θεμελιώδη

---

135 Μελάς, Κώστας. Πολλάλης, Γιάννης. σσ. 322-323

136 Gilpin, Robert. *Πολιτική Οικονομία των Διεθνών Σχέσεων*, Α' τόμος. Αθήνα: Gutenberg, 2000. σ. 294

137 Gilpin Robert. *U.S. Power and the Multinational Corporation*. op. cit. pp.147-150

138 Gilpin Robert. *Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία: Η Διεθνής Οικονομική Τάξη*, 7 εκδ. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2008. σ. 356

σημασία για το εθνικό συμφέρον, την ασφάλεια και την στρατηγική υπεροχή η οποία πλασιώνεται· αφενός, βάσει του διεθνές ρόλου του δολάριου («διπλωματία του δολάριου», στήριξη του δολάριου, άρα στήριξη της Αμερικανικής ηγεμονίας), αφετέρου στη ραγδαία διεύρυνση των αμερικανικών ΤΝC. Συνεπώς, μαζί με το διεθνές κύρος του δολάριου και το πυρηνικό δυναμικό, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις λειτουργούσαν ως βασικές κολώνες της παγκόσμιας ηγεμονίας της Αμερικής μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο¹³⁹.

---

139 Gilpin Robert. *U.S. Power and the Multinational Corporation*. op. cit. pp.161-162

V. Η ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

*'Who controls the **food** supply controls the people; who controls the **energy** supply can control whole continents; who controls **money** can control the world'.*

Henry Kissinger¹⁴⁰

5.1 Η Νομισματική Ισχύ ως Αποτελεσματικό Εργαλείο Υψηλής Πολιτικής

Το θέμα που μας απασχολεί στην ενότητα αυτή, είναι η συμβουλή της νομισματικής ισχύος στην επίτευξη διεθνών πολιτικών μεταβολών, καθώς σήμερα το χρήμα είναι συμφυώς πολιτικό και καταφανέστατα παρουσιάζει στοιχεία πολιτικών διεκδικήσεων. Ασφαλώς, σε ένα κόσμο που εξακολουθεί να προβαίνει στις στρατιωτικές αναμετρήσεις και σε μία διεθνή αγορά η οποία αλληλοδιαπλέκει τους παγκόσμιους δρώντες όλο περισσότερο και εντονότερα, καταλαβαίνουμε ότι η νομισματική ισχύς προσφέρεται ως ένα κεντρικό εργαλείο των πολιτικών ωφελειών¹⁴¹.

Επακόλουθα, εάν η νομισματική ισχύς αποτελεί ένα βιώσιμο όργανο διεθνούς πολιτικής, θέτουμε τα εξής ερωτήματα - με ποιούς συγκεκριμένους τρόπους μπορεί ένας κράτος να την ασκήσει; πώς μέσω της ισχύος αυτής, ένας κράτος μπορεί να επηρεάσει το πολιτικό status-quo του και ειδικά όταν μιλάμε για τα ηγεμονικά κράτη με ισχυρό διεθνές νόμισμα; πότε είναι αποτελεσματική η νομισματική ισχύ και τι συμβαίνει στην σημερινή εποχή;

Εξίσου σημαντικά καθίστανται ο ρόλος του χρήματος και η δυναμική από την πολιτική υφή του, καθώς με όποιο τρόπο και αν θεωρήσουμε την έννοια της ισχύος τούτης, πρέπει πάντα να εστιάσουμε την προσοχή μας στην οικονομική της φύση. Με αυτό το δεδομένο, το χρήμα, ως βασικός εκφραστής της νομισματικής ισχύος παίζει ασφαλώς, ένα πρωταρχικό ρόλο στην πολιτική μεταβολή. Αυτό συμβαίνει εν όψει παρούσας διεθνούς κατάστασης όπου η διεθνή δημοκρατική κοινωνία και οι αναπτυσσόμενες χώρες (συμπεριλαμβάνοντας την

¹⁴⁰ Morgan Iwan, "The American Economy and America's Global Power", <http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR009/morgan.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 11.06.2014)

¹⁴¹ Γκιώνης, Χρίστος «Νομισματική Ισχύς και Διεθνής Πολιτική Αλλαγή: Μια Παραμελημένη Διάσταση της Υψηλής Στρατηγικής». Σ. 5-7

οικονομική ισχύς της Ευρωπαϊκής Ένωσης), δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην ανάπτυξη της οικονομικής ισχύος και μεγιστής ευημερίας, και πολύ λιγότερα προβαίνουν στα στρατηγικά μέσα και το “συμβατικό πόλεμο”. Αυτό το γεγονός, υπονοεί επίσης την πάταξη αιμοτοχυσίας και εχθροπραξίας, ενώ αποσκοπεί τη διατήρηση ειρήνης με βελτιωμένα μέσα. Στις παρούσες διεθνείς συνθήκες λοιπόν, προτιμώνται συχνότερα εναλλακτικές μορφές επεμβάσεις σε σχέση με τον στρατιωτικό εξαναγκασμό που παρατηρούσαμε κατά κόρον στο παρελθόν¹⁴².

Επιπρόσθετα, το φαινόμενο επιτείνεται από την στενή αλληλεξάρτηση κράτους και αγοράς, στα πλαίσια της αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης. Για το λόγο αυτό, καθώς η δομή του νομισματικού συστήματος αντανάκλα την παγκόσμια ισορροπία οικονομικής ισχύος και ένα σπουδαίο τμήμα της σχετικής ισχύος των κρατών, αντιλαμβανόμαστε ότι ο έλεγχος μιας τέτοιας δομής αποτελεί ένα κρίσιμο πολιτικό σημείο¹⁴³.

Ενώ, αξιωματικά η ευρύτερη ισχύς αποτελεί αιτιώδη μεταβλητή της νομισματικής ισχύος, εύκολα δεικνύεται ότι η πρώτη αποτελεί και συνέπεια της δεύτερης. Αντίστοιχα, καθώς το χρήμα μπορεί να είναι και πηγή και στόχος ισχύος στα διεθνή ζητήματα, ένα στοιχείο διαμάχης, όπως και μέσο πιθανούς συνεργασίας, το διεθνές κεφαλαίο είναι συμφυώς πολιτικό, ένα ολόκληρο μέρος της υψηλής πολιτικής της διπλωματίας¹⁴⁴.

Τέλος, ένα εθνικό νόμισμα μπορεί να είναι μια έκφραση εθνικής ταυτότητας και εθνικής υπερηφάνειας. Ένα νόμισμα, παρόμοια με την γλώσσα, τη σημαία ή τη κυβέρνηση, μπορεί να ενισχύσει την αίσθηση μιας ομάδας και ότι τους ενώνει ένας έθνος. Αποτελεί ένα σύμβολο και εργαλείο εθνικής ταυτότητας (B. Cohen, *Monetary Union* 2000)¹⁴⁵.

5.2 CASE STUDY: ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΔΟΛΑΡΙΟΥ

Η πολιτικό-στρατηγική δομή του κόσμου, με επίκεντρο τις Ηνωμένες Πολιτείες, συμπληρώθηκε από το παγκόσμιο νομισματικό σύστημα βάσει των

142 Γκιώνης, Χρίστος «*Νομισματική Ισχύς και Διεθνής Πολιτική Αλλαγή: Μια Παραμελημένη Διάσταση της Υψηλής Στρατηγικής*». Σ. 31

143 Ibid. . 32

144 Ibid. . 38-39

145 Ibid. . 45-46

συμφωνιών του Bretton-Woods και New Hampshire το 1944-1973, συνθήκες που προσέφεραν αποκλειστικά προνομιακό καθεστώς στην Washington. Επομένως, ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους για την αμερικανική παγκόσμια κυριαρχία – πέραν της υψηλής στρατηγικής τεχνολογίας και του εκτεταμένου δικτύου ναυτικών βάσεων σε όλο τον πλανήτη – είναι ο ρόλος του δολαρίου ως *Διεθνούς Αποθεματικού Νομίσματος*.

Η διατήρηση της νομισματικής ηγεμονίας του δολαρίου αποτελεί μία από τις στρατηγικές προτεριότητες για την κυβέρνηση της Ουάσιγκτον. Αξίζει να σημειωθεί ότι, από πολλές απόψεις, η ηγεμονία του δολαρίου και η οικονομική ισχύς των Ηνωμένων Πολιτειών έχουν ανώτερη σημασία από τη στρατηγική υπεροχή τους, καθώς η αφαίρεση του οικονομικού άξονα θα έχει ως άμεσο αποτέλεσμα την πτώση του στρατιωτικού πυλώνα¹⁴⁶.

Εν συνεχεία, η ισχυρή αυτοκρατορία που ανέπτυξε η αμερικανική κοινωνία βασιζόταν στην οικονομικό-επενδυτική και εμπορική της δραστηριότητα και το ισχυρό εθνικό νόμισμα. Με κάθε κίνηση ή αλλαγές στην αξία του δολαρίου, οι οικονομικές αποφάσεις της Washington σχετικά με τη διεθνή αγορά, τις επενδύσεις ή τη δραστηριότητα των πολυεθνικών επιχειρήσεων, διέθεταν ένα σταθερό στρατηγικό σκοπό και πολιτικό υπόβαθρο εντός του εθνικού συμφέροντος.

Κατά μήκος αυτών των γραμμών, ξεκινώντας από την Κλασική Αρχαιότητα, υπήρξε πάντα μια ισχυρή διασύνδεση του πλούτου και της στρατηγικής ισχύος, όπως και ανάμεσα στην οικονομία και την εθνική ασφάλεια. Η σύγχρονη εποχή δεν αποτελεί εξαίρεση, όταν οι τάσεις που χαρακτηρίζουν τη συμπεριφορά των νομισμάτων είναι εντυπωσιακά παρόμοιες με εκείνες που διέπουν τη συμπεριφορά των εθνικών κρατών.

Το εθνικό νόμισμα ή ένα έθνος επιδιώκουν την επιβίωση και κυριαρχία σε ιεραρχικά και δυναμικά συστήματα μέσω ανταγωνισμού, συγκρούσεων και αντιπαράθεσης. Σε αυτή την διαδικασία, οι δύο χάνουν/κερδίζουν την εξουσία και το κύρος σε βάρος του άλλου, συμμετέχοντας σε ένα παιχνίδι μηδενικού

---

146 Trabanco José Miguel Alonso, “Dollar Hegemony, “Monetary Geopolitics” and the IMF” (ημερομηνία πρόσβασης 04.07.2014)

αθροίσματος. Έτσι, η *realpolitik* αποτελεί ένα υπόβαθρο για την νομισματική πολιτική και τις οικονομικές σχέσεις, εξίσου με την γεωπολιτική¹⁴⁷.

Ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης του κράτους και της νομισματικής πολιτικής με τη διεθνή κοινωνία, συμπεραίνουμε πώς ισχυρά Κράτη είναι όσα έχουν ισχυρό νόμισμα. Ακόμα περισσότερο, όπως παρατηρεί ο Ferdinand Lips, η παγκόσμια ιστορία αναδεικνύει τον στενό *σύνδεσμο* ανάμεσα στο νομισματικό σύστημα, τον πόλεμο και την ειρήνη. Στη συνέχεια της αλληλεπίδρασης, βλέπουμε ότι το *νόμισμα όπως και ένας έθνος περνούν την άνοδο και τις πτώσεις τους*, καθώς δεν είναι μόνιμα σταθερή η ηγεμονία ενός κράτους, ούτε η οικονομική ισχύς του¹⁴⁸. Ωστόσο, για τους λιγότερα ισχυρούς που συνθήθως χάνουν τη νομισματική κυριαρχία τους, δεν συνεπάγεται ότι θα απολέσουν την πολιτική ισχύ τους.¹⁴⁹

Η μεταπολεμική κυριαρχία των Ηνωμένων Πολιτειών και του αμερικανικού νομίσματος εξηγείται από γεωπολιτική άποψη· στη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου, η ηγεμονία του δολαρίου αποτελούσε τη βάση για την Αμερικανική Συμμαχία και την παγκόσμια οικονομία, καθώς οι κύριοι σύμμαχοι και οικονομικοί εταίροι της Washington ήταν πρόθυμοι να στηρίξουν το δολάριο για γνωστούς πολιτικούς και οικονομικούς λόγους. Επομένως, η προνομιακή θέση του δολαρίου διεθνώς συνιστά ένα αποκλειστικό παράγοντα, που παρέχει το πλεονέκτημα στις ΗΠΑ να τυπώνουν το, απαραίτητο για την επιβίωση και ευημερία μεγάλου αριθμού εθνικών οικονομιών, νόμισμα.

Ένα από τα πιο ελκυστικά χαρακτηριστικά του αμερικανικού δολαρίου ήταν το γεγονός, ότι ανταποκρινόμενο στους παραδοσιακούς κανόνες του *laissez – faire*, τα δολάρια βρίσκονταν σε μεγάλο βαθμό σε ελεύθερη εξέλιξη, χωρίς να υπόκεινται στον αυστηρό έλεγχο της κυβέρνησης, ενώ συγχρόνως είχαν τη στήριξη της ισχυρότερης οικονομίας του κόσμου. Πέραν αυτών, εκτός από τις μακροπρόθεσμες επενδύσεις και τα δάνεια για την ανάκαμψη των σύμμαχων τους, η διεύρυνση της αμερικανικής οικονομίας οδήγησε στην υπερεπένδυση και την εισροή του κεφάλαιου στο εξωτερικό, ο όγκος των

¹⁴⁷ Trabanco José Miguel Alonso, “Dollar Hegemony, “Monetary Geopolitics” and the IMF”

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Γκιώνης, Χρίστος «*Νομισματική Ισχύς και Διεθνής Πολιτική Αλλαγή: Μια Παραμελημένη Διάσταση της Υψηλής Στρατηγικής*». Σ. 105

οποίων υπερτερούσε κατά πολύ στις εσωτερικές επενδύσεις των Ηνωμένων Πολιτειών¹⁵⁰.

Επακόλουθα, χάρη στην ηγεμονική οικονομία και την εθνική ευημερία της, η Αμερική ήταν σε θέση να ασκεί βαθιά επιρροή στους υπόλοιπους παίκτες της γεωπολιτικής σκακιέρας, στα πλαίσια της πολιτικής και διπλωματικής ισχύος και τις ικανότητες για την προβολή ισχύος παγκοσμίως¹⁵¹.

Στις περιπτώσεις αμφισβήτησης του διεθνές status-quo ή προσπάθειας απόρριψης της οικονομικής και νομισματικής ηγεμονίας τους, οι Ηνωμένες Πολιτείες δείχνουν ετοιμότητα να υπερασπιστούν την προνομιακή τους θέση με στρατηγικά μέσα, για λόγους εθνικού συμφέροντος, καθώς ενδεχόμενο τέλος της κυριαρχίας του δολαρίου μπορεί να προκαλέσει καταστροφικό υλικό περιορισμό για την Αμερική – π.χ. αδυναμία να χρηματοδοθούν τα οικονομικά ελλείμματα της – οδηγώντας σε πτώση του κύρους και των δυνατοτήτων προβολής ισχύος τους, αντίστοιχα προκαλώντας ριζικές αλλαγές του παγκόσμιου status-quo.

Υπάρχει, για παράδειγμα, η υποψία ότι ο επίσημος λόγος κήρυξης πολέμου από τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Βρετανία εναντίον του Ιράκ (2003) και της Λιβύη (2011) ήταν ότι οι ηγέτες των κρατών S. Hussein και M. Qaddafi επιχείρησαν να αλλάξουν το διεθνές προνόμιο του δολαρίου, κυρίως των πετροδολαρίων, περνώντας στη διαχείριση του ευρώ. Επίσης, ένα δυσάρεστο ζήτημα για τους αμερικανούς ιθύνοντες ήταν η ανεξάρτητη πολιτική πορεία του ηγέτη της Λιβύης, ακόμη και η επίμαχη πρότασή του να δημιουργήσει ένα κοινό νομισματικό σύστημα για τα Αραβικά και Αφρικάνικα έθνη, βάσει των αποθεμάτων του χρυσού¹⁵².

Παρότι η πρόκληση παρόμοιας αυτοπεποίθησης ήταν αρκετά δικαιολογημένη για τα εθνικά συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών, η αυθόρμητη κήρυξη πολέμου χαρακτηρίστηκε ως απροσδόκητη πολιτική κίνηση, παρουσιάζοντας τον φόβο τους μπροστά από τους επικίνδυνους μετασχηματισμούς ισχύος. Επίσης, ορισμένοι αναλυτές θεωρούν πως η

150 Pearson Frederic S., Payaslian Simon (ed), International Political Economy. Conflict & Cooperation in the Global System, USA: The McGraw-Hill College 1999. pp. 140-141

151 Trabanco José Miguel Alonso, “Dollar Hegemony, “Monetary Geopolitics” and the IMF” (ημερομηνία πρόσβασης 04.07.2014)

152 Ibid.

στρατιωτική επιχείρηση στην Μέση Ανατολή είχε ως κύριο σκοπό την εξασφάλιση του υφισταμένου γεωπολιτικού status-quo, βάσει της οικονομικής και νομισματικής κυριαρχίας των ΗΠΑ.

Ωστόσο, αυτό το σενάριο φαίνεται συνεχώς πιο βάσιμο, καθώς οι οικονομικές κρίσεις του 2008-2009 αποκάλυψαν τις εσωτερικές αδυναμίες του διεθνές νομισματικού συστήματος, που έφερε την γενική αστάθεια και έριξε σε σπασμούς την παγκόσμια οικονομία. Πρέπει να εστιάσουμε την προσοχή μας, επίσης, και στις ανερχόμενες δυνάμεις – όπως η Κίνα, τα κράτη OPEC και BRIC - οι οποίες μέσω διεθνοποίησης του εθνικού νομίσματος τους ενισχύουν τις οικονομικές τους δυνατότητες, και ιδιαίτερη προσοχή αξίζει η πρόσφατη άνοδος του κινέζικου γουάν¹⁵³.

5.3 Η Πρόκληση της Οικονομικής Ισχύος της Κίνας

Πράγματι, η εξέλιξη της ΛΔΚ ως οικονομικής υπερδύναμης αυξάνει τις προοπτικές στο μέλλον η Κίνα να υιοθετήσει τον ρόλο της χρηματοοικονομικής – νομισματικής υπερδύναμης. Εν όψει της ραγδαίας ανάπτυξης των στρατηγικών (π.χ. πρόκειται για PLA, Chinese People’s Liberation Army) και πολιτικών δυνατοτήτων, η νέα γενιά Κινέζων αναζητά ένα παγκόσμιο οικονομικό και χρηματοπιστωτικό σύστημα, με μειωμένη ηγεμονία των Ηνωμένων Πολιτειών και αυξημένες δυνατότητες και επιρροή για την Κίνα. Η Κινέζικη κυβέρνηση υπό την ηγεσία του Hu, αφορά το τρίγωνο Πεκίνο-Washington-Taiwan, επέδειξε υψηλές ικανότητες για πολιτικούς ελιγμούς μέσα από διαφορετικές περιστάσεις και την μετατροπή τους προς όφελος της Κίνας¹⁵⁴.

Αναλύοντας το μέλλον της κινέζικης οικονομίας, ο επικεφαλής οικονομολόγος και ένας από τους ηγέτες της Παγκόσμιας Τράπεζας Justin Yifu Lin εκφράζει την αισιοδοξία, λέγοντας ότι θα συνεχίσει να αναπτύσσεται με ρυθμούς 8 – 10% τα επόμενα 20 με 30 χρόνια, ξεπερνώντας τις Ηνωμένες Πολιτείες το 2030¹⁵⁵. Αυτό, σε συνδυασμό με την στρατηγική ενίσχυση της

153 Trabanco José Miguel Alonso “*Dollar Hegemony, “Monetary Geopolitics” and the IMF*”

154 Cheng-Yi Lin, Roy Denny (ed), The Future of United States, China, and Taiwan Relations. USA: Palgrave Macmillan 2011. P. 7

Κίνας στην ευρύτερη περιοχή, αυξάνει για ΗΠΑ κατά σημαντικό βαθμό το κόστος ανταγωνισμού εναντίων της¹⁵⁶.

Ασφαλώς, η Κίνα αποτελεί ένα σημαντικό αντίβαρο στην κυριαρχία του δολαρίου και είναι σε θέση να εκμεταλλευτεί την νεοαποκτηθείσα ισχύ της για αυτό το σκοπό. Καθώς οι σύμμαχοι της Αμερικής στο NATO δεν διαθέτουν πλέον το μεγαλύτερο ποσοστό του κεφαλαίου τους σε δολάρια, η σταθερότητα του αμερικανικού νομίσματος εξαρτάται από παράγοντες που δεν βρίσκονται στην άμεση επιρροή των ΗΠΑ, οδηγώντας στην κατάσταση που σχολιάζει ο D. Drezner ως: *“as a result, the dollar depends on the kindness of strangers”*¹⁵⁷.

Πράγματι, κατέχοντας ένα μεγάλο ποσοστό των δολαρίων (στοιχεία του 2007, \$ 760 δις.¹⁵⁸), το Πεκίνο μπορεί ανά πάσα στιγμή να υπονομεύσει την αμερικανική οικονομική τάξη, ρίχνοντας μεγάλα ποσά του νομίσματος στα παγκόσμια χρηματιστήρια και να προκαλέσει την απότομη πτώση του δολαρίου. Εναλλακτικά, μπορεί απλά να αρνηθεί στο μέλλον να συγκεντρώνει σε κεφάλαιο δολαρίων τα εθνικά αποθέματα της ΛΔΚ.

Και οι δύο προοπτικές είναι δυνητικά σκόπιμες, ωστόσο, ως μια εναλλακτική και λιγότερο τραυματική λύση, η Λαϊκή Τράπεζα της Κίνας θα μπορούσε να διαφοροποιήσει τα τεράστια συναλλαγματικά αποθέματα της με έναν υπόγειο και σταδιακό τρόπο π.χ. παύοντας να αγοράζει τα αμερικανικά δολάρια και ταυτόχρονα αποθηκεύοντας κεφάλαιο σε εναλλακτικά νομίσματα, ακόμη και σε πολύτιμα μέταλλα. Αυτή η παραπλανητική στρατηγική θα διατηρήσει τον πλούτο χωρίς την ξαφνική κατάρρευση του δολαρίου. Ως εκ τούτου, είναι δύσκολο να προβλεφθούν τα σχέδια της ΛΔΚ και δεν αποτελεί έκπληξη το ότι η σύνθεση των συναλλαγματικών αποθεμάτων είναι ένα από τα υψηλότερα κρατικά μυστικά της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας¹⁵⁹.

Η μια εναλλακτική λύση για το μετασχηματισμό του νομισματικού status-quo προς πολυπολική της μορφή, μπορεί να συμβεί στα πλαίσια της υφισταμένης χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης και παγκοσμιοποίησης στον

155 Παρασκευοπούλου, Καλλιροή «Οι Πολυεθνικές Εταιρείες στην Κίνα: η Επιρροή των

Πολυεθνικών στην Ανάπτυξη της Κίνας και η Επιρροή της Κίνας στην Ανάπτυξη των ΠΕ» Σ. 82

156 Cheng-Yi Lin, Roy Denny (ed), The Future of United States, China, and Taiwan Relations

157 Παρασκευοπούλου, Καλλιροή. Σ. 82

158 Ibidem. . 22

159 Trabanco José Miguel Alonso “Dollar Hegemony, “Monetary Geopolitics” and the IMF.

τομέα της τηλεπικοινωνιακής τεχνολογίας, επιτρέποντας στις κεντρικές τράπεζες τη σταδιακή μετάβαση από την ηγεμονία των Ηνωμένων Πολιτειών προς ένα καλά συντονισμένο πολυπολικό σύστημα¹⁶⁰.

Επιστρέφοντας στο θέμα της νομισματικής ισχύος και της μέλλουσας ηγεμονικής οικονομίας της Κίνας, διαπιστώνουμε ότι αν η οικονομική άνοδος της Κίνας συνεχιστεί κατά τη διάρκεια των επόμενων δεκαετιών, θα υπάρξουν σοβαρές οικονομικές και γεωπολιτικές επιπτώσεις· δηλαδή, αν το γουάν προκύψει ως το αποθεματικό νόμισμα το οποίο ενδεχομένως να ανταγωνίζεται με το δολάριο, σαφώς η Κίνα θα γίνει ισχυρότερη, ενώ οι ΗΠΑ μπορεί να αποδυναμωθούν στις διεθνείς και οικονομικές υποθέσεις τους.

Υπό αυτή την έννοια, η ανάδυση του γουάν ως ενός στρατηγικού αποθεματικού νομίσματος θα αντικατοπτρίζει τη βασική στροφή του οικονομικό-πολιτικού συστήματος, επιφέροντας και σοβαρές συνέπειες για την ίδια την αμερικανική ηγεμονία. Ωστόσο, οι πιθανότητες να πραγματοποιηθεί το εν λόγω σενάριο στα επόμενα 20, 30 ή 40 χρόνια βρίσκονται υπό συζήτηση και ανάμεσα στις εκδοχές του μέλλοντος ηγεμονικού νομίσματος, υπάρχει ευκαιρία για την ίδρυση και συνύπαρξη 2 ή 3 αποθεματικών νομισμάτων, γεγονός που θα τονίσει ξεκάθαρα την *πολυπολική δομή* του κόσμου¹⁶¹.

Συνεχίζοντας, βάσει της παγκοσμιοποίησης και πολυπολικότητας, οι εθνικές και περιφερειακές οικονομίες είναι στενά αλληλοσυνδεδεμένες, με σχετικά παρόμοιες ευκαιρίες και δικαιώματα για όλα τα μέλη της διεθνούς οικονομικής δομής. Για αυτό το λόγο, έχει μεγάλη σημασία η *διμερής, περιφερειακή και πολύπλευρή* διάσταση στη διαχείριση των οικονομικών και νομισματικών πολιτικών, του διεθνούς εμπορίου και των επενδύσεων¹⁶².

Σε περίπτωση έλλειψης συμφωνίας μεταξύ των κρατών, η αναφερόμενη πολυπολικότητα του διεθνές νομισματικού συστήματος μπορεί να οδηγήσει ορισμένα έθνη σε σοβαρές ζημιές, θέτοντας σε κίνδυνο το συνολικό χρηματοοικονομικό σύστημα, ιδιαίτερα αν κανένα από τα κράτη δεν θεωρηθεί αρκετά ικανό να καταλάβει τον ρόλο του οικονομικού ηγέτη. Βάσει του

¹⁶⁰ Pearson Frederic S., Payaslian Simon (ed), op. cit. pp.150-151

¹⁶¹ Trabanco José Miguel Alonso “Dollar Hegemony, “Monetary Geopolitics” and the IMF” (ημερομηνία πρόσβασης 03.07.2014)

¹⁶² Ohmae, Kenichi, The Evolving Global Economy. Making Sense Of New World Order, USA: The Harvard business review book series 1995, p.108

παρόντος και της εμπειρίας των οικονομικών κρίσεων του 1990 στο Μεξικό και την Ασία, αποδεικνύεται ότι η δραστηριότητα και η ισχύς του ηγέτη μπορεί να έχει καίρια σημασία για την ομαλή λειτουργία της παγκόσμιας οικονομίας. Επίσης, παρά την κριτική προς την πλευρά των Ηνωμένων Πολιτειών ως παγκόσμιου ηγεμόνα, η προνομιακή κατάσταση του δολαρίου καθώς και η παγκόσμια επιρροή των ΗΠΑ εξακολουθεί να κυριαρχεί στον πλανήτη¹⁶³

---

163 Pearson Frederic S., Payaslian Simon (ed), *op. cit.* pp.151-152

VI. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΙΣΧΥΣ

“Δεν υπάρχει πιο προβληματική κατάσταση, που μπορεί να αντιμετωπίσει η χώρα, από την οικονομική κρίση – και όχι την ανάγκη εκσυγχρονισμού των πολεμικών μας δυνάμεων – διότι χωρίς την ανάκαμψη, βρισκόμαστε ανίκανοι να ξαναφέρουμε την χώρα στην ισχυρή θέση, ούτε να επιχειρήσουμε μια άξια κίνηση για να εξουδετερώσουμε τους κίνδυνους ενός πυρηνικού πολέμου. Μήτε μπορεί η Αμερική να ανακτήσει την αυτο-πεποίθηση της για να σταθεί υψηλά όπως πριν”.
(1981)

Ronald **Reagan** περί σημασίας της οικονομικής ισχύος στην υπεροχή των ΗΠΑ¹⁶⁴

6.1 Εθνική Οικονομία και η Διάσταση της Εξωτερικής Πολιτικής

Στον σημερινό κόσμο όπου παρουσιάζονται και αναπτύσσονται νέες απειλές, που δεν μπορούσαν να είχαν προβλεφθεί εκ των προτέρων - όπως η πυρηνική τρομοκρατία, αλλά και η κατάρρευση κρατών υπό το βάρος του εκρηκτικού μίγματος που δημιουργούν η φτώχεια, οι ασθένειες και οι εμφύλιοι πόλεμοι¹⁶⁵ - η ανάγκη για μείωση των θανατηφόρων εξοπλισμών και βελτίωση των αποτελεσματικότερων μέσων επίλυσης των κρίσεων έχει τη επείγον σημασία. Ωστόσο, η ομόνοια μεταξύ κρατών, ευρύτερη οικονομική σταθεροποίηση και ίδρυση μίας παγκόσμιας διακυβέρνησης δεν αποτελεί το θέμα σύντομων επιστημονικών προβλέψεων, η εφαρμογή της οικονομικής ισχύος στα πλαίσια της πολιτικής σταθεροποίησης και συνάμα, παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης, βρίσκεται στα χέρια της διεθνής κοινωνίας, των κυρίαρχων κρατών και οργανώσεων.

Σε αντίθεση με τη στρατηγική ισχύ, οι ευθύνες της οικονομίας βρίσκονται σε πιο πολύπλοκη κατάσταση, καθώς μία από τις λειτουργίες πρωταρχικής σημασίας είναι η άμεση εξυπηρέτηση και διατήρηση της κοινωνίας, η επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος, συμπεριλαμβάνοντας και τη διασφάλιση της πρόσβασης και εισαγωγής των πρώτων υλών που στηρίζουν την κοινωνική

---

¹⁶⁴ Morgan, Iwan “*The American Economy and America’s Global Power*”, <http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR009/morgan.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης 11.06.2014)

¹⁶⁵ “Ένας ασφαλέστερος κόσμος: Η κοινή μας ευθύνη”, Έκθεση της Επιτροπής Υψηλού Επιπέδου του Γ.Γ. ΟΗΕ, για τις Απειλές, Προκλήσεις Και Αλλαγές, 2004. Σ. 2

ευμερία. Ταυτόχρονα, η άσκηση της αποτελεσματικής εθνικής πορείας και η προώθηση των εθνικών συμφερόντων στα πλαίσια της παγκόσμιας οικονομικής αγοράς, αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο στη δομή της εθνικής οικονομίας.

Καταρχήν, ένα σπουδαίο πολιτικό – στρατηγικό δυνητικό βασίζεται στις πρακτικές ικανότητες του κράτους - να διατηρήσει και να εξασκήσει τις στρατηγικές δυνατότητες του - την οικονομική ισχύ, που εκτίμαται βάσει του ανθρώπινου δυναμικού, του εθνικού τεχνολογικού επιπέδου, και εξαρτάται από τις εθνικές οργανωτικές δεξιότητες, το μέγεθος και τη δομή της βιομηχανίας και της γεωργίας¹⁶⁶, συμπεριλαμβάνοντας επίσης την συνολική επίδοση (ΑΕΠ και σύνολο εθνικών εισοδημάτων) και των φυσικών προϋποθέσεων μιας χώρας. Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω παράγοντων δημιουργεί την ενέργεια κοινωνικο-πολιτικού χαρακτήρα – το κεφάλαιο.

Η σημασία των οικονομικών δυνατοτήτων και του κεφαλαίου αυξάνεται ιδιαίτερα στις κρίσιμες στιγμές ante bellum ή στη διάρκεια του πολέμου, όταν το κράτος καταναλώνει τα εθνικά αποθέματα πορών σε πολύ μεγαλύτερη αναλογία, ενώ οι ξένες πηγές ενέργειας είναι σε έλλειψη.

Ως συνέχεια της ραγδαίας οικονομικής ανάπτυξης ενός κράτους (π.χ. της Κίνας ή της Γερμανίας στον Α΄ και Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο), η ηγεμονική οικονομία, η αύξηση της εθνικής αυτοπεποίθησης, οι πολιτικές φιλοδοξίες και η άνοδος του στρατηγικού δυνητικού μπορεί να οδηγήσει την Κίνα στην αναθέωση του τοπικού status-quo, το οποίο θα αναζητά με πολιτικά ή στρατηγικά μέσα, όπως είχε συμβεί με την Γερμανία στον Α΄ και Β΄ΠΠ.

Βάσει αυτού, θα αναλύσουμε το ερώτημα της *οικονομικής ασφάλειας και ανασφάλειας* στις σύγχρονες συνθήκες, η οποία πλαισιώνεται από το οικονομικό δυνητικό, τη διεθνή περιφέρεια του κράτους και την κοινωνική ασφάλεια του πληθυσμού του. Η τελευταία καλύπτεται μέσω εθνικής πολιτικής για την ευημερία, την εκπαίδευση, την υγεία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, παράλληλα με τους εθνικούς κοινωνικούς και οικονομικούς θεσμούς που διατηρούν την κοινωνική σταθερότητα.

Κατά κανόνα, η οικονομική ανασφάλεια προκύπτει στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, οι οποίες διαθέτουν την ελάχιστη διαπραγματευτική

¹⁶⁶ Simai Mihály, *Global Power Structure technology and world economy in the late 20th century*, London: Pinter Publishers 1990, p. 96

δύναμη (αναφέρθηκε στο κεφάλαιο περί εθνικής κυριαρχίας), εξαρτώνται από τις εξαγωγές, ειδικά των πρώτων υλών, εισάγοντας ολόκληρο το φάσμα προϊόντων. Ως αποτέλεσμα, οι εν λόγω χώρες, μη έχοντας ασυλία προς κρουστικά κύματα της παγκόσμιας αγοράς, αποτελούν την πολιτικά ασταθή περιοχή και την πηγή ενδεχόμενης οικονομικής ανασφάλειας στην ευρύτερη περιφέρεια¹⁶⁷.

Όσον αφορά την αλληλεξάρτηση – ως ένα προχωρημένο στάδιο της διεθνοποίησης στην οικονομική, τεχνολογική και θεσμική ζωή των κρατών – η παγκοσμιοποίηση, από την επικριτική πλευρά, μπορεί να συνεισφέρει στην ανασφάλεια, π.χ. συνεπάγεται ότι μία μείζων τρομοκρατική επίθεση οπουδήποτε στον βιομηχανικά ανεπτυγμένο κόσμο θα έχει ως επακόλουθο ολέθριες συνέπειες για εκατομμύρια ανθρώπους και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Κάθε ένας από τα 700 εκατομμύρια επιβάτες που μετακινούνται ετησίως με τις διεθνείς αεροπορικές εταιρείες μπορεί να γίνει ακούσιος φορέας κάποιας θανατηφόρου μεταδοτικής ασθένειας¹⁶⁸ (όπως η EBOLA σήμερα).

Ωστόσο, σε συνθήκες ευρύτερης ανασφάλειας και κρίσεως, η αλληλεξάρτηση μπορεί να γίνει αφορμή για αποτελεσματική συνεργασία και βιώσιμη ανάπτυξη σε ολόκληρες περιοχές.

Οι ικανότητες, οι στόχοι και τα μέσα της διεθνούς πολιτικής εξαρτώνται από τον χαρακτήρα της εθνικής οικονομίας, καθώς και από τη θέση της χώρας στο σύστημα των διεθνών σχέσεων. Είναι καταφανές, ότι η διεθνής οικονομική πορεία είναι στενά δεμένη, από την μία πλευρά, με την εθνική οικονομική πολιτική, και από την άλλη έχει άμεση επικοινωνία με την εξωτερική πολιτική και στρατηγική¹⁶⁹.

Ως παράδειγμα, οι εθνικοί στόχοι, δράσεις και αποφάσεις στη διεθνή πολιτική πορεία των μεγαλύτερων Δυτικών χωρών, όσον αφορά το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα και την μάκρο-αγορά, συμπεριπλέκονται και συνδέονται μεταξύ τους. Οι παγκόσμιες συμφωνίες σχετικά με το γενικό νομισματικό

¹⁶⁷ Simai Mihály, Global Power Structure technology and world economy in the late 20th century, pp. 96-97

¹⁶⁸ “Ένας ασφαλέστερος κόσμος: Η κοινή μας ευθύνη”, Έκθεση της Επιτροπής Υψηλού Επιπέδου του Γ.Γ. ΟΗΕ, για τις Απειλές, Προκλήσεις Και Αλλαγές, 2004. Σ. 2

¹⁶⁹ Simai Mihály, Global Power Structure technology and world economy in the late 20th century, pp.96-97.

σύστημα και τις πολιτικές εμπορίου, ο θαλάσσιος έλεγχος, μαζί με τις εισροές κεφαλαίου, έχουν ουσιώδη σημασία για τις στρατηγικές αποφάσεις και τα συμφέροντα των κρατών¹⁷⁰.

Στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών, ξεχωρίζουμε καθαρά την υποταγή της οικονομικής ισχύος στους εθνικούς στρατηγικούς σκοπούς, ιδιαίτερα την εποχή του Ψυχρού Πολέμου. Όπως ο Myer Rashish, ηγετικό στέλεχος του State Department δήλωσε «ο συσχετισμός της Αμερικανικής οικονομικής και εξωτερικής πολιτικής, πρέπει να προωθεί τις αλλαγές στο στρατηγικό ισοζύγιο ισχύος και τη μέγιστη ενίσχυση των ΗΠΑ, ενώ θα αποκλειστούν οποιεσδήποτε πολιτικές και εμπόριο που συνεισφέρουν στη δύναμη της Σοβιετικής Ένωσης», υπενθύμιζοντας τη στρατηγική διασύνδεση οικονομικής και πολιτικής ισχύος¹⁷¹.

Από αυτή την οπτική γωνία, η παγκόσμια οικονομική και νομισματική επικράτηση των Ηνωμένων Πολιτειών, ενσωματωμένη στην συμφωνία του Bretton-Woods και η πολιτικό-στρατηγική παρουσία της Αμερικής, δημιούργησαν τα δύο συνδεδεμένα δίκτυα ισχύος, το οικονομικό και το στρατηγικό. Ως αποτέλεσμα, η σύμπλευση αυτή πρόσφερε τις δυνατότητες στην Αμερική, που βρισκόταν στην ακμή της κυριαρχίας της, να κυβερνήσει το παγκοσμιοποιημένο σύστημα των αυτόνομων κρατών σε όρια, τελείως απίθανα όχι μόνο για την Ολλανδία του 17^{ου} αιώνα, αλλά και για τη Βρετανική αυτοκρατορία του 19^{ου} ¹⁷².

6.2 «Money Is A Good Soldier, Sir” - Εξέλιξη του Χαρακτήρα της Οικονομίας

*William Shakespeare*¹⁷³

Αυτό που αξίζει να τονιστεί σε όλη τη θεώρηση είναι ότι, με την μεταμόρφωση του ρόλου και του χαρακτήρα της οικονομικής ισχύος, τις ραγδαίες στροφές στην παγκόσμια στρατηγική και την αναβάθμιση των όπλων

170 Simai Mihály, Global Power Structure technology and world economy in the late 20th century. pp. 98-99

171 Ibid. pp. 100-101

172 Smith David A., Solinger Dorothy J, States and Sovereignty in the Global Economy, London & New York: Routledge of Taylor & Francis Group 1999, p.63

173 Trabanco José Miguel Alonso, “Dollar Hegemony,” *“Monetary Geopolitics” and the IMF*”

μαζικής καταστροφής και των πολεμικών μέσων εσχάτως, η *αναγνώριση των καταστροφικών δυνατοτήτων του οικονομικού πολέμου*, μεταμόρφωσαν ριζικά το στρατηγικό ρόλο της οικονομίας ως ένα γεωπολιτικό όπλο υψηλού διαμετρήματος, που αφενός δεν αποκλίνει από την ανθρώπινη ηθική, επιτρέποντας την αποτροπή μεγάλης αιματοχυσίας, που αναπόφευκτα προσιδιάζει στις ένοπλες συγκρούσεις των συμβατικών πολέμων.

Αφετέρου, η πολιτική των αυστηρών οικονομικών μέτρων, στοχοθετημένες κατευθείαν στον περιορισμό του εθνικού εμπορίου και την ενεργειακή βάση του επιτιθέμενου, εξοντώνει την οικονομία του αντιπάλου, δηλαδή την βάση και πηγή της στρατηγικής του ισχύος, χωρίς ανάπτυξη των συμβατικών δυνάμεων και ανθρώπινες απώλειες.

Όταν ένα Κράτος αποτυγχάνει να προστατεύσει τους πολίτες του, η διεθνής κοινότητα έχει την περαιτέρω ευθύνη να αναλάβει δράση, μέσω άσκησης οικονομικής και διπλωματικής πίεσης, επιχειρήσεων ανθρωπιστικής βοήθειας, αποστολών επιτήρησης – και με την άσκηση ισχύος αν χρειαστεί, μόνο ως τελευταίο καταφύγιο. Το καταφύγιο αυτό, προκύπτει ως προϊόν αποτυχημένης προβολής των οικονομικών/διπλωματικών μέσων, και σε όλες τις περιπτώσεις συνεπάγεται την ξεκάθαρη δέσμευση εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας για την αποκατάσταση των πληγέντων κοινωνιών¹⁷⁴.

Μολαταύτα, σύμφωνα με τους κινέζους στρατηγικούς θεωρητικούς Quiao & Wang (1999), η αποτελεσματική αντιμετώπιση του πολέμου μέσω χειρισμού των χρηματοοικονομικών μέσων, αποτελεί το άμεσο τρόπο για την πλήρη κατεδάφιση των οικονομικών δυνατοτήτων του επιτιθέμενου. Υπό αυτή την έννοια, οι συνέπειες των σκληρών οικονομικών μέτρων είναι συχνά καταστροφικές, προκαλώντας «την κατάρρευση της κοινωνικής και πολιτικής τάξης» στο εσωτερικό του αντιπάλου¹⁷⁵.

Επιπλέον, στις σύγχρονες συνθήκες η στρατηγική ισχύς ενός κράτους που καταπατά το διεθνές δίκαιο ή βρίσκεται υπό διεθνές μπόϊκοτάζ δεν αποτελεί σοβαρό εμπόδιο για τους κράτους-παραγωγούς που εφαρμόζουν πολιτική αυστηρών μέτρων, αποφασισμένους να περιορίσουν ή να τερματίσουν τις

174 “Ένας ασφαλέστερος κόσμος: Η κοινή μας ευθύνη”, Εκθεση της Επιτροπής Υψηλού Επιπέδου του Γ.Γ. ΟΗΕ, για τις Απειλές, Προκλήσεις Και Αλλαγές, 2004. Σ. 5

175 Trabanco José Miguel Alonso, “*Dollar Hegemony, “Monetary Geopolitics” and the IMF*”

εξαγωγές των προϊόντων τους. Αυτό το γεγονός ισχύει κυρίως για το πετρέλαιο, εφόσον, εκτός του πελώριου κόστους και πολυπλοκότητας μίας στρατιωτικής προσπάθειας προκειμένου να επιβληθεί ο έλεγχος στην ξένη πετρέλαιο-παραγωγή, το δεδομένο εγχείρημα αποκτά ένα αρνητικό χαρακτήρα στη διεθνή σκηνή, ενώ η παραγωγή καθίσταται ευάλωτη προς το εσωτερικό σαμποτάζ¹⁷⁶.

Εν όψει σιωπηρού ταμπού στην χρήση στρατιωτικής δύναμης, ως ενός εργαλείου της εξωτερικής πολιτικής που διεξάγει η Ευρωπαϊκή Ένωση σήμερα (στα πλαίσια της EPC – European Political Cooperation), η ανάπτυξη των ειρηνικών μέσων επιρροής, όπως η οικονομική και χρηματοοικονομική βοήθεια, οι διεθνείς οικονομικές κυρώσεις και η στρατηγική διπλωματία - αποκτά κεντρική σημασία για την Ευρώπη σήμερα. Ασφαλώς τα πολιτικά και οικονομικά μέτρα π.χ. Ο πολιτικός διάλογος, οι συμφωνίες συνεργασίας όπως η Association Agreement, συντονισμένη επιβολή εμπάργκο στα όπλα, τα αντι-τρομοκρατικά σχέδια και ειρηνευτικές πολιτικές - έγιναν τα καινούργια όπλα της ΕΕ, χωρίς να πυροδοτούν την κατάσταση, αλλά λειτουργώντας πυροσβεστικά¹⁷⁷.

Η προβολή των οικονομικών κυρώσεων αποτελεί ιδιαίτερη σημασία για την ΕΕ, καθώς ενσωματώνει την συλλογική απάντηση των κρατών-μελών της Ένωσης στις εξωτερικές απειλές και μετατοπίζει την αρνητική ολοκλήρωση (αποτροπή των μονομερών αποφάσεων της εξ.πολιτικής των μελών), με την θετική ολοκλήρωση (εκπόνηση συλλογικής πολιτικής βάσει κοινών συμφερόντων και της ΕΕ)¹⁷⁸.

Για αυτούς τους λόγους, στο επόμενο κεφάλαιο θα μελετήσουμε το στρατηγικό ρόλο της οικονομικής ισχύος στην εξουδετέρωση και εκδίκαση του κράτους-επιδρομέα, οι επικίνδυνες πολιτικές του οποίου παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο και υπονομεύουν το τοπικό ισοζύγιο ισχύος. Θα αναλύσουμε, επίσης, την ταξινόμηση, τη δομή, τα προτερήματα και τα μειονεκτήματα των οικονομικών κυρώσεων, καταλήγοντας στις προοπτικές τους εντός του αναρχικού κόσμου και του συστήματος διεθνών σχέσεων.

¹⁷⁶ Daoudi M. S., Dajani M. S., *Economic Sanctions: Ideals & Experience*, London: Routledge & Kegan Paul 1983, pp.163-164

¹⁷⁷ Smith, Michael E. *Europe's Foreign and Security Policy: The Institutionalization of Cooperation*. New York: Cambridge University, 2004. p. 54

¹⁷⁸ Ibidem.

VII. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ

---

*“...Apply this economic, peaceful, silent **deadly remedy** and there will be no need for force. The boycott is what is substituted for war”*

Woodrow Wilson, 1919¹⁷⁹

7.1 Δομή, Προέλευση και Δράση

Οι οικονομικές κυρώσεις σήμερα, αποτελούν ένα καινούργιο είδος ισχύος στις διεθνείς σχέσεις, το οποίο παρουσιάζεται ως εργαλείο άμεσης πίεσης στα έθνη-παραβάτες του διεθνούς δίκαιου, με βασικό σκοπό τις αλλαγές / τερματισμό των επιβλαβών πολιτικών. Προφανώς, σε μεγαλύτερο βαθμό από το συμβατικό πόλεμο, οι οικονομικές κυρώσεις, τομποϊκοτάζ ή εμπάργκο είναι η επέκταση της πολιτικής με εναλλακτικά μέσα και, όπως με τους πολέμους, τα αποτελέσματα τους είναι δύσκολα προβλέψιμα και ακριβή.

Η σημασία χρήσης εναλλακτικών μορφών ισχύος όπως η οικονομική ισχύς, αυξάνεται αν αναλογιστούμε ότι, πλέον υπάρχουν πολλοί λόγοι για ένα κράτος, να αποφεύγει την εμπλοκή του σε στρατιωτική αναμέτρηση προς εξυπηρέτηση του εθνικού του συμφέροντος. Οι μερικοί από τους λόγους, είναι το κόστος απώλειας πλούτου και δυναμικού, ο εργαλειακός ειρηνισμός, καθώς και ο καίριος στις σύγχρονες συνθήκες - συμβιβασμός με την νομιμότητα του Διεθνές Δίκαιου και κατάλληλη ανταπόκριση στις εσωτερικές και διεθνείς απαιτήσεις. Εξίσου ουσιώδη είναι η δυνατότητα διεξαγωγής οικονομικών πολέμων ακόμα και από τις λιγότερο ισχυρές δυνάμεις¹⁸⁰.

Το διεθνές δίκαιο και η ιστορία παρέχουν σε κάθε ανεξάρτητο κράτος το δικαίωμα να επιλέγει με ποιον να συνεργαστεί και με ποιον όχι, να υποστηρίζει και να απαγορεύει το εμπόριο με ένα συγκεκριμένο παίκτη βάσει των εθνικών συμφερόντων, των οικονομικών ικανοτήτων και ανάγκων, της ιστορίας, της γεωπολιτικής κατάστασης κλπ.

¹⁷⁹ Daoudi M. S., Dajani M. S, Economic Sanctions: Ideals & Experience, London: Routledge & Kegan Paul 1983. p.26

¹⁸⁰ Γκιώνης, Χρίστος «*Νομισματική Ισχύς και Διεθνής Πολιτική Αλλαγή: Μια Παραμελημένη Διάσταση της Υψηλής Στρατηγικής*». Σ. 40

Η αντίληψη των οικονομικών κυρώσεων προέρχεται από τον φόβο μπροστά σε ένα πόλεμο, εξίσου από τον κίνδυνο της πυρηνικής σύγκρουσης, με τα αυτοκτονικά αποτελέσματα για όλο την υφήλιο. Τα αυστηρά μέτρα που επιβάλλονται στο όνομα των παγκόσμιων και διεθνών οργανισμών ενσωματώνουν τη συλλογική χρήση δυνάμεων με στόχο τη στήριξη του διεθνές δικαίου. Κατόπιν, το βασικό ζήτημα και η πεμπτουσία επιβολής των κυρώσεων είναι κατά πόσο αυτές μπορούν να *αποτρέψουν* την έκρηξη ενός πολέμου ή να τερματίσουν τις υπάρχουσες εχθροπραξίες¹⁸¹.

Κατά κανόνα, η επιβολή των αυστηρών μέτρων εκφράζει την αρχική διάθεση καταδίκης και αποδοκιμασίας ενός κράτους, στοχεύοντας στην ηθικότητα και τη γενική δικαιοσύνη, απαντά στις απαιτήσεις του κοινού να εφαρμοστούν οι άμεσες αποφάσεις και να γίνουν πράξη από την πλευρά της κυβέρνησης. Αυτό επίσης αναδεικνύει τη μεταβατική περίοδο, όταν γίνονται οι προσπάθειες να βρεθεί ένας συμβιβασμός και μία διπλωματική λύση στη σύρραξη ή κρίσιμη περίπτωση¹⁸².

Το 20^ο αιώνα υπήρχανε πάνω από 106 γνωστές περιπτώσεις προβολής των διεθνών κυρώσεων (17 από αυτές επικεντρωμένες στην προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ 16 – στις δημοκρατικές / φιλελεύθερες αλλαγές του πολιτικού καθεστώτος) με στόχο – την προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων είτε εκδημοκρατισμό του καθεστώτος, μέσω αφαίρεσης του συγκεκριμένου ηγέτη ή φιλελεύθερων αλλαγών της κρατικής θεσμικής δομής¹⁸³.

Το εξής σχήμα μας αποδεικνύει τις μερικές περιπτώσεις, μονό- ή πολύπλευρης επιβολής των οικονομικών κυρώσεων σε διάρκεια του 20 αιώνα:

Sanctioner	Target State	Period	Cause / Target
UNO	South Africa	1962-1994	Apartheid, racial discrimination
United Kingdom	Uganda	1972-1979	Removal of Idi Amin

181 Daoudi M. S., Dajani M. S, op. cit. pp.161-162

182 Το ίδιο.

183 Krasner, Stephen D. Sovereignty, Organized Hypocrisy. Princeton University Press: 1999. P. 37, p. 124

EC	Turkey	1981-1982	Restoration of Democracy
EU and USA	Russia	2014-	Halt the military aggression and restore the stabilization

Σε εκάστοτε περίπτωση, η επίδραση των κυρώσεων ήταν καταστροφική για το κράτος αποδέκτη (Target State) των κυρώσεων, παρόλη την αντίσταση του να δεχθεί το διεθνές αποκλεισμό - εξαιτίας ανικανότητας του TS να αποφύγει τις αρνητικές επιπτώσεις του οικονομικού πολέμου, ούτε να διατηρήσει τον ex ante οικονομικό ρυθμό και πολιτική πορεία¹⁸⁴.

Σύμφωνα με την επιστημονική βιβλιογραφία στην επίλυση των συγκρούσεων, οι οικονομικές κυρώσεις επιβάλλονται στην περίπτωση εμπόλεμης σύρραξης, ως συνέχεια της διπλωματίας, και προηγείται του πολέμου και της στρατιωτικής εμπλοκής, αυτή την θεωρία αντανακλά το εξής σχήμα:

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΑΡΓΚΟ

ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΜΕΤΡΑ¹⁸⁵

Ωστόσο, η διαφωνία ανάμεσα στις προσδοκίες μας και το πραγματικό προορισμό των κυρώσεων πρέπει να απαντηθεί. Τα μέτρα του εμπάργκο ή μποϊκοτάζ έχουν τη δυνατότητα να προκαλέσουν βαθιές εσωτερικές αντιπαραθέσεις στον αντίπαλο, ανοίγοντας χώρο για μελλοντική στρατιωτική επέμβαση, όπως συνέβη στην περίπτωση της Δομινικανής Δημοκρατίας το 1961 και Ουγκάντας το 1979, είτε για το διπλωματικό συμβιβασμό (Ιράν, 1981). Ανεξάρτητα από τις σκόπιμες ενέργειες των πολιτικών αρχών, που εκμεταλλεύονται τις οικονομικές κυρώσεις για τα υποκειμενικά συμφέροντα

¹⁸⁴ Krasner, Stephen D. *Sovereignty, Organized Hypocrisy*. P. 37

¹⁸⁵ *Ibid.* pp.11-12

τους, οι επιστήμονες των διεθνών σχέσεων δεν πρέπει να παρεξηγούν την πρωταρχική ουσία της οικονομικής ισχύος και τον ρόλο του διεθνές κεφαλαίου στο παγκόσμιο πολιτικό σύστημα¹⁸⁶.

Η περαιτέρω διερμηνεία του σχήματος «bull's-eye fallacy», που αντανακλά την παρανόηση της διεθνούς κοινωνίας και αφορά τις κυρώσεις, θα μας χρησιμεύσει να ξεκαθαρίσουμε την πραγματική δύναμη της οικονομικής ισχύος.

Η διεθνής ασφάλεια, βασιζόμενη στην πολεμική ισχύ και το στρατηγικό ισοζύγιο, αντιλαμβάνεται σήμερα τη μεγάλη απειλή και την αβεβαιότητα από την έλλειψη των κρίσιμων οικονομικών πορών. Επομένως, τα έθνη επιδιώκουν την επιβίωση τους και σύναμα το συμφέρον τους, μέσω πρόσβασης ή απόσυρσης των σπάνιων υλών πρώτης ανάγκης¹⁸⁷.

Ο ρόλος της οικονομικής καραντίνας στην περίοδο έλλειψης των υλών και αυξημένης αλληλεξάρτησης διατυπώνεται κατάλληλα από τον Άγγλο πολιτικό-νομπελίστα Austen Chamberlain: «Οι οικονομικές κυρώσεις - όταν κατευθύνονται συγχρόνως από όλο τον κόσμο, εναντίον Κράτους το οποίο δεν είναι τελείως ανεξάρτητο οικονομικά - αποτελούν μια ανυπολόγιστη ισχύ. ...Ανευ αυτής η Κοινωνία των Εθνών θα ήταν επισφαλής, όπως μια πολιτισμένη κοινωνία χωρίς δικαστή (δικαιωσύνη) και αστυνομία (1925)»¹⁸⁸.

Συμπληρώνοντας τον Chamberlain θα προσθέσουμε ότι, οι μορφές ισχύος όπως η οικονομική, πλεονεκτούν καθώς δεν γίνονται άμεσα αντιληπτές σε μια δεδομένη αγορά, λόγω φαινομενικά ελεύθερης λήψης αποφάσεων και του κοινωνικού χαρακτήρα της οικονομικής ισχύος. Ωστόσο, ακόμα αν γίνουν αντιληπτες, δεν προκαλούν άμεσα, ισχυρά κίνητρα βίαιας αντίδρασης - ένα σημαντικό γεγονός σε ένα ασταθή κόσμο του σήμερα¹⁸⁹.

7.1 ΕΝΩΜΕΝΗ ΙΣΧΥΣ: Πολύπλευρη Διάσταση Προβολής Των Οικονομικών Μέτρων Και Οι Διεθνείς Θεσμοί

¹⁸⁶ Daoudi M. S., Dajani M. S, op. cit. pp.168-169

¹⁸⁷ Ibid. pp.1-2

¹⁸⁸ Ibid. pp. 22-24

¹⁸⁹ Γκιώνης, Χρίστος «*Νομισματική Ισχύς και Διεθνής Πολιτική Αλλαγή: Μια Παραμελημένη Διάσταση της Υψηλής Στρατηγικής*». Σ. 40

Στο σύγχρονο κόσμο, η επιρροή της παγκοσμιοποίησης και της αυξημένης αλληλεξάρτησης, αναδεικνύουν την άνοδο των διεθνών οργανισμών και τον ρόλο τους στην διαχείριση της παγκόσμιας οικονομίας και στην επίλυση των συγκρούσεων. Επομένως, προβάλλοντας την ενιαία πολιτική και οικονομική ισχύ, οι διεθνείς θεσμοί εκφράζουν την υπέρτατη γνώμη, την ηθικότητα και το γενικό συμφέρον της ανθρωπότητας, εις βάρος των αυτόνομων πολιτικών και της εθνικής κυριαρχίας.

Αναφέροντας την θεωρία του Krasner, ο οποίος κατάλληλα περιγράφει το σημερινό διεθνές σύστημα ως "...minimum human rights, which consists of the notion that a state violates international norms, if it denies an "identifiable group equal access to the political, economic, and social perquisites of that society"¹⁹⁰" διαπιστώνουμε την ύπαρξη ανισότητας και υπ-ανάπτυξης η οποία κυριεύει στην περιφέρεια και αποτελεί πηγή δυνητικής ανασφάλειας, παράλληλα με την αδυναμία των κρατών να υποταχθούν στην κυριαρχία του Διεθνούς Δίκαιου, το γεγονός εξίσου επικίνδυνο για την σταθερότητα ευρέως. Επομένως, οι παρούσες συνθήκες απαιτούν μια αποτελεσματική ανταπόκριση μέσω οικονομικής ισχύος της παγκόσμιας κοινωνίας, στα πλαίσια του ειρηνισμού στην ευρύτερη περιοχή.

Για το λόγο αυτό, οι μονόπλευρες κυρώσεις που επιβάλλονται από τα εθνικά κράτη δεν διαθέτουν την ηθική δύναμη των κυρώσεων που επιβάλλουν ο ι διεθνείς οργανισμοί. Δηλαδή, οι δυνητικοί παραβάτες των διεθνών κανονισμών θεωρούν πολύ μεγαλύτερη απειλή να παρουσιαστούν ως κράτος-επιδρομέας μπροστά στην Γενική Συνέλευση ή να αντιμετωπίσουν την ενιαία ισχύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΑΣΕΑΝ και άλλων θεσμών, παρά να βρεθεί αντιμέτωπο με μία μεμονωμένη χώρα.

Αυτή η στάση, εξηγείται από την υποκειμενική και *ατομική* κοσμοθεωρία που έχουν τα έθνη-κράτη, ανίκανα να αντιληφθούν την γενικότερη άποψη και να υψωθούν πάνω από τα τοπικά συμφέροντα και τις ανάγκες των πληθυσμών τους. Διαπιστώνεται ότι τα έθνη πιο πολύ τείνουν στη διατήρηση της ανεξαρτησίας τους και όχι στην υποταγή στο κοινό συμφέρον, στο μέλλον και την ευημερία ολόκληρης της περιοχής. The target states, δηλαδή τα

---

190 Krasner, Stephen D. op. cit. P. 46

στοχευμένα κράτη, δηλώνουν την κυριαρχία τους – αποχωρώντας από τους διεθνείς οργανισμούς, ενώ οι χώρες που καλούνται να συμμετάσχουν στην επιβολή του διεθνούς αποκλεισμού, αποφεύγουν τη συμμετοχή ή τη δέχονται υπό συγκεκριμένους, επικερδείς για αυτές, όρους¹⁹¹.

Εξάλλου, λόγω του ατομικού συμφέροντος (the personal interest) ορισμένα μέλη, ιδιαίτερα οι δυνητικοί παραβάτες, δεν επιθυμούν την αύξηση της αποτελεσματικότητας των οικονομικών κυρώσεων ούτε του αποκλεισμού, καθώς η τακτική τους εφαρμογή θα περιορίσει αυστηρά την ελευθερία ορισμένων αντι-δημοκρατικών καθεστώτων, καθώς και την πορεία που εξυπηρετεί τα ατομικά τους συμφέροντα, αλλά θέτει σε κίνδυνο τα γειτονικά κράτη και υπονομεύει την ειρήνη και την κατανομή ισχύος κατά μήκος της ευρείας περιοχής¹⁹².

7.3 Η Ταξινόμια και ο Κανονισμοί των Διεθνών Κυρώσεων

Κατά κανόνα, η προβολή της οικονομικής ισχύος για τους στρατηγικούς σκοπούς γίνεται σε τρεις μορφές:

Α) *Οικονομικές Κυρώσεις*. Η τιμωρία που επιβάλλεται στην περίπτωση παράβασης του διεθνούς δίκαιου, εκτελείται από μία ομάδα διεθνών δρώντων, όπου το ανώτερο ρόλο έχει ο παγκόσμιος οργανισμός, όπως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. Προβάλλεται εναντίον ενός ή μερικών κρατών, οι οποίοι παραβιάζουν τον καθολικά εγκεκριμένο Χάρτη, παραμελούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και παρουσιάζουν κίνδυνο για την διεθνή κοινωνία¹⁹³.

Β) *Εμπάργκο*. Απαγόρευση εξαγωγών για ένα ή παραπάνω είδος προϊόντων, ως έκφραση αντεκδίκησης που αποσκοπεί να εξαναγκάσει την παταξη της επιθετικής πολιτικής του επιδρομέα είτε να βλάψει άμεσα το έθνος-στόχο λόγω της πολιτικής στάσης του π.χ. πολιτικές εναντίον της ανθρωπότητας, κατά του διεθνές δίκαιου, η παραβίαση των εθνικών συνόρων στην περίπτωση πολέμου Ρωσίας – Ουκρανίας το 2014.

Γ) *Μποϊκοτάζ*. Η κατάσταση όταν η χώρα-αποδέκτης των προϊόντων αρνείται / τερματίζει τις οικονομικές σχέσεις με το έθνος – στόχο, παύοντας τις

191 Daoudi M. S., Dajani M. S, op. cit. pp.166-167

192 Ibid. pp.166-167

193 Ibid. pp. 3-9

εισαγωγές από τον έθνο-παραβάτη με επόμενο στόχο τον πολιτικό εξαναγκασμό¹⁹⁴. Παράδειγμα αυτού, το 1919 ο πρόεδρος Woodrow Wilson προωθούσε την μορφή του «απόλυτου» μποϊκοτάζ ως ένα αποφασιστικό μέτρο της Κοινωνίας των Εθνών εναντίον των επιθετικών πολιτικών, όταν όλοι οι πολίτες του κράτους-επιδρομέα αποκλείονται από κάθε είδος εμπορίου, επικοινωνίας ή των επιχειρηματικών σχέσεων με τα μέλη και τους πολίτες της Κοινωνίας των Εθνών¹⁹⁵.

Σήμερα, η τακτική χρήση της οικονομικής ισχύος (π.χ. των ΗΠΑ ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης), των κυρώσεων, περιορισμών και απαγορεύσεων δικαιολογείται και στα πλαίσια της εσωτερικής πολιτικής. Καθώς η αποστολή των στρατιωτικών δυνάμεων είναι πλέον πολύ πιο ακριβή και επικίνδυνη, μία κυβέρνηση αντιδρά αρχικά μέσω αυστηρών οικονομικών μέτρων, ως απάντηση στην κρίσιμη κατάσταση, στις εχθροπραξίες ή προκλήσεις ενός αντιπάλου-κράτους. Επακόλουθο είναι, στις έκτακτες περιπτώσεις η χρήση της οικονομικής ισχύος να συνοδεύεται από πολιτικά και στρατηγικά μέτρα· ωστόσο, τα οικονομικά μέσα είναι προτιμότερα στις Ηνωμένες Πολιτείες και Δυτικά κράτη, διότι οι κυρώσεις και απαγορεύσεις αποκτούν μεγαλύτερη λαϊκή στήριξη και είναι πιο άπλες και γρήγορες στην διαχείριση, από την ανάπτυξη των στρατιωτικών/ναυτικών/εναέριων δυνάμεων στον εξωτερικό.

Υπεράσπιζοντας τον οικονομικό αποκλεισμό το 1919, ο W. Wilson έφερε τα εξής επιχειρήματα προς όφελος των κυρώσεων:

- *Βρισκόμενος σε αποκλεισμό, ο επιδρομέας συνθηκολογεί αμέσως*
- *Στην περίπτωση χρήσης αυτής της ειρηνικής και θανάσιμα αποτελεσματικής ισχύος, πλέον δεν υπάρχει ανάγκη για περαιτέρω ανάπτυξη της στρατηγικής ισχύος*
- *Οι διεθνείς οικονομικές κυρώσεις αποτελούν μια αποτελεσματική θεραπεία, που αποτρέπει τις ανθρώπινες απώλειες στην αποκλεισμένη χώρα, ενώ προβάλλει τόση πίεση ώστε κανένα έθνος δεν μπορεί να αντισταθεί¹⁹⁶.*

¹⁹⁴ Daoudi M. S., Dajani M. S, op. cit. pp.8-9

¹⁹⁵ Friedman Uri, "Smart Sanctions: A Short History", (By Foreign Policy, 23.04.2012) http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/04/23/smart_sanctions (ημερομηνία πρόσβασης 23.07.2014)

¹⁹⁶ Friedman Uri, "Smart Sanctions: A Short History"

Ως ένα από τα πρώτα μέσα της στρατηγικής, οι οικονομικές κυρώσεις στην πράξη αποτελούν ένα μονόπλευρο ή πολύπλευρο εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής, σχεδιασμένο για την υπονόμευση και αποσταθεροποίηση του οικονομικού κέντρου του αντιπάλου. Η ακραία και σπάνια μορφή των κυρώσεων συνιστά ο πλήρης οικονομικός αποκλεισμός (Κούβα 1961), με εμπλοκή της πολεμικής ισχύος. Κατά κανόνα, οι κυρώσεις περιλαμβάνουν τα εξής μέτρα:

- Απαγόρευση των μεταφορών, π.χ. αρνηση στην χρήση των λιμανιών και αεροδρομίων
- Προκήρυξη του αυστηρού έλεγχου, των ειδικών τιμολογίων, ποσοτικού περιορισμού και άλλων διακριτικών μέτρων, όπως η κατάσχεση της περιουσίας που ανήκει στον αντίπαλο
- Τερματισμός της συνεργασίας και κοινωνικών σχέσεων π.χ. επιστημονικού χαρακτήρα, με ακόλουθη ανάκληση των εμπειρογνομόνων, άρνηση στην παροχή των πορών και καυσίμων, απαραίτητους για διεξαγωγή του πολέμου¹⁹⁷

Συχνά, οι κυρώσεις ή το εμπάργκο επιβάλλονται από την πλευρά των ισχυρότερων κρατών, τα οποία διαθέτουν σημαντικές οικονομικό-στρατηγικές δυνατότητες (όπως αυτά των Δυτικών κρατών). Βάσει πραγματικότητας, η οικονομική ευημερία, ειδικά η αυτονομία στην παροχή των βασικών πορών των κρατών που επιβάλλουν τις κυρώσεις (π.χ. της Ευρωπαϊκής Ένωσης), ελαφρώνει τον αρνητικό αντίκτυπο των κυρώσεων, προσφέροντας μια ασυλία προς αντίθετες απογορεύσεις του στοχευμένου έθνους (της Ρωσίας).

Ωστόσο, οι πολύπλευρές κυρώσεις δεν αποτελούν το μοναδικό προνόμιο των Δυτικών κρατών, όμως και των χωρών του Τρίτου Κόσμου π.χ. αναφέρουμε το μποϊκοτάζ του Ισραήλ από τα *Αραβικά* κράτη το 1948, το οποίο περιελάμβανε τον οικονομικό αποκλεισμό του σε τρεις μορφές (πρωτογενή, δευτερογενή και τρίτογενή μποϊκοτάζ) άρνησης εμπορίου και συνεργασίας, η οποία μπορεί να συμβάλει στην οικονομικό-στρατηγική σταθερότητα του Ισραήλ¹⁹⁸.

197 Simai Mihály, *Global Power Structure technology and world economy in the late 20th century*, London: Pinter Publishers 1990, pp.100-101

198 Daoudi M. S., Dajani M. S, op. cit. pp.102-104

7.4 Πέρι Αποτελεσματικότητας: Λόγοι Αποτυχίας και Επιτυχίας στην Διαχείριση του Οικονομικού Αποκλεισμού

Ο στρατηγικός σκοπός των τακτικών οικονομικού πολέμου είναι: πρώτον, η αποσταθεροποίηση του αντιπάλου, δεύτερον, η παρεμπόδιση της διεθνούς δραστηριότητας του αντιπάλου, και τρίτον ο διεθνής αποκλεισμός του. Έτσι, μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπως αναδεικνύει το Αμερικανικό Ινστιτούτο Ερευνας, είχαν επιβληθεί πάνω από **100** περιπτώσεις οικονομικών κυρώσεων βάσει διάφορων εθνικών στρατηγικών στοχών¹⁹⁹, και από αυτές το **34%** ήταν πετυχημένες²⁰⁰.

Οι λόγοι αποτυχίας των υπόλοιπων 66%, και συνάμα η *μειονεκτική* πλευρά των οικονομικών κυρώσεων κρύβεται στη μη-συλλογική πολιτική ή πολιτική της εξαπάτησης, όταν π.χ. παρά την επίσημη γραμμή οικονομικών απαγορεύσεων, μερικά κράτη παραβιάζουν τις παραπάνω αποφάσεις, συνεχίζοντας την συνεργασία με τον επιδρομέα – όπως έκαναν οι ΗΠΑ και το Ισραήλ με το ρασιστικό καθεστώς της Νότιας Αφρικής, αγνοώντας τις κυρώσεις του ΟΗΕ. Επίσης, η γαλλική συνεργασία με τη Μόσχα στον τομέα εξοπλισμού (πρόκειται για τα περίφημα πλοία αμφίβιας επίθεσης κατηγορίας Mistral και η εξαγωγή τους από την κυβέρνηση του F. Holland) στη διάρκεια του τρίτου κύκλου 3 των οικονομικών κυρώσεων που είχε επιβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση στη Ρωσία.

Είναι αλήθεια ότι, η παραγωγικότητα και η απόδοση της οικονομικής «καραντίνας» βασίζεται στη συλλογική απόφαση και στην δράση, με προσκόλληση όλων των μελών στην αντίσταση και καταδίκη ενός κράτους-παραβάτη των διεθνών κανόνων – ειδικά σημαντικό για την εξωτερική πολιτική και άμυνα της ΕΕ και ΕPC σήμερα. Σύμφωνα με τον Morrow (1994), η αποτελεσματική ανταπόκριση στις εξωτερικές προκλήσεις, πρέπει να συμπεριλαμβάνει τις κυρώσεις, παρακολούθηση (monitoring), διανομή των

¹⁹⁹ Simai Mihály, op. cit. pp.100-101

²⁰⁰ Friedman Uri, "Smart Sanctions: A Short History", (By Foreign Policy, 23.04.2012) http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/04/23/smart_sanctions (ημερομηνία πρόσβασης 24.07.2014)

παροχών και ανταλλαγή των πληροφοριών – δηλαδή δυναμική συνεργασία και ομοφωνία²⁰¹.

Κατόπιν, όσο περισσότερα έθνη τηρούν τον αποκλεισμό τόσο πιο εύκολη θα είναι η συμμετοχή των καινούργιων μελών στα μέτρα που επιβάλλει ο διεθνής οργανισμός. Επομένως, η συλλογική συμπεριφορά, σε μορφή «ασπίδας», εξασφαλίζει το κοινό συμφέρον και παρουσιάζει ενιαίες δυνάμεις και κύρος στην διεθνή σκηνή.

Εξίσου καίριο και δύσκολο προσβάσιμο σημείο για ένα κράτος ή διεθνή οργανισμό που επιβάλλει οικονομικές κυρώσεις, είναι η εξασφάλιση υποστήριξης των *τρίτων* κρατών, δηλαδή των μελών που δεν συμμετέχουν άμεσα, με την επιβολή του οικονομικού αποκλεισμού. Αυτό αποτελεί ένα πολύπλοκο γεγονός, διότι τα μέλη π.χ. ενός διεθνούς οργανισμού – κυρίως λόγω ύπαρξης προσωπικού συμφέροντος, με ακόλουθη μη-υποταγή και αγνόηση των κοινών αποφάσεων – συχνά δεν αποτελούν ένα ελκυστικό παράδειγμα για τις τρίτες χώρες. Επί πλέον, οι τρίτες χώρες δεν αισθάνονται καμία υποχρέωση να υποταχθούν στις ξένες κυρώσεις ή στα ξένα συμφέροντα, μήτε στα πλεονεκτήματα ενός πολιτικού ή οικονομικού θεσμού στον οποίο δεν ανήκουν. Η κατάσταση επιδεινώνεται όταν από την συμμετοχή των *τρίτων* χωρών στον οικονομικό αποκλεισμό εξαρτάται ολόκληρη η αποτελεσματικότητα της επιχείρησης²⁰².

Ενας διαφορετικός λόγος, που μπορεί να σταθεί εμπόδιο στη λειτουργικότητα του αποκλεισμού, είναι η *ίδια η εξωτερική οικονομική δραστηριότητα* της χώρας που επιβάλλει τις κυρώσεις· ουσιαστικά πρόκειται για το εμπόριο και τα εθνικά συμφέροντα, χωρίς να ξεχνάμε τη διεθνή επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων της, την αλληλεπίδραση τους με ξένα καθεστώτα και την ανεξάρτητη διαδικασία λήψης αποφάσεων, που επιδιώκει μία πολυεθνική εταιρεία. Έτσι, η προβολή των οικονομικών εργαλείων όπως η χρηματοοικονομική βοήθεια, μαζική χρηματοδότηση, κυρώσεις ή συμφωνίες συνεργασίας (π.χ. Association Agreement) επηρεάζεται άμεσα από την εσωτερική αγορά και διεθνείς οικονομικές σχέσεις της ΕΕ²⁰³.

201 Smith, Michael E. *Europe's Foreign and Security Policy: The Institutionalization of Cooperation*. New York: Cambridge University, 2004. p. 74

202 Daoudi M. S., Dajani M. S, op. cit. p.167

203 Smith, Michael E. *Europe's Foreign and Security Policy: The Institutionalization of Cooperation*. p. 193

De facto, μερικές φορές οι Transnational Corporations των κρατών που διεξήγαγαν εμπάργκο ή μποϊκοτάζ, ήταν αντίθετες με τους περιορισμούς που επέβαλλε η κυβέρνηση τους, καθώς για αυτές οι περιορισμοί έβλαπταν άμεσα τα επιχειρηματικά συμφέροντα και τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της εταιρείας²⁰⁴, και αυτό μπορεί να σταθεί ένα σοβαρό εμπόδιο στην αποτελεσματικότητα των οικονομικών όπλων, οδηγώντας πιθανόν σε σύγκρουση των εθνικών και ιδιωτικών συμφερόντων – *raison d'état vs. laissez-faire*. Είτε αντίστροφα, η δραστηριότητα των πολυεθνικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό μπορεί να προκαλέσει εντάσεις και σύρραξη με την ξένη κυβέρνηση π.χ. στο Ιράν η σύγκρουση της British Petroleum (πρώην Anglo-Iranian Oil) με την κυβέρνηση του Mohamed Mossadeq το 1951-53, που οδήγησε στο μποϊκοτάζ των Δυτικών κρατών επί του ιρανικού πετρέλαιου οδήγησε στην κατάρρευση του κυβερνώντος καθεστώτος²⁰⁵.

Δεν πρέπει να αγνοούμε και το κρίσιμο σημείο των διεθνών κυρώσεων, ότι ο οικονομικός πόλεμος αγγίζει την εγχώρια οικονομία και τον προϋπολογισμό χωρών που επιβάλλουν τα αυστηρά μέτρα, ενίοτε επιφέροντας *περισσότερη* ζημιά στην ενδοχώρα παρά στη στοχευμένη οικονομία, όπως είχε συμβεί στην περίπτωση του *αμερικανικού εμπάργκο σιτηρών* που επιβλήθηκε στην Σοβιετική Ένωση το 1979, ως απάντηση στην εισβολή της ΕΣΣΔ στο Αφγανιστάν.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση, παρά την αδυναμία και εξάρτηση του σοβιετικού αγροτικού τομέα από τις ξένες και αμερικανικές εξαγωγές του σιταριού, τις θετικές προβλέψεις της CIA και συμφωνίες στήριξης του εμπάργκο εκ μέρους των άλλων χωρών – που δεν εκπληρώθηκαν τελικά – το εμπάργκο αποδείχθηκε αποτυχία, καθώς οι τελικές απώλειες της Σοβιετικής Ένωσης ήταν πολύ λιγότερες από αυτές της Αμερικής²⁰⁶. Για αυτό το λόγο, ένα καίριο ζήτημα για τους πολιτικούς σχεδιαστές, πριν εφαρμόσουν την «καραντίνα», είναι η *εξασφάλιση και αντικατάσταση των εναλλακτικών* πηγών ενέργειας, κεφαλαίου και τεχνολογίας (σε μορφή back-up) των υλών που αρνείται, ώστε να γίνει μια αδιάκοπη μετάβαση στην παροχή των βασικών υλών²⁰⁷.

204 Simai Mihály, op. cit. pp.102-103

205 Daoudi M. S., Dajani M. S, op. cit. pp.95-98

206 Daoudi M. S., Dajani M. S, op. cit. pp.130-133

207 Ibid. pp.163-165

Αφορά τις υπάρχουσες διαφωνίες και το θέμα έλλειψης των πρώτων υλών, ο ΟΗΕ συνιστά απαραίτητη για τα κράτη να εργαστούν συλλογικά για την εξεύρεση νέων τρόπων ρύθμισης της διαχείρισης των φυσικών πλουτοπαραγωγικών πόρων, ο ανταγωνισμός για τους οποίους είναι αυτός που συχνά τροφοδοτεί τις συγκρούσεις²⁰⁸.

Κατά κανόνα, η πιό *ευνοϊκή* κατάσταση για οικονομικές κυρώσεις, εμφανίζεται όταν: α) υπάρχει μια ζωτική εξάρτηση του κράτους Β (το οποίο λαμβάνει τους οικονομικούς περιορισμούς) από το κράτος Α (το οποίο διεξάγει τα μέτρα), β) εάν η χώρα Β βρίσκεται σε ένα διεθνές αποκλεισμό (όπως ήταν για την Γιουγκοσλαβία), γ) η εσωτερική κοινωνικο-οικονομική δομή της χώρας Β είναι αδύναμη, δ) υπάρχουν σκληρές ενδοπολιτικές εντάσεις και ε) η κρατική εξουσία της χώρας Β είναι μη δημοφιλής από τους πολίτες της.

Συνεπώς, υπό τις κατάλληλες συνθήκες ο οικονομικός εξαναγκασμός μπορεί να γίνει ένα ακαταμάχητο όπλο, το οποίο επεμβαίνει σοβαρά στην ευημερία ενός κράτους και του πληθυσμού του. Το γεγονός, ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση εστιάζει την προσοχή στην προβολή των οικονομικών κυρώσεων, αντί στρατιωτικής ανάπτυξης – ως μέσο επίλυσης κρίσεων και βασικό εργαλείο στην ευρωπαϊκή πολιτική για ασφάλεια και άμυνα, αποτελεί την ουσιώδη επιτυχία και ένα καίριο παράδειγμα μεταμόρφωσης της αντίληψης εξωτερικής πολιτικής, το οποίο παρουσιάζει ένα βήμα προς διαπραγματευτική σταθεροποίηση και όχι πολεμική απειλή²⁰⁹. Παρόλη την εύθραστη κατάσταση και απουσία μιας, γνήσια, συλλογικής απόφασης και ενιαίας δράσης αφορά την διαχείριση των IES (International Economic Sanctions), η ιστορική μετάβαση της ΕΕ, σαφώς καθιστά ένα άξιο παράδειγμα συμπεριφοράς για τα υπόλοιπα κράτη της υφηλίου.

Στις συνθήκες επιδείνωσης της οικονομολογικής κατάστασης, έλλειψης φυσικών πόρων και αυξανόμενης ανάγκης και υλικών απαιτήσεων του κόσμου, ύλες κύριας σημασίας – πετρέλαιο, φυσικό αέριο, σιτάρι (τρόφιμα) κ.ά. – αποκτούν συνεχώς περισσότερο πολιτικό και στρατηγικό βάρος.

208 “Ένας ασφαλέστερος κόσμος: Η κοινή μας ευθύνη”, Έκθεση της Επιτροπής Υψηλού Επιπέδου του Γ.Γ. ΟΗΕ, για τις Απειλές, Προκλήσεις Και Αλλαγές, 2004. Σ. 4

209 Smith, Michael E. *Europe's Foreign and Security Policy: The Institutionalization of Cooperation*. p. 142

Ειδικά, το πετρέλαιο ως εργαλείο της Αραβικής εξωτερικής πολιτικής εναντίον κρατών που το εισάγουν, συνιστά ένα *δίκοπο μαχαίρι*, όπου η αμβλεία άκρη του δημιουργεί ορισμένες ενοχλήσεις στην χώρα-εξαγωγή, ενώ η αιχμηρή μπορεί να βλάψει σοβαρά την οικονομία του στοχευμένου κράτους, ειδικά αν το τελευταίο βρίσκεται σε εξάρτηση από τις ξένες εισαγωγές. Αντίστοιχα, όσο μεγαλύτερη είναι η εξάρτηση τόσο πιο ανυπόφορες και αυστηρές γίνονται οι κυρώσεις²¹⁰.

Όσον αφορά τους εξωτερικούς παράγοντες, η αποτελεσματικότητα των οικονομικών κυρώσεων εξαρτάται από τη σταθερή *διάρκεια* των μέτρων, καθώς και από τις οικονομικές ικανότητες και *πλούτο* των χωρών Α (the Sanctioner). Στην ουσία όσο μακρύτερο είναι το χρονικό διάστημα των κυρώσεων, τόσο πιο αποτελεσματικός θα είναι ο αποκλεισμός, που θα προκαλέσει την αυτό-εξάντληση του επιδρομέα, και όσο πιο αναπτυγμένη είναι οικονομία των κρατών που επιβάλλουν τον αποκλεισμό, τόσο πιο μικρή θα είναι η ανταπόκριση των αυστηρών μέτρων στην εγχώρια οικονομία τους, και αντίστοιχα τόσο πιο μακρυχρόνιες και σταθερές θα είναι οι κυρώσεις.

Σαφώς, σε έναν κόσμο, όπου παρά τις προσπάθειες δημιουργίας ενός υπερ-κρατικού κέντρου ισχύος ή μιας παγκόσμιας κυβέρνησης (όπως παρουσιάζεται ο ΟΗΕ), η πραγματικότητα που ζούμε αρνείται τις ιδεαλιστικές σκέψεις για την υψηλή, ειρηνική κοινωνία με την κυριαρχία του νόμου και δικαιοσύνης. Αντίθετα, η επιδημία της παγκόσμιας αναρχίας και ανομίας εξαπλώνεται, σε μορφή πολέμων οι οποίοι καταστρέφουν την Μέση Ανατολή, την Ουκρανία, τα αφρικανικά κράτη και πολλά άλλα. Πιθανόν, λόγω των προσωπικών, οικονομικών είτε πολιτικών συμφερόντων και εγωισμού που διαθέτουν τα κράτη, οι ΠΕ και οι άνθρωποι, το οποίο καθυστερεί σημαντικά τη γενική συνεργασία και τη βιώσιμη ανάπτυξη της ειρήνης και ισχυρών δημοκρατικών αρχών, η κοινωνία μας βρίσκεται ακόμη σε αρχικό επίπεδο στην κατεύθυνση προς ένα κόσμο της ειρήνης και νόμου.

Ενα από τους νεότερους, μη-στρατιωτικούς τρόπους που υπερασπίζεται την ειρήνη και το ισοζύγιο στο σύστημα διεθνών σχέσεων και αφήνει χώρο για διπλωματία και συμβιβασμό, παρέχοντας την ευκαιρία για την αποφυγή

---

210 Daoudi M. S., Dajani M. S, op. cit. pp.162-164

αιματοχυσίας, πάταξη των επιθετικών πολιτικών και εξουδετέρωσης του διεθνούς κινδύνου στο αρχικό στάδιο εξέλιξης (τερματίζοντας την περαιτέρω κλιμάκωση μιας σύγκρουσης σε μορφή γενικού πολέμου) - αποτελεί η οικονομική ισχύς, με τις δυνατότητες της να επιβάλει κυρώσεις στην παράνομη ή επικίνδυνη δραστηριότητα, οδηγώντας ακόμα και στον οικονομικό-πολιτικό αποκλεισμό ενός κράτους-επιδρομέα, σε περίπτωση επιδείνωσης του ζητήματος.

Η υπόθεση της οικονομικής ισχύος παράγει μια τελείως διαφορετική όψη στην διεθνή ασφάλεια και άμυνα, επιτρέποντας ένα βιώσιμο μέλλον στη βάση της ειρήνης και του διεθνούς δίκαιου. Επομένως, μέσω του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, στο οποίο ανήκει το πρώτο και το τελευταίο κράτος του πλανήτη και των ενωμένων οικονομικών δυνάμεων, διευκολύνεται η επίλυση των τοπικών και γενικών κρίσεων μέσω μαζικής αντίδρασης, κοινού συμφέροντος και ενιαίας συμπεριφοράς.

Καθώς σχολίαζε ο Franklin D. Roosevelt: *«όταν η επιδημία της φυσικής αρρώστιας διαδίδεται, η κοινότητα εγκρίνει και διαξάγει την «καραντίνα» του ασθενή με στόχο να εξασφαλίσει την υγεία της κοινωνίας από διάδοση της ασθένειας»* (1937)²¹¹.

Παρατηρώντας τα σημερινά πολιτικά γεγονότα, γίνεται φανερό ότι η κοινή αποφασιστικότητα των κρατών Α είναι ένα καίριο και δύσκολα προσβάσιμο σημείο, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που πρόκειται για τη μαζική έγκριση αυστηρών μέτρων εναντίον μίας ισχυρής χώρας που καταπατάει το διεθνές δίκαιο²¹². Είναι γεγονός ότι στη σημερινή κρίση Ουκρανίας – Ρωσίας, ύστερα από την ανοιχτή επίθεση του Πούτιν εναντίον του Κιέβου, με αμέτρητες παραβάσεις των διεθνών συμφωνιών, του Χάρτη του ΟΗΕ και των κανόνων διεθνές δίκαιου, τα Δυτικά κράτη δεν κατάφεραν να πετύχουν ομοφωνία μεταξύ τους, με τη Ρωσία να επωφελείται, συνεχίζοντας τη στρατιωτική επιδρομή στην ανατολική Ουκρανία.

Συμπερασματικά, επειδή η ταυτόχρονη παρουσία των αποκλειστικά ευνοϊκών συνθήκων συναντάται σπάνια και λόγω των αναφερόμενων μεμονωμένων, οι αποτελεσματικές οικονομικές κυρώσεις συμπεριλαμβάνουν:

α) την ενιαία και ομαδική έγκριση στην απόφαση και εκτέλεση των μέτρων

211 Daoudi M. S., Dajani M. S, op. cit. pp.26-27

212 Ibid. pp.12-13

μεταξύ κρατών «Α» **β)** προβολή των κυρώσεων για ένα μακρύ διάστημα **γ)** υπονοεί την ύπαρξη συμβιβασμού και διαπραγμάτευσης μεταξύ κυβέρνησης και πολυεθνικών επιχειρήσεων της **δ)** παρουσία ενός ευέλικτου και σκόπιμου σχεδίου, έτοιμου για διάφορα σενάρια εξέλιξης.

Λέγοντας αντικειμενικά, η υπόθεση που μπορούμε να κάνουμε ως εκ τούτου, αναδεικνύει ότι οι κυρώσεις συνιστούν ένα χρήσιμο και παραγωγικό εργαλείο, ακόμη και χωρίς σταθερή στατιστική απόδειξη. Εδώ, η θεωρία διεθνών σχέσεων του Thomas Kuhn θέτει τα εξής ερωτήματα: *με ποιό τρόπο εξελίσσεται η «επιστημονική επανάσταση» και τι σπρώχνει την «επιστημονική κοινότητα» να εφαρμόζει τις εφευρέσεις τις;*

Η απάντηση κρίβεται στο λεγόμενο σχήμα "bull's-eye fallacy"²¹³, δηλαδή η λανθασμένη θεωρία ότι οι οικονομικές κυρώσεις είναι αποτυχία αν δεν καταφέρουν να πετύχουν τους αρχικούς στόχους τους. Έτσι, η κοινά αποδεκτή αντίληψη αφορά την ανεπάρκεια των κυρώσεων, προέκυψε από τη διαφορά μεταξύ των αρχικών προσδοκιών του κράτους-επιβολέα και το τελικό αποτέλεσμα του αποκλεισμού.

Συχνά, η αποτυχία των κυρώσεων να πραγματοποιήσουν τον αρχικό τους στόχο είναι αποτέλεσμα ενός πολύπλοκου συνδυασμού του *δισταγμού* (όπως ο φανερός δισταγμός και η αναποφασιστικότητα από την πλευρά των Δυτικών κρατών ενάντια στη Ρωσική κατοχή των Ουκρανικών εδάφων την άνοιξη του 2014), προσωπική αδυναμία, ανίκανη ηγεσία, ιδιωτική απληστία (συνήθως του εμπορικού χαρακτήρα), η δειλία των επισήμων (π.χ. λόγω φόβου να χάσουν τους εκλογικούς ψήφους), καθώς και διεθνή δυσπιστία. Για να εκτιμήσουμε την αποτελεσματικότητα των οικονομικών κυρώσεων, κάθε περίπτωση πρέπει να εξετάζεται και να δικάζεται *αυτοτελώς*²¹⁴.

Βελτιώνοντας την σκέψη αυτή, είναι αδύνατον τα οικονομικά μέτρα να θεωρούνται άχρηστα επειδή η επιβολή τους δεν οδήγησε στην απελευθέρωση των αμερικανών όμηρων από την Τεχεράνη ή δεν προκάλεσε πτώση ηγέτων του Τρίτου Κόσμου, όπως ήταν ο Μ. Mossadeq του Ιράν, ο Nasser της Αιγύπτου, ο F. Castro της Κούβας, και ο Μ. Quaddafi στη Λιβύη. Είναι το ίδιο, να αναζητάμε τις

213 Daoudi M. S., Dajani M. S, op. cit. pp.168-169

214 Daoudi M. S., Dajani M. S, op. cit. pp.168-169

επιπτώσεις και ζημιές που προκαλεί το *κανόνι*, ενώ κρατάμε στα χέρια - ένα απλό *πιστόλι*;

Σε αυτά τα πλαίσια, είναι σημαντικό να καταλάβουμε ότι η συναρπαστική δύναμη των οικονομικών κυρώσεων κρύβεται στην ικανότητα τους να *διδασκούν* μέσα στο στοχευμένο κράτος και σε ορισμένο χρονικό διάστημα να *αποδυναμώσουν τον στόχο τους*, πέρα από το μέτρο.

Όπως ο καρκίνος, ο διεθνής οικονομικός αποκλεισμός θανατώνει τα ζωτικά κύτταρα μέσα στην οικονομική δομή του στοχευμένου κράτους, διαδικασία *αόρατη* για το γυμνό μάτι, που δεν εντοπίζεται από την πρώτη στιγμή της ένεσης. Η συγκέντρωση, όμως, των νεκρών κυττάρων προκαλεί τη σταδιακή φθορά της οικονομικό-πολιτικής ικανότητας του κράτους στην «καραντίνα», να ικανοποιεί τις καθημερινές του ανάγκες στο εσωτερικό, καταστρέφοντας την ακεραιότητα του, ενδεχομένως οδηγώντας στην πτώση του καθεστώτος. Περαιτέρω, εάν οι χώρες που επιβάλλουν τις κυρώσεις αναζητούν την ανώτατη πολιτική αποτελεσματικότητα, μέσω συμπίεσης του χρονικού διαστήματος, οι κυρώσεις πρέπει να συνοδεύονται και με άλλα καταναγκαστικά μέτρα²¹⁵.

Η θεωρία "the bull's eye fallacy" προέκυψε από την *υποεκτίμηση* της δύναμης των οικονομικών κυρώσεων και την υποβάθμιση της σημασίας που κατέχει η οικονομική ισχύς γενικώς στις πολιτικές σχέσεις. Η αρχική υποβάθμιση αυτή κατέστη το αίτιο για καθολική αποδοχή της αντίληψης, πώς οι κυρώσεις είναι αναποτελεσματικές. Επακόλουθο της διάδοσης της συγκεκριμένης αντίληψης υπήρξε η βαθιά επιρροή των έργων και των σκέψεων μεγάλου αριθμού πολιτειολόγων και μελετητών. Λίγοι επιχειρήσαν να μεταστρέψουν τη γενική γνώμη και να ανατρέψουν την εν λόγω αντίληψη, καθώς αποδεικνύεται ευκολότερο να ακολουθεί κανείς τα εκάστοτε "ρεύματα", υποστηρίζοντας τις επικρατούσες αξίες, παρά να εισέρχεται στην επίπονη διαδικασία απόρριψης ή αμφισβήτησης τους. Παραθέτοντας τον Τ. Κυην, «οι περισσότεροι επιστήμονες έχουν μάθει να παράγουν τις "ομαλές" επιστήμες, χωρίς να αμφισβητούν πολύ τους κανόνες και τα παραδείγματα που ήδη επικρατούν».

---

215 Ibid. pp.168-169

Επίλογος

Συνοψίζοντας την ανάλυση που προηγήθηκε, σκόπιμο είναι να αναφερθούμε στην πορεία που ακολουθήσαμε, φτάνοντας στη γενική διατύπωση της παρούσας φιλόδοξης θεωρίας και καταγράφοντας τα σημαντικότερα ευρήματα.

Πρώτα, οφείλουμε να σταθούμε στο υψηλό παραγωγικό και πολύπλευρο δυναμικό και τις ικανότητες της οικονομικής ισχύος, ιδιαίτερα υπό το πρίσμα της στρατηγικής πολιτικής και των διεθνών οικονομικών συμφερόντων σε ένα παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Στα πλαίσια αυτά, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις με τις οικονομικές δυνατότητες τους ανέρχονται στο επίπεδο κρατών, αποδεικνύοντας συνεχώς αυξανόμενη γεωστρατηγική ισχύ και ουσιώδη επιρροή στο κέντρο και την περιφέρεια. Η θεμελιώδης σημασία των TNC, καθώς και του διεθνούς κεφαλαίου στην αναπτυξιακή πορεία και τις οικονομικές εξελίξεις στην υφήλιο, γίνεται καταφανής ειδικά, εν όψει προοδευτικών αλλαγών και φιλελευθεροποίησης των συντηρητικών οικονομικών και πολιτικών καθεστώτων.

Όπως διαπιστώνεται στην εργασία αυτή, το φαινόμενο των πολυεθνικών εταιρειών, καθώς και των άμεσων ξένων επενδύσεων δεν θα αφήσει ανεπηρέαστη την ανθρωπότητα, ενώ οι εποχικές αλλαγές που έμελλε να ακολουθήσουν θα είναι ραγδαίες. Σύμφωνα με τις αναμενόμενες τάσεις, το διεθνές κεφάλαιο και οι διεθνείς επενδύσεις θα συνεχίσουν να αυξάνονται, αποτελώντας το αντικείμενο ανταγωνισμού εθνικών χωρών καθώς και των περιφερειακών οργανώσεων.

Από την επιστημονική πλευρά της διεθνούς θεωρίας, διακρίνονται οι τρεις βασικές προσεγγίσεις αναφορικά με τον ρόλο των ΠΕ: 1) Κατά την Ρεαλιστική σκέψη, με επίκεντρο της την ιδέα του *raison d'etat* και την ηγεμονία του εθνικού συμφέροντος, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις αποτελούν συνέχεια της κρατικής πολιτικής, και όπως τα κυρίαρχα κράτη ανταγωνίζονται μεταξύ τους για τα εθνικά συμφέροντα σε ένα "άναρχο" κόσμο 2) Η Φιλελεύθερη σχολή ισχυρίζεται ότι οι TNC αποτελούν πλέον αυτόνομους παίκτες, ίσους με τα εθνικά κράτη, ενώ η δύναμη και ο πλούτος των εταιρειών επισκιάζουν αντίστοιχες

ενδείξεις των ανεξάρτητων χωρών. Με καταφανή τρόπο, το σύστημα ελεύθερης αγοράς *laissez-faire*, υποστηρίζεται ως η πιο ευνοϊκή συνθήκη για την οικονομική πρόοδο. 3) Σύμφωνα με τους μαρξιστές, η επέκταση του διεθνούς κεφαλαίου και οι ΠΕ ως “πράκτορες” των πλούσιων χωρών, εκμεταλλεύονται τα αναπτυσσόμενα κράτη εις βάρος των εθνικών και κοινωνικών συμφερόντων των τελευταίων.

Δια ταύτα, εξάγοντας τα πιο λογικά και βάσιμα επιχειρήματα των τριών σκέψεων, προκύπτει ο εξής σχηματισμός: φιλελεύθερες στην φύση τους και υπερ-ισχυρές στη διάσταση οικονομικού πλούτου, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, προασπίζουν τα εθνικά συμφέροντα των κυρίαρχων κρατών και αυτό μπορεί να καταστεί απειλή στις αναπτυσσόμενες κοινωνίες. Ωστόσο, καθώς οι αναπτυσσόμενες χώρες αναζητούν την ευημερία και οικονομικές δυνατότητες που ήδη διαθέτουν τα ανεπτυγμένα κράτη, το ξένο κεφάλαιο και οι TNC γίνονται σκοπός και συνάμα ένα μέσο για ενσωμάτωση και εκσυγχρονισμό των τρίτων χωρών στην παγκόσμια αγορά και την ομάδα επιτυχημένων κρατών.

Βάσει παρόντος, μία από τις πρώτες ηγεμονικές δυνάμεις σήμερα παραμένουν οι Ηνωμένες Πολιτείες – καταλυτικός παράγοντας στη δημιουργία και εξέλιξη των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των ξένων επενδύσεων – η χρηματοοικονομική ενέργεια, οι επιχειρηματικές δυνατότητες και η στρατηγική υπεροχή των οποίων συνεισέφεραν στη ραγδαία παγκοσμιοποίηση του κόσμου, βάσει των φιλελεύθερων οικονομικών αξιών και των δημοκρατικών κανόνων πολιτικής.

Ακολουθώντας την Αμερική, η Κίνα συνιστά την οικονομία Νο2, η οποία λόγω έντονων οικονομικών ρυθμών και ανάπτυξης των στρατηγικών δυνατοτήτων της, στα τελευταία 40 χρόνια, κατέστη περιφερειακός ηγεμόνας και συνάμα, κύριος ανταγωνιστής της αμερικανικής παγκόσμιας κυριαρχίας. Είναι καταφανές, ότι το χρηματοοικονομικό δυναμικό του Πεκίνου και η άνοδος της νομισματικής ισχύος της, αποτελεί πρόκληση για το σημερινό ισοζύγιο ισχύος, ωστόσο παρά τη ραγδαία βελτίωση, η Κίνα διαθέτει σημαντικές πολιτικές και οικονομικές ελλείψεις και ανισότητες στην εσωτερική ανάπτυξη, οι οποίες συμβάλλουν στην καθυστέρηση της Κίνας να βελτιωθεί προς το επίπεδο όπου βρίσκονται οι Ηνωμένες Πολιτείες σήμερα.

Στη συνέχεια είδαμε ότι το ξένο κεφάλαιο επηρεάζει κατά σημαντικό βαθμό την εθνική κυριαρχία και το πολιτικό καθεστώς της χώρας υποδοχής του, μέσω εισροής των επενδύσεων, ενσωμάτωσης στα σύγχρονα οικονομικά συστήματα καθώς και την παγκόσμια αγορά. Μία από τις κύριες κινητήριες δυνάμεις του διεθνούς κεφαλαίου είναι η προώθηση των δημοκρατικών αλλαγών και υιοθέτηση των φιλελεύθερων κανόνων, συμπεριλαμβανομένων την οικονομική διαφάνεια και προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταρρυθμίσεις απαραίτητες ειδικά για τα αναπτυσσόμενα κράτη, τα οποία επιθυμούν την οικονομική ανάκαμψη και ενσωμάτωση στα Δυτικά δίκτυα ασφάλειας.

Εξάλλου, η μεγιστοποίηση και ανεξαρτησία των TNC, ειδικά αναφέροντας την αυτόνομη οικονομική πορεία τους στην διεθνή αγορά, οδήγησε στην σύγκρουση των ιδιωτικών συμφερόντων των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των εθνικών συμφερόντων του κράτους, που κατάλληλα χαρακτηρίζεται ως αντιπαράθεση *laissez-faire vs. raison d'état*. Παρά τη σύγκρουση συμφερόντων, αποδεικνύεται αποτελεσματικότερη η εφαρμογή των ιδιωτικών συμφερόντων (μέσω παγκόσμιας διεύρυνσης των TNC και FDI) κατά μήκος του εθνικού συμφέροντος, άμυνας και οικονομικής ανάπτυξης, εκμεταλλευόμενοι τις επιχειρήσεις, η δραστηριότητα και επιρροή των οποίων διεισδύει σε όλες τις ηπείρους και κράτη.

Όσον αφορά την κυριαρχία του κράτους ή των οικονομικών συμφερόντων, προκύπτει ότι τα κράτη παραμένουν βασικές μονάδες του συστήματος Διεθνών Σχέσεων, καθώς διαθέτουν αποκλειστικά προνόμια και ευρύ φάσμα πολιτικών και στρατηγικών εργαλείων, επικυρώνουν τις διεθνικές δραστηριότητες, εκδίδουν τα εθνικά νομίσματα (στο σύνολο, παράγοντας το κεφάλαιο, το οποίο γενικά αποτελεί ένα λογικό προϊόν του εθνικού πλούτου και ευημερίας, η οποία στη σειρά της δημιουργείται και αναβαθμίζεται μέσω της κρατικής πολιτικής και της κυβέρνησης).

Διαπιστώνοντας τη σημασία της νομισματικής ισχύος στην επίτευξη διεθνών πολιτικών μεταβολών, βλέπουμε μια ισχυρή διασύνδεση του πλούτου και της στρατηγικής ισχύος, όπως και ανάμεσα στην οικονομία και την εθνική ασφάλεια. Επειδή, το χρήμα είναι συμφυώς πολιτικό, αποδεικνύουμε επίσης, τον

στενό σύνδεσμο ανάμεσα στο νομισματικό σύστημα, τον πόλεμο και την ειρήνη. Η ισχύς ενός εθνικού νομίσματος, το οποίο εκπροσωπεί το κράτος στις διεθνείς συναλλαγές, αντανακλά την πολιτική ισχύ και θέση της συγκεκριμένης χώρας στην παγκόσμια οικονομική δομή. Σήμερα, ως πρώτη νομισματική δύναμη παραμένουν οι Ηνωμένες Πολιτείες και το δολάριο - Διεθνές Αποθεματικό Νόμισμα στα πλαίσια των συμφωνιών του Bretton-Woods. Παρά την ουσιώδη ενίσχυση της Κίνας την τελευταία περίοδο, τις ικανότητες και πιθανές φιλοδοξίες της να μετατοπίσει την κυριαρχία του αμερικανικού δολαρίου, αναμένεται ότι η οικονομική ηγεμονία των ΗΠΑ θα συνεχίσει τουλάχιστον στα επόμενα 20-30 χρόνια.

Αναζητώντας τον ρόλο της οικονομικής ισχύος για τις στρατηγικές δυνατότητες ενός έθνους, διαπιστώνουμε την πρωταρχική σημασία του οικονομικού τομέα για την εθνική άμυνα και ασφάλεια, καθώς και την κυριαρχούσα σημασία της οικονομικής ισχύος για την υψηλή στρατηγική του κράτους. Το γεγονός αυτό ερμηνεύεται από την άποψη, ότι ο χαρακτήρας και το επίπεδο της εθνικής οικονομίας, καθορίζει τις στρατηγικές ικανότητες και πολιτικές φιλοδοξίες, αποτελώντας δηλαδή ένα υπόβαθρο για περαιτέρω πολιτική πορεία και αντίστοιχα, την αιτία για διεθνικές μεταβολές.

Τέλος, αναφέροντας τον καταλυτικό ρόλο των οικονομικών κυρώσεων για την ειρήνη, δημοκρατία και σταθεροποίηση του κόσμου, καταλήγουμε στην υψηλή αποτελεσματικότητα και δύναμη που διαθέτει ο οικονομικός αποκλεισμός. Είναι γεγονός, ότι οι διεθνείς κυρώσεις συνιστούν ένα νέο, πολύπλευρο και δυναμικό εργαλείο της Υψηλής Πολιτικής, καθώς εκφράζουν ξεκάθαρα τις πολιτικές προδιαθέσεις, αποφεύγουν / αποτρέπουν την έκρηξη και τις καταστροφές ενός συμβατικού πολέμου. Εδώ δίνουμε έμφαση στην αποτρεπτική αξία των κυρώσεων και τις ικανότητες για σταθεροποίηση του διεθνές status-quo, σε περίπτωση εχθροπραξίας και παραβίασης του Διεθνούς Δίκαιου.

Υπό το πρίσμα της θεωρίας «the bull's-eye fallacy” και βάσει ανάλυσης των πλεονεκτημάτων και ειδικοτήτων που διαθέτουν οι IES, εξηγήσαμε την λανθασμένη αντίληψη της κοινωνίας αναφορικά με την επιβολή του οικονομικού αποκλεισμού – συμπεραίνοντας ως συνέχεια τη γενική διαπίστωση,

ότι η οικονομική ισχύς αποτελεί ένα σημαντικότερο εργαλείο στη στρατηγική πολιτική. Κατά την διαπίστωση μας, αποδείξαμε ότι η αποτελεσματικότητα και ικανότητες της ισχύος αυτής υπερβαίνουν αυτές της στρατηγικής ισχύος, καθώς όχι μόνο ενέχουν την ηθική δύναμη, υποστηρίζοντας το Διεθνές Δίκαιο και τις δημοκρατικές αρχές, αλλά δρώντας μέσω αποτροπής εξουδετερώνουν τις διεθνείς συγκρούσεις και αιματοχυσία σε προγενέστερο στάδιο, ενώ η πεμπουσία της οικονομικής ισχύος είναι σαφώς η δημιουργία ευημερίας του πλούτου στα εθνικά και παγκόσμια πλαίσια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

1. Cheng-Yi Lin, Roy Denny (ed), **The Future of United States, China, and Taiwan Relations**, USA: Palgrave Macmillan 2011.
2. Daoudi M. S., Dajani M. S. **Economic Sanctions: Ideals & Experience**. London: Routledge & Kegan Paul, 1983.
3. Gabel, Medard. Bruner, Henry. Global Inc. **An Atlas of the Multinational Corporation**. New York: The New York Press, 2003.
4. Gilpin, Robert. **U.S. Power and the Multinational Corporation**. New York: Basic Books, Inc., 1975
5. Gilpin Robert. **Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία: Η Διεθνής Οικονομική Τάξη**, 7 εκδ. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2008.
6. Gilpin, Robert. **Πολιτική Οικονομία των Διεθνών Σχέσεων**, Α' τόμος. Αθήνα: Gutenberg, 2000.
7. Gourevitch A., Peter, Schinn, James. **Political Power & Corporate Control**. Princeton University Press, 2007.
8. Krasner, Stephen D. **Sovereignty, Organized Hypocrisy**. Princeton University Press, 1999.
9. Krasner, Stephen D. **Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism**. Los Angeles: University of California Press. 1985
10. Lairson, Thomas D. Skidmore, David. **International Political Economy: The Struggle for Power & Wealth**, 2 ed. Orlando: Harcourt Brace College Publishers, 1997. p. 122

11. Ohmae, Kenichi. **The Evolving Global Economy. Making Sense Of New World Order.** USA: The Harvard business review book series, 1995.
12. Pearson, Frederic S. Payaslian, Simon. **International Political Economy. Conflict & Cooperation in the Global System.** USA: The McGraw-Hill College, 1999.
13. Μελάς, Κώστας. Πολλάλης, Γιάννης **“Παγκοσμιοποίηση και οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις”.** Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2005.
14. Παπανδρέου, Βάσω. **Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και Αναπτυσσόμενες Χώρες: Η Περίπτωση Της Ελλάδας. ΙΙ έκδοση.** Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg, 1986.
15. Simai, Mihály. **Global Power Structure technology and world economy in the late 20th centure.** London: Pinter Publishers, 1990.
16. Smith, David A., Solinger, Dorothy J. **States and Sovereignty in the Global Economy.** London & New York: Routledge of Taylor & Francis Group, 1999.
17. Smith, Michael E. **Europe's Foreign and Security Policy: The Institutionalization of Cooperation.** New York: Cambridge University, 2004.
18. Strange, Susan **“States and Markets”**, 2d ed. London: Pinter Publishers, 1988.

ΑΡΘΡΑ

- “**Ένας ασφαλέστερος κόσμος: Η κοινή μας ευθύνη**”, Εκθεση της Επιτροπής Υψηλού Επιπέδου του Γ.Γ. ΟΗΕ, για τις Απειλές, Προκλήσεις Και Αλλαγές, 2004.
- UNCTAD, **World Investment Report** 2001, U.N.

ΜΕΛΕΤΕΣ

- ◆ Γκιώνης, Χρίστος «*Νομισματική Ισχύς και Διεθνής Πολιτική Αλλαγή: Μια Παραμελημένη Διάσταση της Υψηλής Στρατηγικής*», Πάντειο Πανεπιστήμιο: 2002.
- ◆ Μπαρρέ, Αναστασία «*Οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις κάτω από το πρίσμα των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων*», Πάντειο Πανεπιστήμιο: Μαΐος, 2008.
- ◆ Παρασκευοπούλου, Καλλιροή «*Οι Πολυεθνικές Εταιρείες στην Κίνα: η Επιρροή των Πολυεθνικών στην Ανάπτυξη της Κίνας και η Επιρροή της Κίνας στην Ανάπτυξη των ΠΕ*» Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2008.

ΔΙΑΔΙΚΤΙΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

1. **A Very Short Introduction to Geoculture.**
<http://bradv.blogspot.gr/2010/02/very-short-introduction-to-geoculture.html>
2. “**Δημοκρατία**” (2012)
<http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Democracy.htm>
3. Encyclopedia Iranica “**Oil Agreements In Iran**” (July 20, 2004)
<http://www.iranicaonline.org/articles/oil-agreements-in-iran>
4. Friedman, Uri “**Smart Sanctions: A Short History**” (By Foreign Policy, 23.04.2012)
http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/04/23/smart_sanctions
5. «Greenpeace at Glance”
<http://www.biggreenradicals.com/group/greenpeace/>

6. Χασάπης, Πέτρος "Δημοκρατία και Οικονομία, Δύο Πραγματικότητες Ανταγωνιστικές" (Μαΐος 22, 2013)
<http://olympia.gr/2013/05/22/δημοκρατία-και-οικονομία-δύο-πραγματ/>
7. Ήφαιστος, Παναγιώτης. Τσιριγώτης, Διονύσης "**Διεθνής Πολιτική Οικονομία**", 2009
http://www.unipi.gr/akad_tmhm/diethn/news_files/2009-12-23_diethn_pol_oikon.pdf
8. Morgan, Iwan "**The American Economy and America's Global Power**"
<http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR009/morgan.pdf>
9. National Intelligence Council «**Nonstate Actors: Impact on International Relations and Implications for the United States**» (DR - 2007 - 16 D, August 23, 2007)
http://fas.org/irp/nic/nonstate_actors_2007.pdf
10. "The List: The World's Most Powerful Development NGOs" (30.06.2008)
http://www.foreignpolicy.com/articles/2008/06/30/the_list_the_worlds_most_powerful_development_ngos
11. Trabanco, José Miguel Alonso "**Dollar Hegemony, Monetary Geopolitics and the IMF: The Symbiosis between Global Finance and Power Politics**" (by Global Research, January 20, 2014)
<http://www.globalresearch.ca/dollar-hegemony-and-monetary-geopolitics-the-symbiosis-between-global-finance-and-power-politics-2/5362357>
12. "Types of Societies",
<http://www.cliffsnotes.com/sciences/sociology/culture-and-societies/types-of-societies>
13. Singapore: Facts And Rankings
<http://www.edb.gov.sg/content/edb/en/why-singapore/about-singapore/facts-and-rankings/rankings.html>

14. Shah, Anup. **"The Rise of Corporations"** (by Global Issues, December 5, 2002) <http://www.globalissues.org/article/234/the-rise-of-corporations>
15. Veseth, Michael "What is International Political Economy?" University of Puget Sound. <http://www2.ups.edu/ipe/whatis.pdf>

For opinions & references address:

Feri.maksutova@icloud.com

Thank you!